

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П-4.04

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**
Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра менеджменту

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ Л.М. Шимановська-Діанич
«_____» лютого 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему «Використання сучасних інформаційних технологій у діяльності
бібліотечних установ» (за матеріалами Полтавської обласної універсальної
наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського)

**зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»**

Виконавець роботи Оніпко Тетяна Володимирівна

(підпис, дата)

Науковий керівник д.ф.-м.н., професор Колечкіна Людмила Миколаївна

(підпис, дата)

Рецензент Молчанова Наталія Юріївна

ПОЛТАВА 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	8
1.1 Роль бібліотечних установ у сучасному інформаційному суспільстві	8
1.2 Трансформація бібліотечної діяльності на основі впровадження сучасних інформаційних технологій	15
1.3 Електронні бібліотеки та електронні каталоги	29
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО	45
2.1 Аналіз веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського	45
2.2 Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування користувачів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського	57
2.3 Віртуальні виставки як інноваційна бібліотечна послуга Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського	70
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ	84
3.1 Формування інтегрованих інформаційних бібліотечних ресурсів	84
3.2 Дистанційне обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19	95
3.3 Шляхи удосконалення інформаційних технологій у діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського	105
ВИСНОВКИ	112
РЕКОМЕНДАЦІЇ	114
СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	115
ДОДАТКИ	126

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасну цивілізацію та перспективи її подальшого розвитку характеризують такі поняття, як «інформаційний простір», «інформаційне суспільство», «інформаційні технології». Одним із суб'єктів інформаційного простору держави є бібліотечні установи, які відіграють виключно важливу роль у становленні інформаційного суспільства.

Специфічні властивості електронного середовища, яке будується на комп'ютерному обладнанні, програмному забезпеченні та інформаційних мережах і в якому електронні документи існують, зберігаються та використовуються, вимагають вирішення завдань формування в бібліотеках нового виду фондів – фондів електронних документів, принциповою відмінністю яких від традиційних бібліотечних фондів є комп'ютерно-програмна техніко-технологічна база. Впровадження нових технологій, автоматизація бібліотечних процесів, використання якісного програмного забезпечення дає змогу змінити докорінно ситуацію щодо забезпечення доступності фондів наукової бібліотеки та підвищити ефективність її роботи.

Розвиток сучасних інформаційних технологій, прискорення доступу до інформаційних ресурсів, зокрема, змінює уподобання сучасної читацької аудиторії. Створення електронних бібліотек, формування нових електронних баз даних (колекцій на електронних носіях), переведення книжок, періодичних видань у цифровий формат змінює потреби користувачів у бібліотечних установах, відбуваються зміни в їх ставленні до використання сучасних інформаційних технологій. Нині важливе значення має відповідність ресурсів бібліотеки потребам сучасного користувача XXI ст. Бібліотека має забезпечити вільний доступ до своїх ресурсів усіх користувачів. Перебуваючи на віртуальних майданчиках сайтів, користувач повинен мати можливість отримувати онлайн-доступ до баз даних і повнотекстових матеріалів з поточних та архівних науково-інформаційних видань бібліотеки, а також обізнаватися з різними аспектами діяльності бібліотеки.

Проблеми функціонування електронних документів розглядали А. Б. Антопольский, А. Н. Колмогорова, Н. А. Кузнецова, Ю. В. Романець, П.А. Тимофеева, увівши поняття «електронний документ». І. Л. Бородкіна, О. В. Матвієнко, Г. М. Шевцова-Водка досліджували питання комп'ютеризації документів, їх зберігання в бібліотечних фондах, а К. В. Вигурський та В. Ф. Шангін вивчали проблеми створення бібліотек електронних документів.

Соціальні і економічні зміни, що відбуваються в суспільстві, знаходять своє відображення і в діяльності бібліотек, як установ, що стоять на перехресті інформаційних потоків. Діяльність бібліотечних установ в інформаційному просторі досліджували Т. Богуш, Т. Вилегжаніна, В. Горовий, Т. Колесникова, К. Лобузїна, В. Медведєва, А. Пелещишин. Актуальність створення електронних бібліотек та електронних каталогів обґрунтована таким авторами як Г. Киричек, О. Кузьмінська, І. Менсо та Т. Луцишина. Сучасні методи бібліотечного обслуговування читачів розкрито у працях Н. Громницької. Г. Добко та Л. Кислюк висвітлено специфіку довідко-бібліографічного обслуговування користувачів. Ряд авторів, зокрема, Л. Бабій, Л. Давидова, Н. Зборовська, Л. Кудря та Н. Лис досліджували особливості віртуальних виставок.

Однак проблема використання сучасних інформаційних технологій у діяльності бібліотечних установ є недостатньо вивченою, що й обумовлює необхідність подальших досліджень.

Метою магістерської роботи є теоретичне узагальнення використання сучасних інформаційних технологій у бібліотечних установах і за результатами виконаного дослідження надання рекомендацій щодо удосконалення інформаційних технологій у діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі завдання:

- з'ясувати роль бібліотечних установ у сучасному інформаційному суспільстві;
- розкрити сутність трансформації бібліотечної діяльності на основі впровадження сучасних інформаційних технологій;

- висвітлити діяльність електронних бібліотек та електронних каталогів;
- проаналізувати змістове наповнення веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського;
- дослідити віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотечних установ;
- з'ясувати особливості віртуальної виставки як інноваційної бібліотечної послуги;
- обґрунтувати доцільність формування інтегрованих інформаційних бібліотечних ресурсів;
- розкрити світовий та вітчизняний досвід дистанційного обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19;
- окреслити шляхи удосконалення інформаційних технологій у діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського.

Об'єкт дослідження – процес використання сучасних інформаційних технологій у діяльності бібліотечних установ.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та прикладні аспекти використання сучасних інформаційних технологій у діяльності бібліотечних установ.

Суб'єкт дослідження – Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І.П. Котляревського.

У процесі підготовки дипломної роботи були використані такі методи дослідження:

- індукції – з метою обґрунтування подальших напрямів використання інформаційних технологій у діяльності роботи Полтавської обласної універсальної наукової бібліотека імені І.П. Котляревського»;
- прогнозування – для визначення напрямів раціоналізації обробки документів у бібліотечних установах;
- синтезу – для досліджування проблем документування в управлінській діяльності бібліотечних установ;

- порівняльний – при вивченні понятійно-термінологічного апарату;
- метод причинно-наслідкового аналізу – при дослідженні впливу сучасних інформаційних технологій на діяльність бібліотечних установ;
- метод контент-аналізу – для аналізу контенту веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотека імені І.П. Котляревського;
- графічний метод – для ілюстрації аналітичних положень і висновків.

Наукова новизна дипломної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні питань, пов'язаних з використанням сучасних інформаційних технологій у діяльності бібліотечних установ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні рекомендацій щодо використання сучасних інформаційних технологій у діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі акти, нормативні документи, що регулюють електронний документообіг, наукові розробки з проблеми комп'ютеризації бібліотечних установ та матеріали мережі Інтернет.

За матеріалами дослідження було опубліковано статті:

– Оніпко Т.В. Інновації в діяльності бібліотечних установ / Т.В. Оніпко, Л.М. Колечкіна // Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій. – Полтава: ПУЕТ, 2020. – С. 184–189;

– Оніпко Т.В. Дистанційне обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19: світовий досвід / Т.В. Оніпко // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи : матеріали V Всеукраїн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 листопада 2020 р. – Полтава, ПНТУ імені Ю. Кондратюка, 2020. – С. 299–304.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, рекомендацій, списку інформаційних джерел; містить 114 сторінок основного тексту, 17 рисунків, 2 додатки на 2 сторінках. Список інформаційних джерел налічує 96 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

1.1 Роль бібліотечних установ у сучасному інформаційному суспільстві

В умовах сьогодення нові виклики, що постають перед бібліотечною системою України у зв'язку з розвитком у системі інформаційних обмінів електронних інформаційних ресурсів, спонукають до розробки новаційних методик управління в бібліотечних установах цими ресурсами, організації ефективного використання їх користувачами.

Протягом останнього десятиріччя вітчизняні дослідники зробили істотний крок в осмисленні інформаційних процесів постіндустріального суспільства та ролі бібліотечних установ у задоволенні актуальних інформаційних запитів. Бібліотечні установи центрального та місцевого рівня протягом останніх років проводять системні дослідження у сфері аналізу закономірностей входження України в інформаційне суспільство, вивчення проблем освоєння електронних інформаційних ресурсів бібліотечною сферою України [2; 6].

Вітчизняні науковці останнім часом зробили помітний внесок у розроблення уявлень про стратегію бібліотечного розвитку в сучасних умовах, досліджуючи значення комп'ютеризації в розвитку технологій бібліотечної діяльності, різні аспекти бібліотечної роботи щодо розкриття фондів вітчизняних бібліотек, участь бібліотек, їхніх інформаційно-аналітичних структур у процесах політичної комунікації, процес адаптації бібліотечних установ до економічних перетворень у суспільстві, особливості формування інформаційного базису суспільної діяльності, пов'язаного з еволюцією бібліотечної системи [31]. З урахуванням суспільних потреб в інформації, з упровадженням електронних інформаційних технологій набули подальшого урізноманітнення у вигляді інформаційних баз, складу інформації, хмаровидних інформаційних утворень

тощо на нинішньому, постіндустріальному етапі суспільного розвитку. Процес розвитку бібліотечних установ при цьому здійснюється не шляхом витіснення попереднього рівня розвитку новим, а шляхом його удосконалення [22].

На всіх етапах розвитку суспільства бібліотеки та інші центри акумуляції й організації використання інформації своїм змістовим наповненням і функціональними особливостями використання співвідносилися із суспільними потребами еволюції. Рівень їхнього розвитку за обсягами збереження інформаційного ресурсу, його якістю та ефективністю задоволення суспільних проблем стає, по суті, одним з основних показників цивілізації. Остання в кінцевому підсумку завжди залежала від якості використання тієї частини суспільно значущого ресурсу, що була перевірена практикою і становила акумульований досвід, – знання. Знання, що перебували в розпорядженні людства, завжди були фундаментом, на якому базувалася вся пізнавальна діяльність. Вони завжди є орієнтиром оцінювання нової інформації з точки зору її практичного використання й поповнення бібліотечних ресурсів.

У процесі еволюції зовнішні і внутрішньо-суспільні фактори впливу на середовище існування людей потребували розширення, урізноманітнення та зростаючої потужності реагування суспільства на нові виклики. І правлячі еліти в процесі еволюції змушені розширювати коло користувачів суспільно значущими інформаційними ресурсами, оскільки ні вдосконалювати необхідну для життя суспільства практичну діяльність, ні продукувати необхідну для розвитку нову інформацію, нові знання без цього неможливо. Розширення доступу до інформаційних ресурсів обумовлене також, крім необхідності освоєння нових технологій виробництва, потребою внутрішньосуспільного вдосконалення [22]. На нинішньому етапі розвитку в бібліотечних установах поступово розвивається комплекс функцій, що відповідають актуальним напрямам суспільного розвитку. При цьому зростаючі масиви електронної інформації, дедалі ефективніше використання її в практиці суспільних перетворень, урізноманітнення і вдосконалення технологій її використання потребують істотних змін у бібліотечній сфері.

Трансформація традиційної бібліотечної діяльності, приведення її у відповідність із новими суспільними запитами інформаційного обслуговування – ці завдання постали перед бібліотечним співтовариством зі стрімким поширенням електронних інформаційних технологій. Інтернет дедалі більшою мірою конкурував з бібліотечними інформаційними центрами – і потреба визначення нового місця цих центрів в істотно оновлюваній інформаційній системі суспільства набувала більшої гостроти. Насамперед для бібліотек проблемою стало те, що, за традицією, обслуговування читачів вони здійснювали, в основному, стаціонарно [68]. Розвиток абонементної роботи передбачав також відвідування читачами бібліотеки для вибору й оформлення книг для використання за межами читальних залів. Намагання розвинути виїзні форми роботи бібліотеки в трудових колективах у минулі десятиріччя були малоефективними. Водночас поява персональних комп'ютерів давала змогу користувачу в Інтернеті одержувати інформацію хоча й сумнівної, на перших етапах, якості, але одразу – на робочому місці, удома. Бібліотека давала можливість читачеві користуватися інформацією в межах своїх фондів [71, с.125].

Водночас користувачі Інтернету одержували доступ практично до всього глобального інформаційного простору й мали теоретичну можливість використовувати його ресурс негайно. Крім того, читач мав справу з фіксованою інформацією переважно на папері. Порівняно з електронною інформацією друкована мала цілісну форму й не давала технологічних можливостей маніпулювати текстом, навіть у межах авторського права, у процесі нового інфотворення. Для такого інфотворення, дедалі більше затребуваного суспільством, електронні тексти були зручнішими.

Вітчизняна бібліотечна система, порівняно з іншими європейськими, має ще одну істотну проблему: хронічне недофінансування протягом останніх десятиріч, що істотно позначалося на комплектації новими надходженнями (негативно), призвело до значного відставання в комп'ютеризації, а також негативно впливало на поповнення кваліфікованими кадрами відповідно до нових суспільних потреб. Спроби активізації бібліотек у нових умовах

відчутних результатів не давали. Хоча комп'ютеризація бібліотечних процесів прискорила певним чином обслуговування в читальних залах, а вартісний процес переведення друкованих фондів в електронну форму покращував доступ до них, але, у цілому, він не повернув чисельності масового читача до рівня середини минулого сторіччя. Останні соціологічні дослідження засвідчили, що ми не можемо більше тішитися уявленнями про приналежність до найбільш читаючої нації, оскільки 12 % українців упродовж року не прочитують жодного з текстів, що були введені до можливого об'єктного поля читання – від художньої літератури до коротких заміток в Інтернеті чи глянцевиx журналах про життя зірок, спортивних новин, анекдотів [74].

Бібліотечні установи протягом останніх десятиріч, таким чином, поступово втратили традиційне місце центрів збереження всього вироблюваного суспільно значущого масиву інформації і – найголовніше – бази практичного використання інформаційних ресурсів, потрібних для розвитку суспільства. У їхньому середовищі поки що не вироблено якісних технологій відбору необхідної суспільству інформації із загальних обсягів наявного інфотворення, технології сприяння процесу її ефективного використання в інтересах суспільного розвитку. Така ситуація є дуже негативним фактором з точки зору підтримки суспільної значущості бібліотек, адже за межами об'єктів комплектації фондів більшості бібліотек сьогодні лишається не лише монографічна наукова й художня література, що видається в електронному вигляді та потрапляє до читача через сайти, але й електронна періодика, суспільно значущі обсяги інформації, продюзовані в соцмережах [43, с. 170].

Оскільки акумуляція потрібного для розвитку ресурсу інформації в умовах нинішньої бібліотечної діяльності стає незадовільною, реальною стає загроза втрати істотної складової корисного і важливого для розвитку інформаційного ресурсу, у суспільстві здійснюється пошук альтернативних можливостей доступу до нових електронних інформаційних ресурсів. Таким чином, у перспективі реальною стає загроза втрати наявної бібліотечної системи. І головна причина цієї

можливої втрати буде обумовлена не архаїзмом бібліотечної системи як соціального інституту, а слабкою увагою суспільства до процесу її оновлення.

Формування відірваних від бібліотечної системи нових центрів збереження інформаційних ресурсів, як правило, має свій недолік, пов'язаний з тим, що вони орієнтовані лише на електронну інформацію. При їх використанні втрачається спадкоємність інформаційного процесу, відбувається загрозовий розрив між логікою розвитку електронної інформації та інформації на інших (традиційних уже) матеріальних носіях. Водночас об'єктивні процеси розвитку постіндустріального, інформаційного суспільства обумовлюють необхідність збереження модернізованої системи бібліотечних установ – інформаційних центрів нинішнього суспільства [58, с. 17].

По-перше, бібліотечні установи продовжують відігравати істотне значення в технологіях продукування нової суспільно значущої інформації. Їх відставання від розвитку загального інформаційного процесу призводить до втрати апробованих віками традицій інформаційного виробництва, у яких нова інформація співвідносилася з уже перевіреним суспільним досвідом знанням. Сьогодні автори продукування нової інформації часто орієнтуються у своїй роботі лише на легкодоступні масиви електронної інформації, не завжди достовірної. Оскільки в Україні оцифрування фондів здійснюється в дуже незначних обсягах (через те що цей процес досить затратний), орієнтація на національну традицію інфотворення в електронних інформаційних ресурсах дуже ускладнюється. Використання при цьому інформації глобального інформаційного простору не завжди сприяє національним інтересам розвитку.

По-друге, система бібліотек може бути ефективним інструментом реалізації завдань інформатизації, надання доступу всім категоріям громадян до інформаційних ресурсів. На відміну від більшості країн світу Україна на сьогодні ще має розгалужену систему бібліотечних установ, які при проведенні їх певної модернізації можуть задовольняти інформаційні запити членів суспільства: навчальних, довідково-пізнавальних, розважальних, культурологічних, виробничих тощо. Важливим при цьому є лише врахування тієї обставини, що

пропонована інформація має бути актуальною, якісною та корисною, пропонуватися в прийнятній для сучасного користувача формі.

Розв'язання цієї проблеми є реальним і в умовах сьогодення, при вмілому поєднанні бібліотечними фахівцями традиційного бібліотечного ресурсу, інформації фондів бібліотек і ресурсу електронного. Для цього, як мінімум, потрібне підключення бібліотечних установ до Інтернету, організація ефективної кооперації в забезпеченні різних форм доступу до інформації, формування об'єднаних каталогів і фондів інформації та розроблення сучасних технологій бібліотечного обслуговування [90, с. 17–18].

По-третє, удосконалення соціальної структури нового суспільства потребує від бібліотек поширення в суспільстві здобутків сучасного суспільствознавства як способу впорядкування нового рівня знання, уявлень про закономірності соціального розвитку в умовах прискорення темпів суспільного розвитку.

По-четверте, бібліотечні установи можуть значною мірою зменшити проблеми, що постають нині перед органами державної влади, науковими установами, громадськими організаціями, бізнесом та іншими соціальними структурами в пошуку якісної електронної інформації. Ця обставина є важливою в умовах бурхливого розвитку інфотворення різної, здебільшого низької якості, оскільки у виробництві нової інформації фахівці просто губляться в масах захоплених інфотворчістю й новими можливостями спілкування людей. Таким чином, у зростаючих масивах електронної інформації губляться знання, якісні й необхідні для суспільного розвитку.

Незважаючи на розвиток пошукових систем, інших навігаційних інструментів, ця проблема дедалі стає гострішою, адже точність відбору вихідної інформації завжди є запорукою якісного процесу подальшої діяльності. Розроблення відповідних технологій і здійснення комплектування бібліотек інформацією, у тому числі електронною, що в оптимальній мірі відповідатиме запитам суспільства, програмам розвитку, цілям виробничої та іншої діяльності, сприятиме прискоренню суспільного розвитку, водночас підвищуючи значущість бібліотечних установ у суспільстві, розширюючи контингент користувачів.

По-п'яте, в умовах розвитку комп'ютерних технологій бібліотеки, як сучасні інформаційні центри, мають змогу розширити контингент своїх користувачів, використовуючи дистантні форми інформаційного обслуговування. При цьому, як показує досвід, інформаційна, інформаційно-аналітична діяльність бібліотечних працівників може надаватися з використанням сайтів інформаційних центрів або в режимі дистантного виконання тематичних замовлень абонентів на території України [82].

Система бібліотечних установ України, організуючи комплектування новими інформаційними ресурсами вітчизняних користувачів, може стати ефективним фільтром для проникнення в національний інформаційний простір негативних зарубіжних впливів в умовах розгорнутої проти нашої держави інформаційної війни, а також будь-яких інших протиправних дій в інформаційній сфері сьогодення. Навіть перелік загальних суспільних потреб збереження модернізованої системи бібліотек сучасного суспільства свідчить про їх зростаюче значення не тільки як центрів акумуляції інформації. Хоча сучасні центри збереження й організації використання інформації набувають особливої ваги як перевірені суспільною практикою дороговкази достовірності у виробництві нових суспільно значущих ресурсів, орієнтири достовірності в безбережному морі інфотворення.

Нині відчувається актуалізація нових запитів щодо розширення функціонального призначення бібліотечної системи, пов'язаних з розширенням потреб використання інформаційних ресурсів у суспільній практиці. Крім наведеного вище переліку вимог до сучасних бібліотек як інформаційних центрів нового суспільства, розвиваються й набувають значущості також й інші, важливі сьогодні спеціальні потреби, пов'язані з розвитком виникаючих напрямів використання інформації в комунікативній практиці творчої діяльності. Ця діяльність у загально-цивілізаційному вимірі визначає зміст взаємовідносини між складовими соціальної структури, насамперед у масштабі держав і націй. Джерелом інновацій дедалі більшою мірою стають дослідження й розробки (більше того, виникають нові відносини між наукою і технологією з

огляду на центральне місце теоретичного знання), прогрес суспільства дедалі більше однозначно визначається успіхами у сфері знання. Тому бібліотечна діяльність у процесі розвитку сучасного суспільства, у цілому, підпорядковуватиметься інтересам найбільш високопродуктивної творчої праці. Від неї залежить статус держави, нації в сучасному суспільстві [45, с. 16].

Таким чином, вектори розвитку нового суспільства набувають чіткості. Найбільш далекоглядні дослідники за ними вже бачать ще не зовсім чіткі обриси наступного етапу розвитку – раціонального суспільства знань. Водночас наша національна інформаційна система сьогодні перебуває «на критичному рівні в розвитку інформаційно-технологічного сектору, після якого починаються екстенсивні процеси щодо інформаційних ресурсів. Якщо не знайти ефективних рішень у сфері управління ними, ми можемо зазнати інформаційної кризи». У цій ситуації втратити існуючу вітчизняну систему бібліотечних установ – навіть в умовах економічної скрути й силового протистояння із сусідами – для нашої країни буде кроком безвідповідальним. Оновлені, модернізовані бібліотечні установи мають стати опорою подальшого розвитку в сучасному еволюційному процесі, опорою української перспективи.

1.2 Трансформація бібліотечної діяльності на основі впровадження сучасних інформаційних технологій

Ускладнення проблем, що постають перед сучасним суспільством, обумовлює, по-перше, розвиток його соціальної структури, по-друге, прискорення темпів розвитку, інтенсифікацію його еволюційних процесів в умовах швидкоплинних змін навколишньої дійсності. Обидві ці тенденції реалізуються на базі науково-технічного прогресу, зростаючого значення високопродуктивного виробництва нової і ефективного використання існуючої суспільно значущої інформації. У зв'язку з цим в інтересах розвитку інформатизації в переважній більшості країн світу протягом останніх десятиріч

здійснюється перерозподіл ресурсів у сфері праці, реалізуються програми розширення доступу до актуальної інформації широких верств населення [83].

Значною мірою в Україні збереглася структура бібліотечних установ, вибудована ще до початку 90-х рр. ХХ ст., коли фонди постійно поповнювалися літературою, техзасобами, впроваджувалися методики залучення до користування бібліотечними ресурсами, до активної участі в масових бібліотечних заходах, спрямованих на пропаганду книги, різних категорій населення [88]. Для ефективного забезпечення читачів необхідною літературою, виходячи з їхніх запитів, у системі цих установ протягом 80-х років ХХ ст. організовувалися різноманітні форми бібліотечної кооперації, починаючи з міжреспубліканської аж до створення відповідних об'єднань на місцях: ЦБС – централізованих бібліотечних систем, ЦБК – централізованих бібліотечних комплексів, у рамках масштабних територіально-культурних комплексів, що поєднували в собі цілу систему культурно-освітніх установ. При цьому створювалися спеціалізовані комунікації руху книги в бібліотечному середовищі, відпрацьовувались основні критерії їх ефективності: оперативність, надійність, запобігання втратам і т. ін. [22, с. 6].

У наступні десятиріччя, однак, ефективність таких складових у системі соціальних комунікацій, як і інформаційна значущість бібліотечних установ у постсоціалістичних країнах значною мірою знизилася. Це пояснювалося цілим рядом причин, обумовлених докорінною перебудовою суспільного життя, унаслідок якої відбулися серйозні зміни в запитах на інформаційні ресурси, на систему інформаційних комунікацій. У нашій країні цей час припав на період розвитку електронних інформаційних технологій, як прояв загальноцивілізаційної закономірності одночасно із серйозними економічними проблемами. Перше потребувало впровадження нових технологій бібліотечної діяльності на базі комп'ютеризації. Друге виключало таку можливість, оскільки було пов'язане з різким зубожінням усього процесу розвитку соціальної сфери життя суспільства, втратою протягом досить тривалого періоду соціальної затребуваності в діяльності бібліотечних установ і, відповідно, різким

зменшенням фінансування цієї діяльності. Все це не дало можливості своєчасно комп'ютеризувати бібліотеки, зміцнити їх матеріальну базу відповідно до потреб нових користувачів, і, особливо, тієї частини, що оволодівали електронними інформаційними технологіями. Це стало суттєвою причиною відставання бібліотечної галузі від інформаційних потреб сьогодення.

Зростаюче значення інформатизації для прогресу українського суспільства, однак, породжує надії на можливість відновлення значення наявної системи бібліотечних закладів як мережі сучасних інформаційних центрів. Переважна більшість сучасних бібліотек й нині є центрами зберігання і використання інформації насамперед на традиційних носіях. У їх фондах зберігаються багатства духовної культури попередніх поколінь. Однак викликане об'єктивними причинами сучасності прискорення циркуляції інформації в сучасному суспільстві, пов'язане з цим виробництво зростаючих масивів нової інформації, необхідність оперативної обробки наявних інформаційних ресурсів зумовили переважне застосування електронної інформації і відповідних технологій, базованих на використанні, насамперед комп'ютерної техніки. Бібліотеки, з усіма своїми накопиченими масивами цінної, але слабо включеної через технологічне відставання в загальносуспільний обіг інформації, в останні десятиріччя поступово відтіснялися на периферію інформаційної сфери суспільства [31; 32].

Практика, однак, показує, що цей відступ має тимчасовий характер. Певною мірою вже сьогодні так звані позабібліотечні інформаційні обміни натикаються на цілий ряд істотних проблем, спроби вирішення яких без участі оновлених, діючих на вищому технологічному рівні бібліотек дедалі негативніше впливають на один з основних показників у цій діяльності – ефективність використання інформації. Це особливо наочно видно на прикладі виготовлення наукової продукції. Серед найбільш відчутних проблем можна вказати на такі:

1. Прямі зв'язки «виробник інформації – замовник» не стимулюють, як правило, багатократне використання інформаційного продукту, нівелюючи таким чином одну з унікальних властивостей і переваг цього основного продукту нового інформаційного суспільства. Така ситуація зумовлюється і

специфікою фінансування виробництва нової інформації, і конкурентними факторами, і нерозвинутістю інформаційних ринків. І звідси – відсутністю фахівців для виведення нових інформаційних продуктів на ринок тощо.

2. Структури, що спеціалізуються на виробництві інформації, мають обмежені можливості для адаптації такого виду продуктів до потреб різних користувачів. Це також є негативним фактором з точки зору ефективності їх використання.

3. Виробники інформації мають обмежені можливості для визначення системи взаємозв'язків і взаємовпливів виготовленого продукту з паралельними розробками інших авторів, доробку в суміжних дисциплінах.

4. Серйозною проблемою, уже помітною в науковій роботі і в деяких інших сферах використання інформаційних продуктів, є обмежені можливості виробників нової інформації для використання досвіду напрацювань попередників через складність оперування великими масивами інформації на паперових носіях. Водночас опора на здобутки попередників необхідна. Вона може допомогти уникнути помилок, позбавитись характерної для значної частини сучасної інформаційної продукції фрагментарності, слабкої аргументованості [36, с. 68].

Таким чином, із зростанням запитів на інформацію зростає потреба в удосконаленні загальносуспільних інформаційних центрів, бібліотечних установ, у послугах кваліфікованих інформаційних працівників, посередників між виробниками й користувачами інформацією, між наявним у суспільстві інформаційним ресурсом і соціальною структурою, що на ньому базується. При цьому бібліотечні заклади відповідатимуть вимогам сьогодення, успішно виконуватимуть роль основних елементів інфраструктури з керування інфоресурсами суспільства за таких умов:

- коли їх техніко-технологічна база забезпечуватиме можливість керування електронними потоками інформації;
- коли вони зможуть ефективно працювати в глобальному інформаційному просторі, відбираючи необхідну нашому суспільству інформацію;

– коли стануть центрами надійного зберігання нової електронної і переведеної з інших носіїв у форму електронної інформації, структурованої і надійно керованої;

– коли переведена в електронну форму інформація з фондів бібліотек упроваджуватиметься в активний обіг, створюючи єдині масиви з новою, утворюючи напрацьовані поколіннями традиції інфотворення;

– коли за рахунок планомірного комплектування фондів новою інформацією буде відновлено й зміцнено внутрішні міжгалузеві зв'язки, що сприятимуть удосконаленню всієї системи інформаційних баз суспільства;

– коли бібліотечні установи зі свого боку активізують роботу з дистанційного обслуговування користувачів, відпрацьовуватимуть технології, що забезпечать підвищення ефективності використання інформації, у тому числі й шляхом адаптації до потреб замовника, з урахуванням специфіки його сприймання, за аналогією з процесами спілкування;

– коли бібліотечні установи розпочнуть процес входження як повноправних суб'єктів на інформаційні ринки, що може мати для них не лише фінансове значення. Адже ринок – хороший індикатор будь-якої діяльності;

– коли бібліотечні установи як загальносуспільні інформаційні центри стануть також центрами передового досвіду, наукової думки, просвіти й освіти для категорій громадян, що долучаються до сучасних інформаційних технологій та вводять їх у свій спосіб життя [1; 16].

Хоча бібліотечні установи в Україні, починаючи з найбільших, сьогодні далеко не відповідають сучасним суспільним вимогам до них як до інформаційних, науково-інформаційних центрів. Широка мережа бібліотечних установ зазнала серйозних негативних впливів. Виникли проблеми з фінансуванням, різко зменшились або ж і зовсім зникли можливості для традиційного систематичного комплектування, загострилися кадрові проблеми.

Процес упровадження нових технологій тривалий час узагалі минав основну масу бібліотечних установ. І навіть коли ставлення в суспільстві до них почало змінюватись, негайний перехід на діяльність відповідно до нових технологій

для переважної більшості цих установ є неможливим. Діючі бібліотечні установи втягуються в сучасні інформаційні обміни поступово. Як справедливо зазначають провідні фахівці з проблеми бібліотекознавства, сучасна бібліотека не повинна зациклюватись на одному виді інформації – друкованої, книжкової, оскільки перетвориться в музей [68, с. 249]. Нині всі бібліотеки мають справу з різними ресурсами – рукописними, друкованими на папері, на електронних носіях. У найближчій перспективі бібліотеки бачаться як досвідчений «посередник» між майже безмежним потоком інформації і користувачем. Особлива роль відводиться нині інформації про інформацію, і роль бібліотекаря в інформаційній революції неупинно зростає.

Таким чином, мова йде не лише про створення електронних версій матеріалів існуючих фондів у бібліотеці, а й про комплектування новою електронною інформацією, про набуття нею інших властивостей, притаманних сучасному інформаційному центру. Бібліотеки входять у більш активну фазу співпраці з замовниками, поступово набувають досвіду в застосуванні нових технологій, оволодінні можливостями сучасного технологічного забезпечення. Вони освоюють методики дистанційного надання інформаційних послуг користувачам, розпочинають творення власного інформаційно-аналітичного продукту, синтезованого на базі використання наявних інформаційних масивів за принципом «інформація – на базі інформації», набувають функціонувальних ознак банків інформації системи рознесених, позабібліотечних інформаційних баз.

При цьому перехідний до нових технологій, зумовлених зростаючими суспільними запитами, період у житті бібліотек, характеризується змішаною системою підходів, традиційних і нових, до обслуговування користувачів. Реалізація головної, інформаційної функції, із застосуванням електронних технологій, надає бібліотечним установам статусу рівноправного партнера інших суспільних інститутів у перебудові всього життя на нових, інформаційних засадах, зберігаючи й вдосконалюючи при цьому можливості традиційного обслуговування, роботи з книгою.

Будучи самостійною інформаційною базою для всієї системи своїх користувачів, бібліотека, працюючи над інтенсивними введеннями в обіг дедалі більшої частини своїх фондів, стає фактично центром зберігання значної кількості інших рознесених інформаційних баз: державних органів урядування, економічних, політичних структур, наукових центрів і т. ін. У зв'язку з розвитком процесів становлення демократичного суспільства, зростанням значення й самобутності різноманітних соціальних структур у суспільстві, значення бібліотек як загальносуспільних інформаційних центрів, хранителів інформації цих суспільних підсистем зростатиме. Зростатимуть і вимоги до якості надання інформаційних послуг, забезпечення комплексного, багатоаспектного підходу до вирішення інформаційних завдань.

Електронні технології дають можливості для практичного безмежного розширення соціальних зв'язків користувачів. Бібліотеки набувають можливостей і поступово входять у процес реалізації інформаційного супроводу таких зв'язків. «Бібліотеки нині усвідомили себе навігаторами в необмеженому масиві інформації (навіть за відсутності інколи необхідної матеріально-технічної бази), і це вигідно вирізняє їх серед інших комунікативних структур. У бібліотечній свідомості ідея доступу до інформації починає переважати над ідеєю володіння нею. Відтак інформаційна функція сучасної бібліотеки набуває і ресурсно-оцінюючого, і ресурсно-орієнтуючого характеру [74, с. 225].

Існує кілька напрямів, за якими затребуваність у такій продукції бібліотек найпомітніша:

- інформаційно-аналітичні, аналітичні розробки у вузькотематичних напрямках, або ж із проблематики, не розроблюваної вітчизняними дослідниками;

- узагальнення інформації електронних ЗМІ та розробок аналітичних центрів з актуальних питань суспільного життя;

- розробка методики й основних закономірностей розвитку інформаційної діяльності бібліотек в умовах переходу до інформаційного суспільства;

– підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів в інтересах дослідницьких проектів, науково-технічних програм, реалізації грантових тем та ін. [16].

На базі впровадження електронних технологій набуває усталеності і певна жанрова різноманітність електронних продуктів. Серед них на сьогодні можна назвати оперативні інформаційні повідомлення, стрічку новин – підбірку лаконічної інформації за певний відрізок часу або ж за визначеною темою, інформаційний огляд, аналітичні огляди (огляд аналітичної інформації на дану тему або ж огляд масивів інтернет-інформації з використанням аналітичних методик, з авторськими висновками, пропозиціями, рекомендаціями для замовника), аналітичні доповіді тощо.

З розвитком електронних технологій різноманітність цих жанрів, безсумнівно, буде збагачена, однак, уже сам факт їх наявності свідчить про тенденцію в рамках еволюції інформаційної функції бібліотек в інформаційно-аналітичну до урізноманітнення потреб в інформаційних ресурсах і форм задоволення цих потреб. Електронні технології впливають також і на розвиток інших функцій сучасної бібліотеки. У зв'язку з цим без перебільшення стратегічним завданням найближчого майбутнього є виготовлення електронних відповідників усього книжкового багатства, усієї інформації на інших носіях для введення в сучасний інформаційний обіг. І це сприятиме процесу утвердження спадкоємності духовної культури, напрацьованої всіма попередніми поколіннями в сучасності. Нові можливості електронні технології розкривають для реалізації освітньої, кумулятивної та інших функцій бібліотек [71, с. 124].

Очевидно, лише після утвердження електронних технологій для всіх видів користувачів як технологій звичних, робочих, а не екзотичних новинок, після визначення практикою місця традиційних форм бібліотечного обслуговування в розвитку загального інформаційного процесу, зможуть остаточно встановитися погляди стосовно суспільного призначення оновлених бібліотечних установ. При цьому оцифрування документальних фондів бібліотек не значить, що вони перестануть існувати як фізичні одиниці, але створення електронних фондів дасть змогу вирішити численні проблеми, що стоять перед сучасними

бібліотеками, такі як розміщення документів, забезпечення їх збереження, організація вільного доступу до них [41, с. 31].

Концентрованою формою утвердження електронних технологій у бібліотечній сфері стали електронні бібліотеки, що є, як правило, структурною складовою великих бібліотечних установ. Незважаючи на те що сьогодні вже напрацьований певний досвід у роботі цих бібліотек як за кордоном, так і в Україні, погляди на їх сутність у різних дослідників досить відмінні. Зокрема стверджується, що це структури, які дають можливість керувати ресурсами з допомогою комп'ютера, а працівникам – бути посередниками в електронній взаємодії; що це набір електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку й використання інформації; що це база даних, яка вміщує цифрові інформаційні об'єкти в різних формах і надає безпосередній доступ користувачам; що це складові системи інформації, які допомагають задовольняти інформаційні потреби користувачів, надавати інформаційні послуги, організовувати інформацію у зручній для користувача формі, керувати місцезнаходженням інформації і т. ін. [44, с. 59].

Більшість теоретичних напрацювань, і узагальнення практичної роботи, як це можна побачити на прикладі досвіду електронної бібліотеки Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (НБУВ), демонструють сьогодні прагнення організаторів електронних бібліотек створити якомога кращі умови роботи в бібліотеці, або ж на дистанційному рівні в роботі з електронними бібліотечними фондами. При цьому передбачається, що ініціатива в даному виді взаємовідносин має залишатися за замовником. Однак сьогодні, при збігу двох глобальних умов, що вимагають трансформації в усіх сферах суспільного життя – процесу переходу до інформаційного суспільства і ринкових перетворень у нашій країні – таку позицію слід вважати невиправдано інертною. Кроком уперед у цій ситуації, як це показує практичний досвід, є розширення практики включення у творчий процес спільно з замовником інформаційних працівників бібліотек використання інформаційних ресурсів. Очевидно, у недалекому майбутньому більш відчутною стане навігаторська

функція працівників бібліотек. І не лише в бібліографічній сфері, як це маємо на сьогодні в практичній роботі. Ідеться про налагодження доступу до повнотекстових матеріалів, про активну допомогу замовникам у відборі такої інформації, підготовку її до ефективного практичного використання.

У процесі вдосконалення якості інформаційно-аналітичного обслуговування дистантних користувачів бібліотек, з урахуванням тенденцій розвитку сучасного суспільства, можна впевнено прогнозувати зростаюче значення системи бібліотечних інформаційних комунікацій у загальній системі сучасних соціальних комунікацій. Відповідно до загальних тенденцій розвитку соціальних інформаційних комунікацій у сучасному українському суспільстві, цей процес, очевидно, буде розвивається насамперед у двох основних напрямках: підвищення якості та інтенсивності циркуляції інформації у вже діючих каналах, а також, у зв'язку з постійним ускладненням структури суспільства, множенням, удосконаленням наявних каналів у процесі організації доступу до інформації користувачів для обслуговування нових соціальних структур, що створюються під час суспільної еволюції [55, с. 153].

Тісно пов'язаною з цими питаннями є проблема ефективного використання нагромаджених під час історичного розвитку людства знань, інформаційних ресурсів, що зберігаються в бібліотечних та інших установах на різних, у тому числі складних для використання в системі сучасних комунікацій, носіях. Водночас введення в суспільний обіг цієї інформації в обсягах, співзмірних з обсягами виробництва нової інформації, є принципово важливим для суспільства, оскільки має забезпечувати відповідний орієнтир, спадкоємність наукових, моральних, у широкому значенні культурних традицій розвитку суспільства, що дуже важливо в умовах активізації світових глобальних процесів. Розв'язання даної проблеми сьогодні неможливе без переосмислення ролі системи бібліотечних установ у сучасних умовах, введення як важливих складових цих установ до системи сучасних інформаційних комунікацій, які забезпечують життєздатність і розвиток суспільства.

Прискорене і щораз менш контрольоване суспільними інститутами виробництво інформації, наростання кризи керування інформаційними процесами і лише часткове її розв'язання на шляхах комп'ютеризації сьогодні дедалі більше привертає увагу саме до проблеми вдосконалення каналів інформування, організації ефективної циркуляції інформації в сучасному суспільстві.

Ще один важливий фактор зростаючої важливості соціальних комунікацій пов'язаний із зростаючою однотипністю, а далі й спільністю завдань, що постають перед людьми, часто на значних відстанях між ними. Це обґрунтовує раціональність і дедалі частіше – доцільність інформаційних обмінів для вирішення актуальних суспільних проблем, обмінів на тривалих відстанях або в масштабі всієї цивілізації (прикладом цьому слугує досвід спільної більш-менш успішної боротьби з інфекційними хворобами сучасності, засухами, паводками катастрофічних масштабів, негативний вплив яких часто перевищує можливості протидії в масштабах країни, регіону, і на які дедалі частіше змушене реагувати людство як єдине ціле) [60, с. 186].

Характерне для нашого часу технологічне ускладнення всіх аспектів людської діяльності обумовлює необхідність постійного вдосконалення кваліфікації дедалі значнішої частини працездатного населення, удосконалення системи навчання й професійної перепідготовки. У зв'язку з цим у структурі інформаційних потоків відбувається постійне вдосконалення тієї їх частини, що забезпечує навчальний процес, доступ до знань для дедалі більшої кількості користувачів. Саме в цій сфері поки що найбільш успішно активізуються сучасні бібліотеки. У процесі демократизації суспільного життя, розвитку технічної бази засобів масової інформації зростає їх вплив у суспільстві і, відповідно, поглиблюється осмислення змісту масових комунікацій як інструменту соціокультурної взаємодії в масштабах суспільства, одного з фундаментальних чинників його розвитку.

Розвиток інформаційних процесів сучасного суспільства, організований через систему соціальних інформаційних комунікацій у другій половині ХХ ст. у різних сферах інформаційної діяльності, обумовлює формування специфічних

особливостей їх функціонування. Ці особливості виявляються в специфіці підготовки відповідних інформаційних ресурсів (наприклад, спеціальні і для широкого використання), в організації згідно з поставленою метою каналів передавання інформації (наприклад, друковані видання книжково-журнальної форми, поширення інформації з допомогою технічних можливостей ЗМІ тощо), в організації механізмів зворотного зв'язку, оцінки ефективності соціальних комунікацій (наприклад, прямі контакти з замовником, матеріали соціологічних досліджень, аналіз поведінки, діяльності користувачів у сфері, що стосується відповідного інформаційного забезпечення та ін.). Така спеціалізація набуває дедалі більш сталого характеру, диференціюючись, у свою чергу, в основному в тих, що вже набули певних специфічних самостійних рис, напрямках.

На сьогодні вже сприймаються як відносно самостійні інформаційні потоки управлінської сфери, масиви наукової інформації, політичної, що певною мірою, але не повністю накладаються на систему засобів масової комунікації та ін. Така спеціалізація, наявність досить чітко сформованого соціального запиту на туди іншу тематичну інформацію стало важливим чинником перебудови також і бібліотечної роботи, розвитком, зокрема, її інформаційно-аналітичного аспекту, що сприяє активному розкриттю фондів перед користувачами, ефективному використанню інформаційних ресурсів [26].

У другій половині 90-х рр. ХХ ст., коли в Україні розпочався період певного економічного пожвавлення, що дало поштовх активізації всіх напрямів суспільного розвитку, набули додаткової актуальності суспільні запити на необхідні для цього інформаційні ресурси. Особливо це стало характерним для управлінських, а також економічних, вітчизняних і зарубіжних, структур. У зв'язку з цим інформаційна сфера, у тому числі і бібліотечна, одержала певне фінансування, що стало матеріальною базою для її оновлення, для впровадження сучасних електронних інформаційних технологій, технологій, що зробили значний вплив на розвиток системи соціальних комунікацій.

Диференціація і дедалі зростаюча різноманітність матеріальних та ідеологічних суспільних відносин, що зумовили колосальне зростання

контактів і видів спілкування, стали соціальною передумовою для розгляду комунікації як спеціального виду діяльності. Зрештою, розвиток науки й наукового знання, що породив так званий «інформаційний вибух», обумовив наукову постановку проблеми комунікації [31]. З усвідомленням зростаючого значення використання інформаційних ресурсів у житті сучасної людини, з розширенням можливостей для продукування нової інформації предметом особливої уваги стають механізми якісного забезпечення цими ресурсами всієї швидко оновлюваної структури суспільства [36].

Інформація, що циркулює в сучасних комунікаціях, може повністю відповідати сучасним запитам, відповідати частково та потрапити в комунікацію випадково, наприклад, за зовнішніми ознаками при застосуванні пошукових комп'ютерних систем невисокої якості. І, нарешті, інформація, одержувана соціальними структурами суспільства через систему інформаційних комунікацій, може бути актуальною і запізнілою. Остання з розвитком інформаційних електронних технологій може розвиватися в багатоходові комбінації, відомі під загальною назвою інформаційних воєн.

За допомогою бібліотечних установ – сучасних інформаційних центрів:

- знаходяться відповідні пропорції між змістовним наповненням комунікацій новою інформацією, що узагальнює нові явища дійсності, та інформацією, продукованою попередніми поколіннями, що може бути дороговказом, орієнтиром користувачам при оперуванні новими ресурсами;

- може бути підвищено ефективність використання спеціальної інформації.

Для цього бібліотечні установи мають удосконалити з урахуванням вимог сьогодення стратегії комплектування інформаційними ресурсами, удосконалити форми інформування потенційних користувачів про наявні ресурси (розвиток електронних каталогів, видання тематичних реферативних матеріалів, організація власної інформаційно-аналітичної та наукової діяльності, спрямованої на розкриття фондів, виявлення нових закономірностей розвитку інформаційних процесів у суспільстві і використання їх у практичній діяльності;

– може здійснюватись робота з первинної організації тематичних ресурсів для їх ефективного використання в практичній діяльності соціальних структур суспільства. Для цього необхідне налагодження й підтримка широкого спектра дистантних зв'язків, у тому числі орієнтованих на тривалу перспективу;

– в умовах розвитку глобальних процесів, зростаючого впливу глобального інформаційного простору на мережу інформаційних комунікацій українського суспільства може бути зміцнено процес національної самоідентифікації, духовно-ціннісних орієнтирів нашого суспільства;

– на основі ефективного використання національних інформаційних ресурсів може вдосконалюватися система національної інформаційної безпеки» [64].

Нині тенденція до об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек та інших інформаційних структур обіцяє нові можливості поряд із вдосконаленням технологій інформаційного виробництва як для розвитку соціальних структур українського суспільства, так і для продуктивного співробітництва з зарубіжжям. Особливою, консолідуючою в цьому процесі має стати роль головних бібліотек нашої країни, що одержали статус національних [79, с. 26]. Під їх методичним керівництвом бібліотечна система України має утвердитись як необхідний і ефективний елемент соціальних інформаційних комунікацій сучасної України. У цих бібліотеках найбільш успішно триває процес оволодіння електронними інформаційними технологіями, відбувається вдосконалення різних форм дистантного обслуговування користувачів, у тому числі використання таких форм організації роботи як віртуальні бібліотеки та бібліотеки – інформаційні шлюзи. Разом з цим існує необхідність бібліотекам проводити активну політику щодо розширення спектра своїх послуг як у сфері інформації, так і у сфері дозвілля з наданням користувачам доступу до сучасних видів документів і при цьому активно розширюючи сферу своїх послуг, укорінюватись в інформаційний бізнес, залучаючи, таким чином, для свого розвитку фінансові ресурси з комерційної сфери, кошти підприємств і організацій та особисті кошти громадян» [74, с. 51].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід організаційної перебудови обслуговування користувачів на основі впровадження електронних інформаційних технологій, набутий протягом останніх років у НБУВ. У стислому вигляді його можна викласти як рішучий етап переходу від експериментального використання нових технологій в інформаційному обслуговуванні при задоволенні запитів основної маси читачів інформацією на традиційних носіях до рішучої переорієнтації у сфері комплектування, організації використання фондів (включаючи оцифрування) на електронну інформацію, використання її як основного ресурсу задоволення запитів користувачів під час введення комп'ютерних технологій у традиційне обслуговування, оптимізацію його таким чином як важливого напрямку бібліотечного обслуговування читачів видань на паперових носіях. Уже перші результати організації роботи по-новому показують, що цей шлях є поза всяким сумнівом продуктивним, незважаючи на дуже серйозні правові, організаційні, матеріальні проблеми та недосконалість правової основи для такої діяльності.

1.3 Електронні бібліотеки та електронні каталоги

Реалізація потенціалу інформаційного суспільства нині потребує консенсусних рішень, запровадження інноваційних програм і проектів. Серед пріоритетних національних проектів, спрямованих на вирішення системних проблем суспільного розвитку в Україні, одним із основних є проект «Електронна Україна», який має на меті сприяти використанню інформаційного суспільства задля розвитку людства, суспільства, держави [1; 2; 18]. Завдання проекту полягають у створенні в Україні необхідних передумов для формування дієвої, ефективної та всеосяжної інформатизації.

Сукупність елементів цього процесу слугуватиме надійним базисом для побудови реально нового інформаційного суспільства в нашій державі. Окремі

напрями практичної реалізації проекту збігаються з основною місією і статусом сучасної бібліотеки та інформаційних центрів у забезпеченні доступу до інформації в електронному вигляді. Розмаїття форм інформаційного обслуговування, які обумовлені стрімкою інформатизацією університетів і їх невід’ємної частини – бібліотек, у стратегічному плані мають забезпечити:

- збереження національної, культурної, історико-правової спадщини на цифрових носіях, створення електронних бібліотек;
- інтеграцію оцифрованих ресурсів до світового соціокультурного простору;
- забезпечення відкритого доступу до результатів наукових досліджень (електронні архіви, репозитарії);
- оприлюднення результатів науково-дослідної діяльності університетів (інституціональні репозитарії);
- створення «Єдиного вікна» освітніх ресурсів;
- надання доступу до цифрового контенту в будь-який час тощо [65, с. 230].

Електронна бібліотека (ЕБ) – це розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різноманітні колекції електронних документів (текст, графіка, аудіо, відео тощо) завдяки глобальним мережам передачі даних у зручному для кінцевого користувача вигляді (рис.1.1).

Рисунок 1.1 – Ключові аспекти функціонування електронних бібліотек, складено автором на основі [26; 37; 75]

Зауважимо, що найбільші бібліотеки Північної Америки та Європейського континенту вже зробили для себе висновок: фонди бібліотеки не можна приховувати, а, навпаки, необхідно надавати вільний доступ (безкоштовний, або умовно платний) до їх електронних копій через мережу Інтернет. Такий підхід, на нашу думку, створює сприятливі умови для розширення світогляду у молоді, підтримки досліджень науковців, підняття престижу та популярності самої бібліотеки, поширення інформації про культурні цінності країни, підвищення статусу країни у світі. У цьому напрямку немало зроблено і в Україні. Певні кроки прискорюють рух суспільства до цивілізаційних інформаційних технологій отримання знань. Зокрема, проект ElibrUkr «Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах» забезпечує доступ користувачів до електронної інформації і ресурсів через мультиуніверситетські архіви ElibUkrOA (майже 50 університетів долучилися до цього проекту) [63, с. 46–47]. Вітчизняна Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» покликана поетапно вводити в науковий обіг унікальні документи, що мають історичну і культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти.

В інформаційно-бібліотечному оточенні активно вивчаються проблеми ЕБ не перший рік, пропонуються певні практики і рішучі засоби. Зокрема, приділяється увага основним принципам створення ЕБ, вони мають стати імперативом інформативності та відкритості отримання знань. Усе частіше наголошується, що загальносвітова тенденція переведення в цифрову форму мільйонів документів і організація у вигляді публічних електронних ресурсів (ЕР) стає магістральним напрямом інформаційно-бібліотечної сфери діяльності, показником розвинутості інфосупільства. Нині ЕБ, по суті, стали квінтесенцією сучасних інформаційних технологій (ІТ) у різних галузях людського знання. Із функціональної точки зору ЕБ успішно реалізують інструментарій для забезпечення повного доступу до безлічі знанневих розподілених документів, інтегруючи їх у єдиний інфопростір [75].

Великою міжнародною ініціативою, потужним каталізатором підтримки оцифрування культурної і наукової спадщини є «Хартія про збереження цифрової спадщини» та «Маніфест цифрових бібліотек». Уже тривалий час відбувається еволюціонування цифрової бібліотеки від перших електронних колекцій до потужних проєктів оцифрування документної пам'яті [41].

У світі ЕБ формується як оригінальне інформаційне середовище для об'єднання колекцій, послуг і людей з метою надання доступу користувачам до інформаційних ресурсів (ІР). Загальним лейтмотивом цих процесів є те, що на основі консенсусного застосування інформаційних технологій (ІТ), засобів, прогресивного досвіду електронні бібліотеки стають своєрідним простором для підтримки життєвого циклу створення, поширення, використання та зберігання інформації, знань. У професійному бібліотечному співтоваристві електронна бібліотека (ЕБ) розглядається як:

- 1) розподілена інформаційна система, що дозволяє зберігати і використовувати різні електронні документи;
- 2) інформаційно-пошукове середовище, що забезпечує доступ до інфомасивів;
- 3) організація провайдерів доступу до тематичного електронного контенту;
- 4) сукупність ІР, самостійна система електронних інформаційних ресурсів;
- 5) глобальна інформаційна інфраструктура – віртуальна бібліотека, яка у будь-який час надає доступ до інфоресурсів тощо [43, с. 168].

Із точки зору бібліотечного досвіду, результативною є діяльність Європейської електронної бібліотеки (ЄЕБ), яка надає розподілений доступ до цифрових документів, що фізично зберігаються на серверах окремих національних бібліотек. Наприклад, ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського представлені у ЄЕБ двома колекціями: «Реферативна БД української наукової літератури» та «Повнотекстова БД української наукової літератури» [67].

Національний проєкт України «Відкритий світ» реалізує створення і використання електронних освітніх ресурсів задля їх зберігання, поширення та

забезпечення доступу на основі інтенсифікації процесів діяльності інформаційних центрів, бібліотечних установ, інших державних соціальних структур. Натомість Литовський проект «Створення інтегральної віртуальної бібліотеки» об'єднав 3,6 млн оцифрованих сторінок оригінальних рукописів, газет, старовинних книг, літописів та забезпечив їх інтеграція в електронно-освітній простір Європи [67].

Отже, зважаючи на цивілізаційний розвиток, поцифрування фондів стає чи не найактуальнішим напрямом подальшого еволюціонування інформаційного суспільства знань, а ЕБ – вимогою часу. Найбільші книгарні випробовують і впроваджують різні технології створення електронних архівів і бібліотек. ЕБ завжди є об'єктом пильної уваги Всесвітнього самітну з інформаційного суспільства, ЮНЕСКО, Європейського Союзу та інших авторитетних міжнародних організацій. За деякими прогнозами, які лунали ще у 2007 р., уже до 2020 р. будуть оцифровані всі накопичені у світі бібліотечні, архівні, музейні фонди. Хоча навряд чи це станеться так швидко, потрібен ще час консолідованих ініціатив, дорогих проектів, великих фінансово-технологічних зусиль, урешті-решт інвестицій, забезпечення інтелектуального доступу до цифрових бібліотек, яке, до речі, може коштувати дорожче, ніж сам процес оцифрування матеріалів [59, с. 26–27].

Глобальна переорієнтація пріоритетів у роботі бібліотечно-інформаційних установ, у зв'язку зі створенням ЕБ, є очевидною, вона спрямовується на розвиток мережевих технологій, електронних ресурсів, інформаційного сервісу, бібліотечної кооперації. Із досвіду створення і розвитку зарубіжних ЕБ відомо, що саме бібліотеки університетів штату Огайо (США) були першими, хто розпочав організацію Online Computer Library Center, який уособлює сьогодні для всього світу ідею бібліотечної кооперації через комп'ютерні технології, створення цифрових ресурсів 54 академічних бібліотек США. В аспекті еволюційних перетворень нині перелік баз даних (БД) на сайтах університетських бібліотек досягає сотні найменувань. Цифрові бібліотеки, електронні колекції, системи електронного резерву, онлайніві каталоги

публічного доступу, БД електронних журналів та інші ІР стали популярними засобами доступу до джерел інформації. Створення електронних, цифрових бібліотек сприяє глобалізації світового інформаційного співтовариства, відкриває принципово нові умови доступу до віддалених ІР і забезпечує рівні права користувачів на отримання необхідної інформації. Нині оцифрування розглядається як можливість розширити сфери досліджень і освіти, покращити якість навчання і надати нові форми для академічних, університетських комунікацій. У той же час функціонування ЕБ потребує захищення авторським правом примірників унікальних першодруків та інших наукових видань [82]

Отже, перспективи успішного рішення багатьох проблем організації та використання ресурсів ЕБ бібліотечні професіонали бачать саме у створенні консорціумів, спеціальних об'єднань для втілення цифрових проєктів. Подібне реалізується у бібліотеках Гарвардського університету. Під егідою програми Library Digital Initiative (LDI) – «Бібліотечна цифрова ініціатива» стало можливим активне просування бібліотек Гарварда в нову еру цифрової інформації. Даним проєктом охоплено бібліотечну інфраструктуру Гарварда: створено єдиний електронний каталог і покажчики на основі цифрових технологій; забезпечено онлайнвий доступ до заголовків журналів університетського репозитарію; функціонує система доступу до візуальної інформації у вигляді зведеного каталогу візуальних бібліотечних, музейних, архівних і рукописних колекцій та ресурсів Гарварда. Прикладом консолідованих дій Мічиганського, Колумбійського і Оксфордського університетів є проєкт Digital Finding Aids Server (DFAS), що забезпечив створення прототипу комп'ютерної системи одночасного пошуку в описах архівних матеріалів і рукописних фондів усіх учасників-проєктантів [95, с. 4–5].

Одним із ключових завдань команди, яка над цим працювала, було забезпечення експертної і технічної допомоги всім бібліотекам, архівам, музеям і дослідним структурам, залученим до створення цифрових колекцій. Освітній аспект став визначальним при розробленні проєкту в галузі електронних резервних колекцій, так званих E-Reserves. Його можна розглядати як один із

найбільш актуальних напрямів інформаційної діяльності сучасних університетських бібліотек США. До резервних колекцій входять добірки навчальних матеріалів із курсів (видаються студентам на тимчасове користування). Саме за допомогою таких резервних колекцій забезпечуються освітні потреби студентів, оскільки американські університетські бібліотеки ніколи не комплектували свої фонди багатоекземплярними навчальними виданнями. Зокрема, п'ять бібліотек університету Гарварда за спеціальним проектом створюють електронний резерв навчальних курсів для Школи мистецтв і науки [75]. Електронна резервна колекція університету штату Айови дозволяє студентам переглядати, роздруковувати і копіювати повні тексти матеріалів із навчальних курсів (навчальні програми, лекційні записки, журнальні статті, глави з книг, завдання з курсів, приклади текстів та іншу релевантну навчальну інформацію).

Одна з найкрупніших та найцікавіших робіт університетських бібліотек США у галузі створення онлайн-путівників у Інтернет (кооперативні зусилля 30 бібліотекарів академічних бібліотек) – проект INFOMINE (США, штат Каліфорнія). Він включає описи БД електронних журналів, електронних книг, списків розсилки, онлайн-бібліотечних каталогів, статей, покажчиків та ін. видів ЕР. Створено путівник з юридичних і правових мережевих ресурсів – Research Guide: Law бібліотекою Школи законів університету Раткерс, який надає допомогу користувачам в їх інформаційно-пошуковій діяльності [71].

Усі ці практики свідчать про глобально зростаючі обсяги інформації, демонструють сучасні Інтернет-реалії, сервісні інформаційні послуги, тренди віртуального навчання і підтверджують, що ми живемо в епоху, коли майже в кожному будинку, у будь-якому місці є Інтернет, Wi-Fi, можливе електронне читання тощо. За даними Міжнародного союзу електрозв'язку нині у світі третина населення Землі користується Інтернетом і у порівнянні з 2002 р. кількість користувачів зросла майже у 6 разів і складає близько 2 100 000 тис. Експерти стверджують, що до 2020 р. високошвидкісний Інтернет буде функціонувати навіть в Арктиці. Спостерігається також зростання цифрової

інформації, обсяги якої у 2020 р. нараховували приблизно 7 зетабайт (тоді як у 2005 р. – 2 гетабайта) [87].

Отже, створюються такі умови, коли Інтернет породив і розповсюджує е-книгу, яка привчає нас до механічного читання, і, як не прикро бібліотекарям, усе частіше в Інтернет-дискурсі лунають такі коментарі від Інтернет-користувачів: «Традиційна книга відкидається як така, що в епоху цифрових технологій своє віджила». «Паперові книги вважаємо незручними і неергономічними для нашого часу, адже в залізязку, розміром з книгу, вміщується цих книг тисячі. Так, айбук – це найоптимальніший варіант». Наводячи приклад того, що ширина і висота найменшої у світі книги, зробленої японськими мікрокнижниками, складає 0,75 мм (22 сторінки), дехто стверджує: «Може, настав час замінити звичайні великі паперові книги електронними? Зокрема, книга «Война и мир» в одному томі важить 1,3 кг., усі зібрання Льва Толстого у цифровому форматі – не більше сучасної електронної книги (200 гр.). Так чому б раз і назавжди не звільнити місце на книжкових полицях у бібліотеці?» [65, с. 227].

Наразі за опитуванням українського журналу «Men's Health» 6671 респондент (19%) вважає, що прийшов час припинити книгодрукування, це глобально зекономить місце у домівках і на планеті. Дійсно, сьогодні вже неможливо зупинити швидке розповсюдження гаджетів, рідерів, мобільних телефонів як засобів доступу до ресурсів Інтернет, у тому числі до бібліотечного контенту глобальної мережі. Неможливо також змінити ситуацію у бік актуалізації електронного читання, бо за останнім дослідженням «Jason and Partners», ринок е-книг помітно зріс (майже вдвічі) і вже через кілька років е-книги можуть стати серйозною частиною бізнесу для видавництв і книготорговельних фірм. Дослідження компанії Ideate свідчать, що нині обсяг електронного ринку книг у США складає до 20 %, понад 10 % в Японії, і в середньому 15 % у провідних країнах Європи. Дослідження, проведені у США, показують, що майже 80% користувачів у найближчі 3-5 років повністю

перейдуть на е-книжки. Отже, книжкові ринки повільно, але неухильно захоплює електронний контент [95, с. 8].

Згідно із тим же дослідженням українського журналу «Men's Health» 81% респондентів зазначили, що паперові книги все ж таки читати приємніше, книжки – частина нашої культури. І, незважаючи на глобальні процеси створення електронного контенту, поки що папір виграє як носій інформації. Це не може не радувати бібліотечну спільноту, бо бібліотечні глибини залишаються кращим місцем для роботи навіть у цифровому столітті, а людина, яка існує без книги, здається дивною і ненатуральною [92].

Продовжуючи далі розмірковувати про електронну книгу, слід наголосити, що вона набуває популярності як документ, EP у фондах EB, читанка-рідер, але, на нашу думку, ніколи не зможе зовсім замінити паперову книгу. І все ж таки, оскільки читацький сегмент не уявляє свого життя без електронних книг та Інтернету, електронних сервісів, онлайн-ових БД, вкрай необхідне розширення асортименту ліцензованих електронних галузевих видань у фондах бібліотек. У глобальному вимірі EB потребують якісного проблемно орієнтованого контенту і сучасних засобів он-лайн комунікацій. Змінити середовище книжкового ринку, бібліотечно-інформаційного компонента – це суперзавдання суспільства.

Ефективність функціонування EB потребує вирішення проблеми видавництва, обов'язкового електронного примірника для бібліотек, питання авторського права. Цифрове середовище і цифрові реалії передбачають також зміни юридичної, економічної моделей постачання електронної продукції, створення гнучкої і доступної системи авторського права для EB під час використання е-книги. Актуалізуються завдання запровадження нетрадиційних шляхів формування фондів EB: доставляння обов'язкового примірника електронних видань (як локальних, так і мережевих), взаємовідносини між видавцями та бібліотеками. У цьому аспекті на часі питання збирання, зберігання та адекватного використання електронних оригінал-макетів електронних видань, що проводить Книжкова палата України [75].

Майже всі сучасні друковані видання мають електронний аналог у вигляді оригінал-макету, тому було б дуже корисним доставляти до бібліотек книжкові варіанти разом із обов'язковим електронним оригіналом для подальшого їх використання, дотримуючись авторського права. Консенсусним рішенням має стати прийняття Положення про єдиний цифровий депозитарій на базі Книжкової палати України. У депозитарії має бути забезпечене офіційне збирання, зберігання і використання електронних оригінал-макетів електронних видань із подальшою можливістю їх придбання бібліотеками для електронних фондів ЕБ. Крім того, необхідно нарощувати темпи електронного книговидання. Незважаючи на те, що, зокрема, у освітньому процесі ані педагога, ані книгу як таку нічим замінити не можливо, електронні підручники як альтернатива традиційним стають однією із сучасних форм надання електронного освітнього контенту та забезпечують можливості читати дистанційно або за допомогою спеціальних пристроїв [11].

На українському електронному ринку нині репрезентується он-лайн бібліотека навчальної літератури «CulOnline.com.ua» ТОВ «Центр учбової літератури». Це, на жаль, єдиний приклад прямого продажу видавничої навчальної продукції, хоча нещодавно український Видавничий дім «Ін-Юре» (м. Київ) розпочав масштабний проект щодо створення електронних версій журналів, які виходять друком у ньому. Також загальнонаціональний науково-практичний юридичний журнал «Право України» внесено до міжнародної правової БД «HeinOnline» (США) та до наукометричної БД «EBSCO Publishing Inc» (США). Агрегування цих юридичних видань на ринок електронної продукції є важливою подією для користувачів Інтернет-ресурсів. Отже, цифрові книги вже, без сумніву, реальність, як би до цього не ставилися видавці. Оскільки електронний сегмент книг на легальному цифровому книжковому ринку України є досить «молодим», то потрібні нові системи дистрибуції [5], які допомогли б бібліотекам поповнювати фонди ЕР та підтримувати читача в он-лайн просторі. Збільшити розповсюдження електронної продукції можуть Інтернет-книгарні, електронні бібліотеки, он-

лайн клуби читання, контенті майданчики для продажу електронних книг, он-лайн крамниці, віртуальні книжкові полиці електронних книг тощо.

Нікого вже не може здивувати той факт, що цифрові сервіси і послуги Інтернету, EP та е-колекції разом із якісними бібліотечними книжковими фондами відкривають безліч можливостей для покращення та інтенсифікації процесу отримання інформації і знань. Ключовими трендами електронної сфери стали: електронні бібліотеки, віртуальні засоби комунікації, мобільні бібліотеки, е-книги, що формують, на наш погляд, доступне, зручне, контентуально мобільне інформаційне середовище. Активно розвивається е-читання. Разом із тим ключовими аспектами успішного функціонування електронної бібліотеки як альтернативи традиційним бібліотекам та імператива розвитку інформаційного суспільства мають стати:

- 1) вирішення проблем придбання електронних документів;
- 2) доставка е-контенту;
- 3) управління доступом, просуванням ресурсів, пристроїв для е-читання;
- 4) е-навчання користувачів;
- 5) електронне співробітництво;
- 6) використання адекватного інструментарію, бюджетного планування, розвиток єдиного електронного середовища книжкової пам'яті [16].

Якнайшвидша адаптація книговидавців, бібліотечних установ, інформаційних центрів і читачів до динамічного і непередбачуваного світу нових технологій і комунікаційних можливостей – запорука реалізації стратегії розвитку інформаційного суспільства.

Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотечних установ. Електронний каталог – це каталог на електронному носії, який подає переважно зміст паперового каталогу та містить інформацію про продукти й послуги для клієнтів або ділових партнерів.

Переваги електронного каталогу:

- дозволяє обмін додатковою інформацією між виробниками і покупцями;
- дозволяє скорочувати витрати на придбання і постачання в організаціях.

Зазвичай, являє собою складову приклад он-лайнного спілкування з клієнтами. Електронний каталог – машиночитний бібліотечний каталог, що працює в реальному часі та доступний читачам. Загальна характеристика та призначення електронних каталогів. Поняття «електронний каталог» прийшло до нас із США. Дивно, але в англійській професійній лексиці немає еквівалента поєднанню «electronic catalog». Американці, почувши цей вираз, обов'язково запитають, що мається на увазі. На відміну від нашої країни, у Сполучених Штатах цей термін має кілька значень. «Картотека» і «каталог» – різні поняття.

У каталозі обов'язковим елементом БЗ є шифр зберігання документа та відповідність конкретному фонду, склад і зміст якого він розкриває. Будучи одним з основних проявів інформатизації бібліотек, ЕК створює умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації.

Як правило, каталог містить записи про кожного ресурсі і показує місце його знаходження в колекції. ДСТУ 7. 76-96 дає таке визначення електронного каталога : «Електронний каталог (ЕК) – це бібліотечний каталог в машиночитаній формі, що працює в реальному режимі часу і надається в розпорядження читачів бібліотеки». Питання лінгвістичного забезпечення є, мабуть, найбільш проблемними і трудомісткими аспектами роботи з ЕК.

Лінгвістичне забезпечення розуміється як сукупність пошукових засобів: різні класифікаційні системи (УДК, ББК), словники, бази ключових слів і предметних рубрик та інше. Електронна пошукова система дозволяє в лічені секунди знаходити в каталозі бібліотеки потрібні видання і складати бібліографічні списки, кожен запис в яких забезпечена інформацією про те, в якому відділі бібліотеки зберігається той чи інший екземпляр [76, с.8–9].

Фахівцями розроблений як простий, так і розширений пошук видань. В той же час, каталог бібліотеки створений так, щоб з ним легко міг працювати як досвідчений, так і новачки. За електронного каталогу повинне надавати зручні засоби навігації по електронного каталогу, розвинену систему пошуку товарів, мультимедійні можливості, систему оформлення замовлення товару, систему

оновлення електронного каталогу та інше. Електронний каталог повинен розроблятися з урахуванням мінімальних системних вимог, щоб програма працювала коректно на будь-якому ПК (це означає, що не варто зловживати новомодними «ненажерливими» технологіями). Якщо нам потрібно знайти якийсь документ, то ми висловлюємо свою потребу у вигляді інформаційного запиту – напівформалізоване вираження інформаційної потреби. ЕК є багатофункціональним. Інформація вводиться один раз, а використовуватися може в різних цілях, замінюючи інформацію цілої системи традиційних карткових каталогів і картотек: алфавітного, систематичного, предметного, топографічного каталогів, картотек: систематичної картотеки статей, книгозабезпеченості, нових надходжень, заголовків художніх творів і т.д .

Існують такі види електронних каталогів: бібліотечний та ОРАС. Електронні бібліотечні каталоги – сукупність програмних і апаратних засобів по забезпеченню діяльності бібліотеки за замовленням, каталогізації, пошуку, видання книг, вирішення різних завдань по звітності і книгозабезпеченості читачів і ін. як у локальної обчислювальної мережі, так і через web-товари. Перші електронні бібліотечні каталоги являли собою просто перелік записів про видання в одному файлі, що вже дозволяло прискорити пошук потрібної книги, газети, журналу. Використання електронних таблиць, а згодом і СУБД (більш-менш широко з 1960-х років) дозволило розділяти подібні записи на окремі поля, такі як назва, автор, видавництво, рік видання, мова, анотація та ін., що дозволило більш точно задавати пошукові запити [55, с. 48].

Почали створюватися перші дослідні системи мережевого доступу до каталогу, але перші великі системи віддаленого доступу до ЕБК були запуснені в США в 1975 р. (в університеті штату Огайо) і в 1978 р. (Публічна бібліотека м. Далласа). З тих пір ЕБК продовжували розвиватися як кількісно, і якісно. Наприклад, розвиток технологій торгівлі, зокрема, впровадження використання неповторяючого штрих-коду для кожного товару, зробило вплив і на роботу бібліотек. Адже штрих код можна використовувати не тільки при роздрібному продажу книги як товару, але і при кожній видачі (приймання) видання від

читача, міжбібліотечному обміні, переобліку книг і т. д., що дозволяє помітно збільшити продуктивність праці. Старі видання, яким ще не надавався штрих-код при друку, при цьому, звичайно, доводиться забезпечувати новими штрих-кодами, для чого в типові системи створення ЕБК були додані відповідні можливості. Для завдань наукового пошуку, де нерідко доводиться мати справу з величезним і постійно поповнюється обсягом даних, розроблені більш витончені та вдосконалені (порівняно з ЕБК для загальнодоступних (народних) бібліотек) системи пошуку і відбору джерел [59, с. 29–30].

Помітний вплив на подальший розвиток систем пошуку в ЕБК нині надають досягнення пошукових систем, розроблених для пошуку в Інтернет. У майбутньому, при доступніших обчислювальних потужностях, будуть ширше використовуватися підходи експертних систем і т.д. При створенні електронних бібліотечних каталогів досить добре вдається застосовувати типові автоматизовані рішення, що заодно дозволяє підвищувати якість, збільшувати швидкість і зменшувати вартість створення ЕБК. Тому нині все більше бібліотек використовують типові рішення по автоматизації електронних каталогів. Поняття «корпоративна каталогізація», «системи корпоративної каталогізації», «зведений електронний каталог» і деякі інші для нас сьогодні нові. Вони прийшли до нас не так давно, хоча в інших технологічно розвинених країнах, у практиці машиночитаній каталогізації, ними користуються вже досить довго. У США, наприклад, методика створення і використання системи корпоративної каталогізації, заснована на мережних технологіях, використовується вже з сімдесятих років минулого століття. Суть даної методики полягала в тому, що обробка видань здійснювалася один раз спеціально уповноваженими бібліотеками, каталогізатори яких проходили спеціальну підготовку і мали відповідні сертифікати. Це гарантувало високу якість створюваних записів. Бібліотека, яка першою отримувала екземпляр видання, виробляла його повну обробку і завантажувала відомості про документ в базу даних. Всі інші бібліотеки користувалися можливістю вивантажувати цей запис, якість якої не викликала сумнівів [60, с. 189].

OPAC як вид електронного каталогу. На відміну від традиційного каталогу, користувач електронного каталогу ніколи не бачить весь каталог в цілому. Електронний каталог видає тільки те, про що його запитують. Читач ніколи не бачить електронний каталог в цілому, як бачить картковий або друкований. Записи в електронному каталозі не розташовуються одна за одною в певному фіксованому порядку, а групуються щоразу заново згідно з запитом, причому може бути заданий будь-який порядок виведення записів – хронологічний (за датою видання або за датою введення запису в каталог), алфавітний (за іменами авторів або першим словами назв), за номерами або за класифікаційними індексам. Угрупування записів у певному порядку існує тільки на екрані.

Електронний каталог, як правило, включає дві складові частини: 1) модуль каталогізації і 2) модуль, що забезпечує активний читацький доступ до каталогу, англійською Online Public Access Catalogue або OPAC. В даний час не всі OPAC працюють з рефератами і анотаціями. При цьому слід враховувати, що поряд із розширенням можливостей, OPAC повинен бути простим у користуванні. Від читача не має вимагатися майстерного володіння складною технікою при зверненні до каталогу. В ідеалі, OPAC повинен бути простим у використанні, але з великими пошуковими можливостями. Основні типи пошуку в OPAC: пошук за назвою, пошук за автором, пошук за комбінації «автор-заголовок», пошук за ключовим словом, пошук за номером, булевий пошук [16].

Аналітичні функції OPAC. До складу програмного забезпечення OPAC, як правило, входить особлива програма, що здійснює реєстрацію операцій (транзакцій), виконаних в каталозі. Програма протягом доби аналізує роботу кожного терміналу за кожну годину дня з різних видів пошуку і основних функцій. Такий моніторинг роботи OPAC дозволяє визначити, які види пошуку проводяться частіше, чи розуміють читачі правила роботи в системі, наприклад, використовують читачі команду повернення до попереднього виявити екрану, чи використовують пошук по ключовому слову ПР. Аналіз роботи OPAC дозволяє уточнити кількість терміналів і функцій, необхідних для забезпечення читацького пошуку в ЕК або на будь-якому іншому пункті обслуговування.

Від рівня розвитку технології залежить форма каталогу, процеси його створення, підтримки розвитку та використання, що включають в себе правила формування записів і організації пошуку, про що свідчать електронні каталоги Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (рис. 1.2).

The screenshot shows the search interface of the National Library of Ukraine website. At the top, there is a header with the library's name in Ukrainian, a home icon, a building image, and a Google Translate widget. Below the header is a navigation bar with buttons for 'Простий пошук' (Simple search), 'Розширений пошук' (Advanced search), 'Показчики' (Indicators), 'Професійний пошук' (Professional search), and 'Рубрикатор НЕУВ' (NEUV rubricator). The main content area is titled 'Журнали та продовжувані видання - розширений пошук' (Journals and continuing publications - advanced search). On the left, there is a sidebar with 'Бази даних' (Databases) and several categories: 'Книжкові видання та компакт-диски', 'Журнали та продовжувані видання', 'Автореферати дисертацій', 'Реферативна база даних', 'Наукова періодика України', 'Тематичний навігатор', and 'Авторитетний файл імен осіб'. The main search form is titled 'Розширений пошук за ключовими словами' (Advanced search by keywords). It includes fields for 'Ключові слова:' (Keywords), 'логіка:' (logic) with a dropdown menu set to 'АБО' (AND), 'закінчення слів:' (word endings) with radio buttons for 'не враховувати' (selected) and 'враховувати' (do not consider), 'Тематика пошуку:' (Search topic) with a dropdown menu, 'Автор:' (Author), 'Вид видання:' (Publication type) with a dropdown menu, 'Рік видання:' (Year of publication) with 'з' (from) and 'до' (to) fields, and 'Формат представлення:' (Presentation format) with a dropdown menu set to 'повний формат (ДСТУ)'. There are 'Пошук' (Search) and 'Очистити' (Clear) buttons. Below the form is a section titled 'Правила складання запиту' (Search rules) with a link to 'Правила складання запиту 2'. It explains that search by keywords can be refined with additional parameters and lists three options: 'Логіка - "ТА - АБО"', 'За рангом' (By rank), and 'Відсікання' (Truncation). A note at the bottom states: 'Зазначив додаткові пошукові елементи (Автор, Рік видання) - ви можете уточнити запит.' (Specifying additional search elements (Author, Year of publication) - you can refine the query.)

Рисунок 1.2 – Скриншот електронного каталогу журналів та продовжуваних видань Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [67]

Отже, аналітико-синтетичні технології переробки інформації (АСПІ) – це процеси перетворення зміст документів з метою їх аналізу, виявлення необхідних відомостей, а також оцінки, співставлення та узагальнення, тобто створення вторинної інформації. Комп'ютерні технології. Веб 2.0 – поняття, яким користуються для позначення ряду технологій та послуг Інтернету, точніше його частини – всесвітньої павутини, відомої також як Веб. Окрім цього, цим поняттям описують зміну сприйняття Інтернету користувачами. Термін було запроваджено у 2004 р. видавництвом О'Рейлі та комерційним організатором серії конференцій під назвою «Web 2.0», – МедіаЛайв. Web 2.0 можна також охарактеризувати його складовими компонентами, тобто тими новими можливостями і застосуваннями, що надають вебу нового забарвлення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

2.1. Аналіз веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського

Згадка про першу бібліотеку в Полтаві переносить нас у тридцять років ХХ століття. Вона містилася в одній з кімнат будинку Дворянського зібрання (тепер кінотеатр імені І. П. Котляревського, побуд. у 1810 р.). Попечителем цього закладу став Микола Андрійович Цертелєв (1790–1869). Він був великим шанувальником культури українського народу, одним із перших дослідників народної творчості, засновником вітчизняної наукової фольклористики [80].

Нині Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І. П. Котляревського (ПОУНБ імені І. П. Котляревського) – потужний центр роботи з книгою та інформацією, центр спілкування і дозвілля, центр розвитку інтелектуального та творчого потенціалу, який поєднав виконання традиційних функцій із сучасними технічними можливостями. Бібліотека активно співпрацює з Полтавською обласною державною адміністрацією, видавництвами, авторами, громадськими та молодіжними організаціями. Відбуваються заходи різного формату, присвячені визначним культурно-мистецьким, історичним подіям тощо. Бібліотека, окрім традиційних послуг, надає безкоштовний доступ до Інтернету, WI-FI, скайп-зв'язку, електронних баз даних, користування айпедами, електронними читанками [80].

Створений у 2009 р. веб-сайт бібліотеки (www.library.pl.ua) презентує громаді свої здобутки та створює її позитивний імідж. Користувачі можуть знайти всю необхідну інформацію стосовно діяльності бібліотеки: від режиму роботи до пошуку в електронному каталозі. На веб-сайті представлені

краєзнавчі ресурси, видання бібліотеки, віртуальні виставки, нові надходження літератури, плани заходів, архів новин та інша інформація (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Скриншот головної сторінки веб-сайту ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

На веб-сайті бібліотеки представлено віртуальний проект «Пам'яті І.П. Котляревського». Бібліотеці 22 червня 1949 р. постановою Ради Міністрів УРСР № 1603 було присвоєно ім'я Івана Петровича Котляревського, і встановлена назва «Полтавська обласна бібліотека ім. І. П. Котляревського». Метою проєкту є увіковічнення пам'яті видатного полтавця, основоположника нової української літератури та популяризація його творів, літератури та мистецьких проєктів про нього.

Віртуальний проєкт охоплює:

– електронний каталог творів І. П. Котляревського та літератури про нього, які знаходяться в фондах Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського (рис. 2.2);

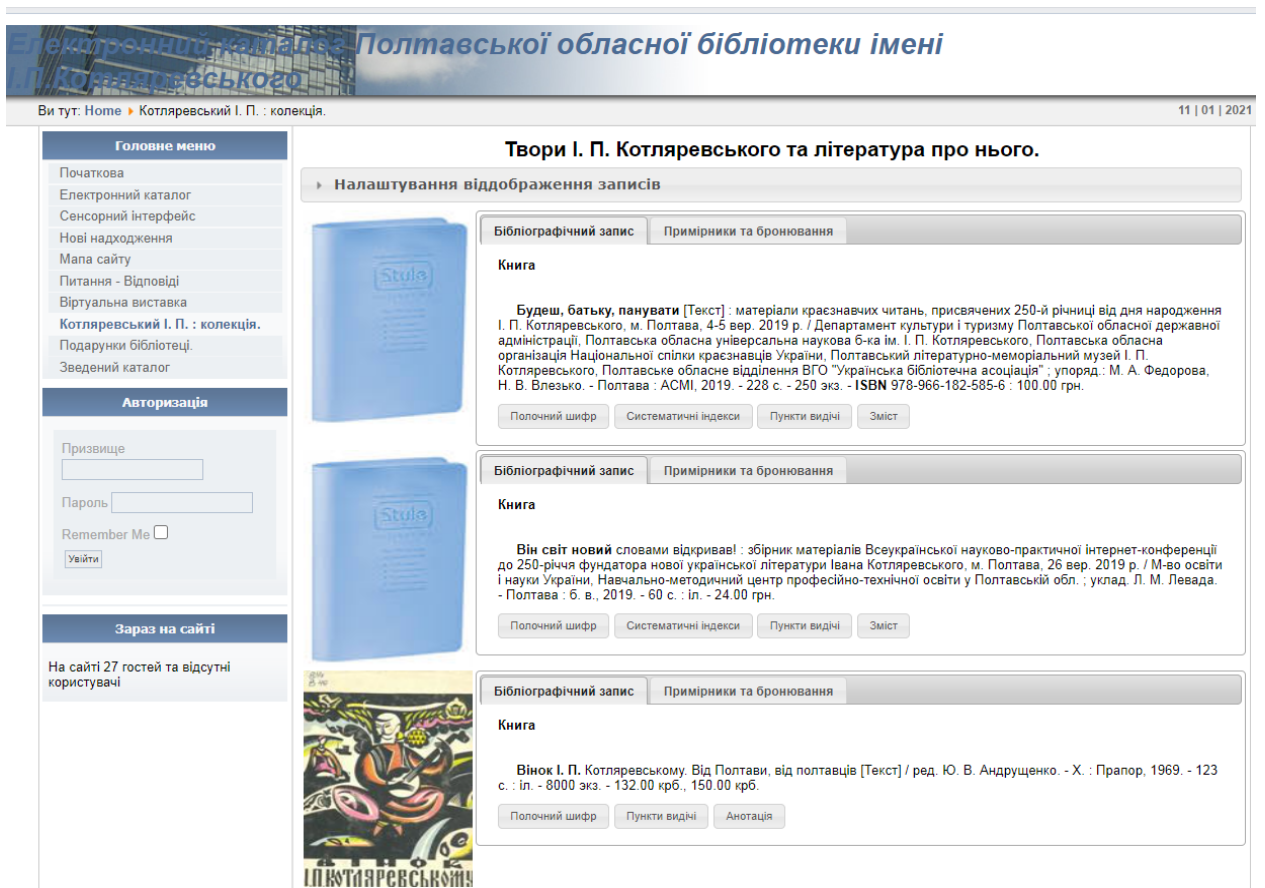

Рисунок 2.2 – Скриншот електронного каталогу творів І. П. Котляревського та літератури про нього ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

– оцифровану працю відомого історика та краєзнавця І.Ф. Павловського «І. П. Котляревській: біографічний очерк с рисунками. – Харьков, 1908. – 32 с.»;

– сторінка про І.П. Котляревського в електронній версії найповнішої та найстарішої універсальної енциклопедії англійською мовою «Британіка» (Encyclopaedia Britannica);

– сторінка про І.П. Котляревського в «Енциклопедії України в Інтернеті» (Internet Encyclopedia of Ukraine);

– оцифровані сторінки часописів «Полтавський вісник» за 1903 р. з інформацією про відкриття пам'ятника І. П. Котляревському в Полтаві;

– проєкт краєзнавця Бориса Тристанова «Енеїда Івана Котляревського: «7 в 1», включаючи текст, ілюстрації, варіанти і різночитання, коментарі, переклади, іменний покажчик. Словник до «Енеїди» Івана Котляревського (рис. 2.3);

Рисунок 2.3 – Скриншот сторінки віртуального проекту Бориса Тристанова «Енеїда Івана Котляревського» ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

– оцифроване видання «Енеїди» Котляревського, видане англійською мовою у 1963 р. університетом м. Торонто (Канада);

– віртуальні тури у форматі 3-D до Полтавського літературно-меморіального музею І. П. Котляревського та Музею-садиби І. П. Котляревського;

– посилання на веб-сайти бібліотек України, які пов’язані з ім’ям І.П. Котляревського або носять його ім’я.

Сторінка «Анонси» на веб-сайті Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського інформує громадян про заходи Департаменту культури і туризму Полтавської облдержадміністрації.

На веб-сайті Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського можна ознайомитися зі сторінкою «Новини», на якій розміщено актуальну інформацію про ті чи інші заходи або події. Наприклад, 8 січня 2021 р. викладено інформацію про відзначення 86-річчя від дня народження поета В. Симоненка (рис. 2.4).

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Вибрати мову | Пошук по сайту... | Знайти

Пошук по електронному каталогу
Сенсорний інтерфейс
Електронна доставка документів

Тел.: (0532) 52-17-83
Тел./факс: 56-99-30
Контакти
Ми на мапі

Пам'яті І. П. Котляревського: віртуальний проєкт

Головна

НОВИНИ АНОНСИ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ
ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА
ЕЛЕКТРОННА ДОСТАВКА
ДОКУМЕНТІВ
ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ

- Про бібліотеку
- План заходів
- Ресурси бібліотеки
- Видання бібліотеки
- Послуги бібліотеки
- Програми та проєкти
- Бібліотечному фахівцю
- Полтавщина

Сторінок: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262

08.01.2021
До 86-ї річниці від дня народження В. Симоненка

Цьогоріч до дня народження письменника бібліотекарі відділу краєзнавства підготували подарунок для шанувальників творчості Василя Симоненка – огляд самвидавської спадщини поета, яка зберігається у фонді Полтавської наукової книгозбірні імені І. П. Котляревського.

Детальніше

06.01.2021
«Українські страви на Різдво Христове»

Наближається Різдво – улюблене всіма, найкрасивіше зимове свято, на яке з нетерпінням чекають і дорослі й діти. Небо і земля сплавлять народження Нового Життя, на землі запанує мир і злагода, а серця сповнюються доброю волею. Для вас ми підготували підбірку кращих рецептів української кухні «Українські страви на Різдво Христове».

Книжкова виставка діє у відділі документів із природничих та аграрних наук (кім. 408).

Докладніше

Полтавська обласна універсальна наукова БІБЛІОТЕКА (імені) І.П.Котляревського

Режим роботи:
Понеділок-четвер: 9.00 – 19.00
П'ятниця, неділя: 10.00 – 18.00
Вихідний: субота

Санітарний день: останній понеділок кожного місяця

Наша адреса:
36000 м. Полтава, вул. Небесної Сотні, 17

Електронна пошта:
poltava_ounb@ukr.net

Рисунок 2.4 – Скриншот сторінки «Новини» на веб-сайті ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Сторінка «Нові надходження» на веб-сайті інформує про надходження книг та періодичних видань за останні роки і по місяцям (рис. 2.5).

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Вибрати мову | Пошук по сайту... | Знайти

Пошук по електронному каталогу
Сенсорний інтерфейс
Електронна доставка документів

Тел.: (0532) 52-17-83
Тел./факс: 56-99-30
Контакти
Ми на мапі

Пам'яті І. П. Котляревського: віртуальний проєкт

Головна

НОВИНИ АНОНСИ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ
ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА
ЕЛЕКТРОННА ДОСТАВКА
ДОКУМЕНТІВ
ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ

- Про бібліотеку
- План заходів
- Ресурси бібліотеки
- Видання бібліотеки
- Послуги бібліотеки
- Програми та проєкти

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ КНИГ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

2019 рік
За 2019 рік Бібліотека отримала:
За видами документів: книги і брошури - 4681 прим.; АВД - 22 прим.; журнали - 4024 прим.; газети - 262 річних комплекта.
За мовами: укр. мов. - 6760; рос. мов. - 1592; інз. - 637.

2018 рік
За видами документів: книг і брошур - 4934 прим., АВД - 23 прим., журн. - 1048 назв., газет - 221 назв.
За мовами: українською - 7447, російською - 2413, мовами нац. меншин - 1, іноземною - 376.

Полтавська обласна універсальна наукова БІБЛІОТЕКА (імені) І.П.Котляревського

Режим роботи:
Понеділок-четвер: 9.00 – 19.00
П'ятниця, неділя: 10.00 – 18.00
Вихідний: субота

Санітарний день: останній понеділок кожного місяця

Наша адреса:
36000 м. Полтава, вул. Небесної Сотні, 17

Електронна пошта:
poltava_ounb@ukr.net

Рисунок 2.5 – Скриншот сторінки «Нові надходження» на веб-сайті ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Наприклад, у грудні 2020 р. до бібліотеки надійшов книга: Франк А. Щоденник Анни Франк : графічна адаптація : пер. з англ. / А. Франк ; худож.: А. Фолман, Д. Полонський. – Київ: Видавництво, 2020. – 152 с.

Серед періодичних видань у грудні 2020 р. надійшли № 9 і № 10 часопису «Інтелектуальна власність в Україні» (науково-практичний журнал, Міністерство освіти і науки України).

На веб-сайті бібліотеки можна ознайомитися з розділом «Про бібліотеку» (історична довідка, запис до бібліотеки, правила користування, структура бібліотеки, контактна інформація, бібліотека у ЗМІ).

Так, до структури бібліотеки входять:

- відділ формування фондів, який включає сектор обмінного фонду;
- відділ каталогізування;
- відділ зберігання основного фонду, який включає сектор депозитарного зберігання документів і сектор реставрації та переплетення;
- відділ обслуговування користувачів, який включає сектор періодичних видань, сектор МБА та сектор «Канадсько-український бібліотечний центр»;
- відділ документів із природничих та аграрних наук;
- відділ документів із економічних та технічних наук;
- відділ мистецтв, який включає сектор нотних видань;
- відділ документів іноземними мовами, який включає сектор «Вікно в Америку»;
- відділ абонементів;
- бібліографічний відділ;
- відділ краєзнавства;
- відділ інформації з питань культури і мистецтва;
- відділ соціокультурної діяльності;
- науково-методичний відділ, який включає сектор «Регіональний тренінговий сектор»;
- відділ обліку користувачів;
- Інтернет-центр;

- редакційно-видавничий відділ, який включає сектор копіювальних і розмножувальних машин;

- відділ інформаційних технологій та електронних ресурсів.

Розділ «План заходів» на веб-сайті бібліотеки інформує користувачів про заплановані бібліотекою заходи по місяцям.

Розділ «Ресурси бібліотеки» на веб-сайті містить інформацію про каталоги і картотеки, електронний каталог і зведений каталог.

Розділ «Видання бібліотеки» на веб-сайті містить інформацію про бібліографічні видання, видання відділу інформації з питань культури і мистецтва; видання відділу краєзнавства, методичні матеріали, наукові та практичні доробки співробітників бібліотеки.

Розділ «Послуги бібліотеки» на веб-сайті включає перелік основних та додаткових послуг та інформацію про віртуальну довідку.

Основні послуги. Користувачі бібліотеки мають право:

- отримати інформацію про наявність у бібліотеці необхідного документу;
- отримати будь-який документ з фонду бібліотеки для користування у читальних залах;

- отримувати книги до дому в відділі абонементу та в спеціалізованих відділах;

- користуватися доступом до світових ресурсів Інтернет, а також до локальних електронних баз бібліотеки та електронного каталогу;

- скористатися допомогою фахівців бібліотеки в пошуку джерел інформації;

- замовити потрібну книгу в інших бібліотеках України (МБА);

- відвідувати різноманітні культурні заходи, що відбуваються у бібліотеці;

- знайомитися з історією нашого краю, виданнями місцевих авторів у відділі краєзнавчої літератури;

- користуватися книгами, газетами та журналами у т.ч іноземними мовами;

- користуватися унікальними фондами відділу мистецтва.

Для користувачів бібліотека проводить різнопланову роботу з популяризації літератури, що сприяє відродженню національної свідомості, традицій

українського народу, національної культури, розкриттю скарбниць світової культури, досягнень науки, техніки, виробництва. З цією метою влаштовуються літературні читання, книжково-ілюстративні виставки, перегляди літератури, літературно-мистецькі та тематичні вечори, читацькі конференції, презентації нових видань і публікацій, зустрічі з письменниками, діячами культури.

З 2011 р. в залі каталогів і картотек користувачі мають можливість безкоштовно самостійно здійснювати пошук інформації з електронних баз даних бібліотеки. Найбільш складні запити читачів за допомогою електронної систематичної картотеки статей виконує черговий бібліограф.

Користувачі Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського:

- безкоштовно користуються інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат;
- безкоштовно отримують консультаційну допомогу в пошуку та виборі джерел інформації;
- безкоштовно отримують у тимчасове користування документи із фондів бібліотеки;
- одержують інформацію з інших бібліотек, використовуючи канали зв'язку;
- беруть участь у масових заходах бібліотеки.

На замовлення місцевих органів влади, підприємств, організацій, установ та окремих читачів бібліотека:

- виготовляє копії опублікованих нормативних актів органів законодавчої та виконавчої влади, публікацій з будь-яких видань, що є у фонді бібліотеки;
- виконує фактографічні та бібліографічні довідки;
- складає списки літератури за вказаною темою, проблемою;
- готує огляд нових надходжень літератури або ретроспективний за вказаною темою;
- готує і проводить будь-який масовий захід, пов'язаний з популяризацією літератури;

– складає методичні поради, рекомендації з питань роботи бібліотек, сценарії масових заходів по популяризації літератури [80].

Клуб «Рідний край» об'єднав людей залюблених у Полтавщину, це – науковці, вчителі, лікарі, бібліотекарі, екскурсоводи, працівники музеїв. Всі вони – краєзнавці. Засідання клубу дуже цікаві. Тут можна почути про історію поселень, вулиць, навіть окремих будинків у Полтаві, про те, як святкували Великдень на хуторах полтавських козаків, про життя і творчість славетних полтавців І. Котляревського, П. Мирного, М.В. Гоголя, В.Г. Короленка, М. Башкирцевої, О. Білаша та ін.

Клуб любителів поезії об'єднує користувачів і поетів. На засіданнях члени клубу насолоджуються поезією, але він має ще одне призначення – дає змогу виступити поетам з різних районів області – Н. Баклай (м. Лубни), А. Шевченку (м. Миргород), Л. Овдієнко (м. Кобеляки), О. Головку (м. Кременчук). Засідання носять тематичний характер: «Болить і досі та війна...», «Усе в житті не випадково», «Не поле перейти», «Поїзди надії», «Поза дзвіницями осені», «Доки живу» [80].

Серед додаткових послуг бібліотеки варто відзначити можливість відвідувачів отримувати ксерокопію необхідних документів з фондів бібліотеки на платній основі. Так, веб-сайт бібліотеки інформує, що з 1 жовтня 2020 року:

– вартість послуги з ксерокопіювання однієї сторінки формату А4 (з однієї сторони – один прохід) – 1,00 грн.;

– вартість послуги з ксерокопіювання однієї сторінки формату А4 (з двох сторін) – 2,00 грн.;

– вартість послуги з ксерокопіювання однієї сторінки формату А3 (з однієї сторони) – 2,00 грн.

Також з 1 жовтня 2020 року збільшується на 50% вартість послуги ксерокопіювання однієї сторінки формату А3 та А4 із зображенням малюнків:

– вартість послуги сканування документів формату А4 (1 прохід) – 1,50 грн.;

– роздрук матеріалів з USB-флеш-накопичувача формату А4 (одна сторінка) – 1,00 грн.;

– роздрук електронного текстового документа з внесенням змін (редагуванням тексту або додавання зображення) – 2,00 грн.

Розділ «Програми та проекти» на веб-сайті містить інформацію про безоплатну правову допомогу, правила користування Інтернет-центром бібліотеки, діяльність центру «Вікно в Америку» та Регіонального тренінгового центру, проект «Бібліотеки – мости до е-урядування», ресурси бібліотек у боротьбі з корупцією.

У розділі «Бібліотечому фахівцю» розміщено нормативні документи, методичні матеріали, посилання на веб-сайти бібліотек світу, України (рис. 2.6).

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Пам'яті І. П. Котляревського: віртуальний проект

Головна

НОВИНИ АНОНСИ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ
ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА
ЕЛЕКТРОННА ДОСТАВКА
ДОКУМЕНТІВ
ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ

- Про бібліотеку
- План заходів
- Ресурси бібліотеки
- Видання бібліотеки
- Послуги бібліотеки
- Програми та проекти
- ▼ Бібліотечому фахівцю

Списки бібліотек

- Libdex 18 тисяч бібліотек, упорядкованих за географічною ознакою
- UNESCO Libraries Portal
- The European Library Портал європейських національних бібліотек
- International Federation of Library Associations and Institutions

Національні бібліотеки та науково-інформаційні центри країн світу

Національні бібліотеки

- Австралія
- Австрія
- Азербайджан
- Аргентина
- Бельгія
- Білорусь
- Болгарія
- Боснія і Герцоговина
- Бразилія
- Ватикан
- Великобританія
- Венесуела
- В'єтнам
- Вірменія
- Гренландія
- Греція
- Грузія
- Данія
- Еквадор
- Естонія
- Єгипет
- Ізраїль
- Індія
- Іран
- Ірландія
- Ісландія
- Іспанія
- Італія
- Казахстан
- Канада
- Кенія
- Киргизстан
- Китай
- Кіпр
- Колумбія
- Коста-Ріка
- Латвія
- Литва
- Ліван
- Лівія
- Ліхтенштейн
- Люксембург
- Македонія
- Малайзія
- Молдова
- Монголія
- Нідерланди
- Німеччина
- Нова Зеландія
- Норвегія
- Пакистан
- Панама
- Південна Корея
- Південно-африканська республіка
- Польща
- Португалія
- Росія (Москва)
- Росія (СПБ)
- Румунія
- Сербія
- Сингапур
- Словачка
- Словенія
- США
- Тайвань
- Тринідад і Тобаго
- Туреччина
- Угорщина
- Узбекистан
- Україна
- Філіппіни
- Фінляндія
- Франція
- Хорватія
- Чехія
- Чилі
- Швейцарія
- Швеція
- Ямайка
- Японія

Вибрати мову | Пошук по сайту... | Знайти

Пошук по електронному каталогу
Сенсорний інтерфейс
Електронна доставка документів

Тел.: (0532) 52-17-83
Тел./факс: 56-99-30
Контакти
Ми на мапі

Полтавська обласна універсальна наукова **БІБЛІОТЕКА** (імені І.П.Котляревського)

Режим роботи:
Понеділок-четвер: 9.00 – 19.00
П'ятниця, неділя: 10.00 – 18.00
Вихідний: субота

Санітарний день: останній понеділок кожного місяця

Наша адреса:
36000 м. Полтава, вул. Небесної Сотні, 17

Електронна пошта:
poltava_ounb@ukr.net

Міністерство культури та інформаційної політики України

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ІМЕНІ І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Рисунок 2.6 – Скриншот сторінки розділу «Бібліотечному фахівцю» на веб-сайті ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Розділ «Полтавщина» містить такі підрозділи: регіональні краєзнавчі ресурси, Полтавщина туристична, видатні родини Полтавщини, видатні люди Полтавщини, літературно-мистецькі премії, бібліотеки Полтавщини на сторінках обласних газет.

На веб-сайті бібліотеки можна знайти посилання на такі веб-сайти та веб-портали:

- Полтава історична (poltavahistory.inf.ua);
- Міністерство культури та інформаційної політики України;
- Полтавська обласна державна адміністрація;
- Департамент культури і туризму Полтавської облдержадміністрація;
- Полтавщина туристична;
- Українська бібліотечна асоціація;
- Архів української періодики онлайн «LIBRARIA». «LIBRARIA» – проект компанії «Архівні інформаційні системи», що здійснюється у співпраці з бібліотеками, архівами та науковими установами в Україні та за її межами. Мета проекту – оцифрувати та надати доступ онлайн до якомога більшого масиву української історичної періодики.

На веб-сайті бібліотеки є посилання на сторінки у соціальних мережах (рис. 2.7).

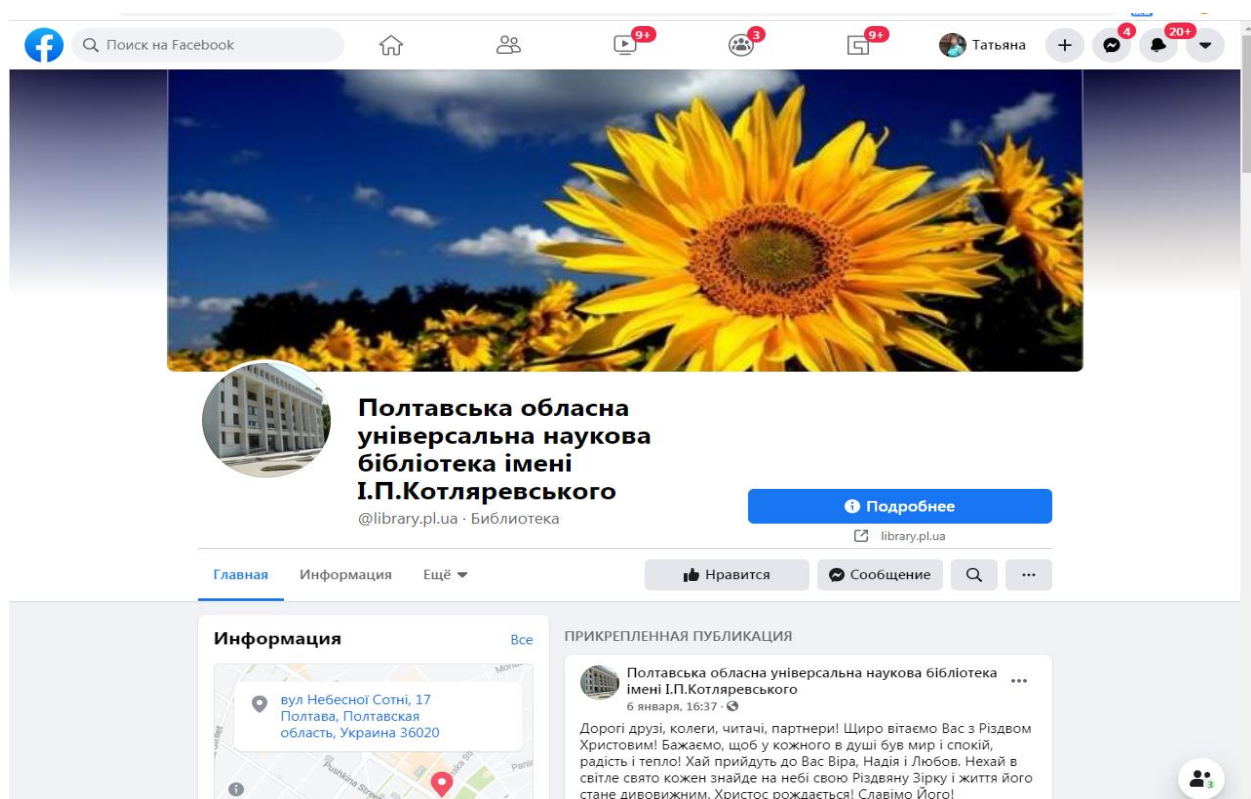

Рисунок 2.7 – Скриншот сторінки ПОУНБ імені І.П. Котляревського у Facebook [80]

На веб-сайті бібліотеки є також посилання на блоги:

- Блог відділу абонементу «Гайда читати!»;
- Блог бібліографічного відділу «BiblioПорадник»;
- Блог відділу документів іноземними мовами;
- Блог відділу краєзнавства «Калинове намисто»;
- Блог відділу мистецтв «Мистецький калейдоскоп»;
- Блог центру Європейської інформації «Європа стає ближчою» (рис. 2.8).

Рисунок 2.8 – Скриншот головної сторінки блогу бібліографічного відділу ««BiblioПорадник» на веб-сайті ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Отже, аналіз контенту веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського дозволяє зробити висновок про те, що на ньому розміщено широкий спектр важливої інформації про діяльність та послуги цієї установи у контексті впровадження сучасних інформаційних технологій.

2.2 Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування користувачів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського

Сучасною тенденцією в роботі бібліотек є впровадження нових інформаційних технологій та використання Інтернет [1;2;6]. Інтернет інтенсивно впливає на довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування користувачів бібліотек, викликаючи необхідність реорганізації довідково-бібліографічних служб, зміни у традиційних функціях бібліографів. Широке розповсюдження одержало останнім часом довідково-інформаційне обслуговування віддалених користувачів. Однією з його форм є довідкове обслуговування у режимі «Віртуальна довідка» (ВД). Ця служба успішно розвивається в зарубіжних країнах і характеризується широкою розповсюдженістю в різних типах бібліотек: національні; публічні; університетські; наукові; спеціальні [29, с. 13–14].

Довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) в електронному середовищі. Основою ДБО є запити користувачів, а підготовка відповідей на них у вигляді різноманітних бібліографічних та фактографічних довідок складає його зміст. Використання електронних інформаційних ресурсів у ДБО розширює інформаційну базу для виконання всіх типів бібліографічних довідок, залежно від конкретного запиту та можливостей пошукових систем і конкретних баз даних [30]. Довідкою є результат діяльності (у даному разі інформаційного пошуку) відповідно до разового запиту користувача. А якщо довідка виконана спеціалістом бібліотеки, то вона не може бути віртуальною, адже створена, виконана реальною фізичною особою, яка робить все це сьогодні звичайно ж із застосуванням електронних технологій пошуку, обробки і доставки документів.

В умовах сьогодення електронні довідкові служби повинні надавати доволі широкий спектр послуг, а саме:

- виконання довідок щодо наявності видань та уточнення вихідних відомостей документів, що зберігаються у фондах конкретної бібліотеки;
- професійний тематичний пошук документів;
- пошук фактографічної інформації;
- навігація сайтом бібліотеки;
- навігація у ресурсах Інтернету;
- формування електронних колекцій довідково-бібліографічних видань, доступних он-лайн;
- рекомендація електронних джерел (сайтів бібліотек, електронних каталогів, бібліографічних, реферативних, проблемно-тематичних БД науково-інформаційних установ, відповідно до запиту користувача) [38, с. 43].

Віртуальне довідково-бібліографічне обслуговування в бібліотеках України. Важливим напрямом довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) в бібліотеках України є відповіді на запити віддалених користувачів. Локальні користувачі (відвідувачі бібліотеки) можуть отримати бажану інформацію за допомогою бібліографа-консультанта, а віддаленим користувачам досить важко зорієнтуватися в інформаційних продуктах, які пропонує бібліотека, або вести самостійний пошук інформації в Інтернеті. Якщо наприкінці ХХ ст. бібліотеки пропонували віддаленим користувачам, переважно, електронні каталоги та бази даних для самостійного пошуку інформації, то з початку ХХІ століття поширення набуває так зване електронне (віртуальне) ДБО, яке розвинулось на базі традиційного ДБО в режимі «запит–відповідь». Про актуальність ДБО в електронному режимі як сучасного напряму бібліотечної діяльності свідчить постійно зростаючий потік публікацій у професійній літературі [79, с. 26–27].

Початок віртуального ДБО в Україні датується 2003 роком. Аналіз сучасного стану ВД бібліотек України потрібен перш за все для формування власних моделей обслуговування віддалених користувачів. Проблема полягає у реструктуризації традиційного довідково-бібліографічного обслуговування з урахуванням сучасних засобів комунікацій, вивчення віддаленого користувача та характеру його запитів.

«Віртуальні довідки» мають власні правила користування, перелік кількісних чи якісних обмежень при пошуку, режим обслуговування. Особливо розгорнуто довідка представлена на сайті Державної бібліотеки України для юнацтва, вона побудована у формі можливих запитань користувачів і відповідей на них. У правилах Херсонської обласної дитячої бібліотеки вказується, що віртуальна довідка не працює замість користувача, а допомагає йому в самостійній роботі. За своїми параметрами, існуючі «віртуальні довідки» дуже різні, наприклад, «Електронна довідка», «Віртуальна довідкова служба», «Довідкове бюро», «Народний пошук» тощо. Технологія спілкування операторів з користувачами у віртуальних службах українських бібліотек різна. Переважно це розміщення на сайтах спеціальних форм, які заповнює користувач. Вони відрізняються кількістю запитуваної інформації. Поля для заповнення найчастіше такі: ім'я, електронна адреса, мета запиту, вид діяльності, власне запит. Відповіді з'являються на сайтах разом з запитами і отриманими даними про користувачів [74, с. 50].

Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека теж обслуговує користувачів за допомогою електронної пошти. Щоб скористатися послугою, потрібно надіслати листа на електронну адресу бібліотеки, де вказати тему довідки (питання, яке цікавить), галузь знань, мету довідки, тип потрібної інформації, соціальний статус. Знайдена інформація відсилається замовнику безоплатно на його електронну адресу.

У процесі віртуального ДБО виникає проблема повторності, подібності запитів. Тому важливою характеристикою цього сервісу є наявність або відсутність електронного архіву виконаних довідок. Він забезпечує дворівневу організацію електронного ДБО: користувач може сам шукати потрібну інформацію в архіві або доручити це бібліографу. У правилах користування віртуальними довідками бібліотеки часто вказують певні якісні чи кількісні критерії, які обмежують пошук [69, с. 201–202].

Це стосується кількості запитів від одного користувача в день («Об'єднана віртуальна довідкова служба» шукає не більше одного), загальної кількості всіх запитів, що виконуватимуться за робочий день (Публічна бібліотека імені Лесі

Українки виконує п'ять довідок за добу), кількості запропонованих джерел у відповідях (ця ж бібліотека безоплатно пропонує тематичні списки джерел інформації до п'яти назв, списки з більшою кількістю джерел та до курсових і дипломних робіт платні), терміну виконання запиту (Державна бібліотека України для юнацтва – протягом двох діб або тижнів, залежно від складності запиту; Публічна бібліотека імені Лесі Українки та бібліотека Хмельницького національного університету – за дві доби» режиму роботи віртуальної довідки (чергові бібліографи «Об'єднаної віртуальної довідкової служби» працюють із понеділка по п'ятницю від 9 до 17 години; запити, що надійшли після 16.30, виконуються наступного дня; довідкова служба Публічної бібліотеки імені Лесі Українки працює п'ять днів на тиждень (крім суботи, неділі та святкових днів) з 10 до 17 години). Українські бібліотеки не шукають готових курсових, контрольних, дипломних робіт (для прикладу, російська корпоративна «Віртуальна довідково-інформаційна служба публічних бібліотек» виконує такі запити, хоча й в останню чергу), не відповідають на запити, що суперечать чинному законодавству та морально-етичним нормам [29, с. 17].

Деякі віртуальні довідкові служби мають певну тематичну, зокрема краєзнавчу спрямованість. Електронне (віртуальне) ДБО є порівняно новою формою ДБО для бібліотек України. Їхній досвід у ДБО віддалених користувачів свідчить про зростання якості, оперативності, додаткові можливості цього сервісу. Кількість користувачів, які надсилають свої запити, невпинно зростає.

Об'єднана довідкова служба бібліотек України. «Віртуальна бібліографічна довідка» – це бібліотечна служба, черговий оператор якої допоможе Вам знайти інформацію про книги, статті, Інтернет-ресурси, а також підібрати список літератури за конкретною темою. Пошук здійснюється у каталогах бібліотек, які беруть участь у «Об'єднаній віртуальній довідковій службі», а також серед ресурсів мережі Інтернет. Від початку на запити «Віртуальної бібліографічної довідки» відповідали бібліографи Національної бібліотеки України для дітей. З березня 2005 р. «Довідка» стала корпоративним проектом – до неї приєдналися

бібліографи Миколаївської центральної бібліотеки для дітей ім. Ш.Кобера і В.Хоменка. Як задати питання? Перш ніж задати питання, потрібно поцікавитись, чи не знаходиться вже готова відповідь у «Архіві виконаних довідок». Там можна здійснити пошук по тексту питання, тексту відповіді, а також темі запиту. Крім того, можна самостійно пошукати інформацію, що потрібна, у бібліотечних каталогах, на пошукових серверах або звернутися до довідкових служб інших бібліотек [30].

Для того, щоб задати запитання, обов'язково потрібно заповнити поля: ім'я, місто, вибрати із списку тему запиту, а також сформулювати Ваш запит. Формулювати свій запит потрібно якнайконкретніше – це допоможе оператору служби дати правильну відповідь. Питання типу «Тарас Шевченко» або «Біохімія» не приймаються. Прохання не надсилати той самий запит декілька разів. Запит з'явиться на сторінках лише разом із відповіддю. Підтвердженням прийняття запиту є повідомлення: «Ваш запит прийнято!» Тематичний пошук здійснюється лише за ресурсами, опублікованими українською або російською мовами. Не надається відповідь електронною поштою. На запити, в яких містяться прохання про пошук готових творів, рефератів, курсових і т. ін. чергові бібліографи не відповідають – такі запити вилучаються.

Право служби вилучати некоректні питання та репліки і переміщувати питання у більш відповідні рубрики. У зв'язку з великою кількістю запитів служба змушена обмежити їх кількість протягом дня. Кількість запитів, що приймаються, будуть варіюватися в залежності від кількості чергових бібліографів у бібліотеках-учасниках. Крім того, від одного користувача приймається не більше одного запиту в день. Залишається за службою право у відношенні до окремих користувачів змінювати кількість запитів як у бік зменшення, так і у бік збільшення. Кожний запит може містити лише одне запитання (всі інші ігноруються). Чергові бібліографи працюють з понеділка по п'ятницю від 9 до 17 години. Запити, що надійшли після 16.30, виконуються наступного дня. Запити, що надійшли у суботу та неділю (а також у святкові дні), виконуються у понеділок (або в перший робочий день після свята). У разі

порушення будь-якої з умов «Віртуальної довідки» оператори мають право не відповідати на запит. За систематичні грубі порушення умов користувач може бути позбавлений можливості задавати нові питання. Де ще можна шукати інформацію? – у розділі «Лінки» в меню [38, с.45].

Якщо в Інтернеті немає потрібного документу, оператор служби направляє користувача до друкованих матеріалів, або пропонує переглянути альтернативні варіанти до теми. Ті читачі, котрі вже зверталися до «Довідки», стали постійними її відвідувачами, адже вони знають, що фахівці оперативно нададуть надійну та всебічну інформацію з поставленого запиту.

Нині все більше читачів звертається до віртуальних бібліотечних послуг. Віртуальною є бібліотека, документи якої зберігаються в машиночитній формі і котрі отримує користувач, який звертається до пошукових машин глобальної мережі, не обов'язково будучи читачем бібліотеки. Віртуальна бібліотека – це розподілена у просторі телекомунікації мережа загального користування, орієнтована на обмін даними між бібліотеками. Середовище віртуальної бібліотеки складається із ряду бібліотек, територіально віддалених одна від одної, які виконують функції інтегрованого спілкування та отримання інформації про бібліотечні ресурси [16].

Таким чином, створення корпоративної віртуальної довідкової служби бібліотек України дозволило здійснювати централізоване віртуально-довідкове обслуговування та сприяло розширенню послуг бібліотеки. Також це дозволило створити єдиний архів відповідей на запити, який забезпечив користувачам самостійний пошук. Крім того, робота в межах корпорації дозволяє направляти запити віддалених користувачів саме до тих бібліотек, чії фонди, колекції, а також рівень професійної кваліфікації персоналу найбільше відповідає кожному конкретному запиту.

Віртуальна довідкова служба (ВДС) – це онлайн-довідкова служба Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського, що виконує разові запити віддалених користувачів, пов'язані з пошуком інформації за різними темами, яка:

- загальнодоступна і безкоштовна для всіх користувачів;
- приймає до виконання універсальні за змістом запити;
- виконує прийняті до роботи запити і надає відповіді, якщо необхідна інформація відсутня;

- забезпечує конфіденційність інформації про користувача.

Віртуальна довідкова служба обслуговує всіх користувачів, що звернулися до ВДС, незалежно від того, чи є вони читачами бібліотеки.

Віртуальна довідкова служба бібліотеки приймає:

- запити про наявність конкретних вітчизняних та іноземних видань у фондах бібліотеки;
- тематичні запити, що виконуються на базі довідково-пошукового апарату бібліотеки і ресурсів Інтернет;
- фактографічні запити [29].

При цьому користувачам варто пам'ятати:

- відповіді на запити розміщуються на сайті бібліотеки в розділі «Архів запитань»;
- відповіді на запити користувачів на електронну адресу не надсилаються;
- запити приймаються протягом робочого тижня (понеділок – п'ятниця), виконуються в міру їх отримання. У вихідні дні (субота, неділя) віртуальна довідкова служба запити не приймає;
- не варто відсилати одні і ті самі запити декілька разів;
- запити про наявність конкретних видань у фондах бібліотеки виконуються протягом робочого дня;
- бібліографічні запити, які не потребують складного бібліографічного пошуку, виконуються протягом двох робочих днів;
- бібліографічна довідка може містити не більше ніж 20 бібліографічних описів;
- фактографічні запити виконуються протягом двох робочих днів;
- на період тестового доступу кількість запитів обмежується, виконується до 10-ти запитів на день.

При цьому віртуальна довідкова служба бібліотеки не виконує: запити, пов'язані з наданням інформації розважального змісту (розв'язання кросвордів, участь в інтелектуальних іграх, конкурсах); запити про порядок роботи бібліотеки, умови запису читачів до бібліотеки; запити, які надано у некоректній формі; запити, що потребують глибокого наукового дослідження й опрацювання літератури (підбір літератури для написання дипломних та курсових робіт); запити на сканування та розсилку текстів документів (рис. 2.9).

Пам'яті І. П. Котляревського:
віртуальний проєкт

Головна

НОВИНИ
АНОНСИ

НОВІ НАДХОДЖЕННЯ
▶ ВІРТУАЛЬНА ДОВІДКА
ЕЛЕКТРОННА ДОСТАВКА
ДОКУМЕНТІВ
ВІРТУАЛЬНІ ВИСТАВКИ

▶ Про бібліотеку

▶ План заходів

▶ Ресурси бібліотеки

▶ Видання бібліотеки

▶ Послуги бібліотеки

Віртуальна довідка
Правила користування ВДС

Задати запитання

Ваше ім'я:

Ваш E-Mail:

Ваше запитання:

Секретний код: 9 e a 4 d c

Повторити:

Надіслати

Полтавська обласна
універсальна наукова
БІБЛІОТЕКА
(імені І. П. Котляревського)

Режим роботи:
Понеділок-четвер: 9.00 – 19.00
П'ятниця, неділя: 10.00 – 18.00
Вихідний: субота

Санітарний день: останній понеділок
кожного місяця

Наша адреса:
36000 м. Полтава, вул. Небесної Сотні, 17

Електронна пошта:
poltava_ounb@ukr.net

Міністерство культури та
інформаційної політики України

ПОЛТАВСЬКА
ОБЛАСНА
ДЕРЖАВНА

Рисунок 2.9 – Скриншот форми для заповнення запиту до віртуальної довідкової служби ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Приклад запиту користувачів до віртуальної довідкової служби бібліотеки (грудень 2020 р.) [80]

Запитання:

Доброго дня! Для обласного семінару мені потрібно вивчити "Заповіт" Т.Шевченка на іншій мові. Чи немає у Вас видання "Заповіту" всіма мовами і тексту з нього на корейській? (21.12.2020, 16:38)

Відповідь:

Шановна Валерія! Текст «Заповіту» на корейській мові є у Бібліотеці. Вам потрібно звернутися до відділу документів іноземними мовами (кімната 409), або відділу абонементу (кімната 208).

Електронна доставка документів (ЕДД) – платна сервісна послуга Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського, яка надає можливість користувачам (юридичним і фізичним особам) отримати електронну копію друкованого видання із фондів бібліотеки за допомогою мережі інтернет. Послуга ЕДД є платною.

За допомогою ЕДД можна замовити:

- копії окремих статей із журналів і збірників обсягом до 20 стор.;
- копії окремих сторінок, фрагментів або розділів з книг обсягом до 20 стор. (замовлення на виготовлення копій рідкісних і цінних видань не приймаються);
- копії документів, які не є об'єктами авторського права та тих, що перейшли у суспільне надбання (видані органами державної влади у межах їхніх повноважень: офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади; повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації; твори народної творчості (фольклор); державні символи України, символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань, символи та знаки підприємств, установ і організацій; розклади рухів транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності) [80].

Отримані копії дозволяється використовувати лише з метою освіти, навчання і приватного дослідження. Не дозволяється тиражувати отримані копії, відтворювати їх у будь-якій формі, окрім одноразового друку електронного файлу, передавати іншим особам або організаціям. Відповідальність за

несанкціоноване використання отриманих від бібліотеки копій документів, відповідно до діючого законодавства, несе користувач.

Для отримання копії документа слід надіслати бланк-замовлення – Бланк-замовлення на фрагмент з книги (Додаток А) або Бланк-замовлення на статтю з журналу (Додаток Б), які розміщені на сайті бібліотеки в розділі «Електронна доставка документів бібліотеки» електронною поштою, обов'язково вказавши свій e-mail.

На кожний документ заповнюється окремий бланк-замовлення, замовлення у вигляді списків не приймаються. У бланку-замовленні необхідно обов'язково вказати бібліографічні відомості про документ:

- прізвище автора і назву документа;
- назву джерела, в якому опубліковано матеріал; рік видання, номер журналу, сторінки публікації.

Бібліографічні відомості про документи з фондів Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. П. Котляревського можна уточнити за допомогою Електронного каталогу або скориставшись послугою Віртуальна довідка. Неправильно оформлені бланки-замовлення, в яких відсутні або нерозбірливо указані відомості, необхідні для виконання замовлення, повертаються абоненту для уточнення.

Одержавши замовлення та перевіривши у фонді наявність документа, бібліотека протягом 3-х робочих днів повідомляє про можливість виконання замовлення, його вартість і термін виконання, одночасно обумовлює технічні умови виготовлення і пересилки копії. Протягом 2-х днів користувач має підтвердити своє замовлення або анулювати його [80].

У разі погодження з умовами виконання замовлення, необхідно протягом 5 днів сплатити його вартість шляхом переказу грошей (поштового або банківського) на рахунок бібліотеки або оплати готівкою, повідомити про це працівників сектору та обов'язково надіслати копію квитанції про оплату (поштою або факсом):

- вартість електронної доставки документів: 1 замовлення – 1.00 грн;

– вартість сканування 1 сторінки тексту без розпізнавання – 2.50 грн. (формат PDF та JPG.);

– вартість сканування 1 сторінки з розпізнаванням тексту – 4.00 грн. (за умови якісного першоджерела).

Термін виконання замовлення – від 3 до 5 робочих днів (строк виконання замовлень, які потребують бібліографічної доробки (розпізнавання тексту), може бути продовжений до 10 робочих днів). Сканування виконується з роздільною здатністю 300 dpi. За бажанням замовника розділення може бути встановлено у межах 600 dpi, про що слід вказати у замовленні в рядку Примітки).

Сканування замовлених матеріалів здійснюється лише з друкованих видань, формат яких не перевищує формат А3. Інформація замовнику надсилається в обсязі, який не перевищує 20 Мб (обсяг документа обмежується розміром поштової скриньки).

Якщо замовником послуги виступає юридична особа (підприємство, установа, організація), яка планує неодноразово звертатись до даної послуги, – пропонується укласти з бібліотекою договір на абонентське обслуговування та здійснити попередню оплату. Наявність договору та попередньої оплати дозволить прискорити виконання замовлень [80].

Бібліотека не несе відповідальності за затримки та перебої у наданні послуг абоненту, що відбуваються з причин, які знаходяться поза сферою контролю з боку бібліотеки.

Замовлення оплачується особисто в Секторі ксерокопіювання або грошовим переказом на р/р (код ЄДРПОУ – 02221828; банк: ДКСУ, м. Київ; UA 038201720314251001201039297) бібліотеки. В платіжному дорученні у графі «Призначення платежу...» слід зазначити «на обслуговування з електронної доставки документів (ЕДД)».

Копія квитанції про оплату надсилається на електронну адресу: pruslcopy@ukr.net. Виконання замовлення здійснюється після підтвердження його оплати (квитанція).

З 1994 р. відділ обробки літератури та організації каталогів розпочав роботу над створенням електронного каталогу на нові надходження літератури. Крім того, здійснюється робота по ретроспективній конверсії карткового каталогу. Зараз електронний каталог налічує близько 67000 записів [80].

З 1995 р. бібліографічний відділ почав працювати над створенням електронної систематичної картотеки статей (БД – «БІБЛІОГРАФІЯ»). Електронна база «БІБЛІОГРАФІЯ» на 01.01.2020 р. містить 660277 записів аналітичного опису газетно-журнальних статей. Щомісячно електронна картотека поповнюється в середньому на 2-2,5 тис. записів [80].

До електронного каталогу книгозбірні додано повнотекстові електронні ресурси. Щоб на екрані відобразились наявні повнотекстові ресурси, необхідно поставити знак біля параметру пошуку «Повнотекстовий ресурс» (рис. 2.10, рис. 2.11).

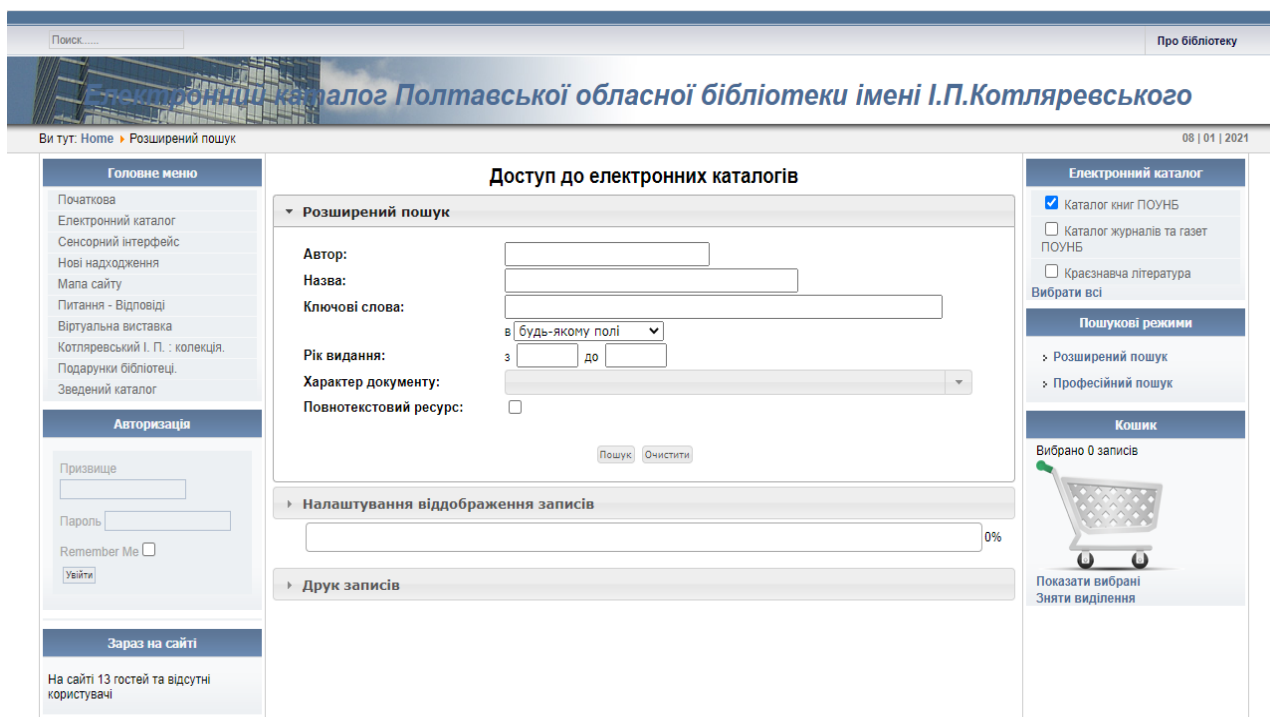

Рисунок 2.10 – Скриншот пошукової сторінки електронного каталогу ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

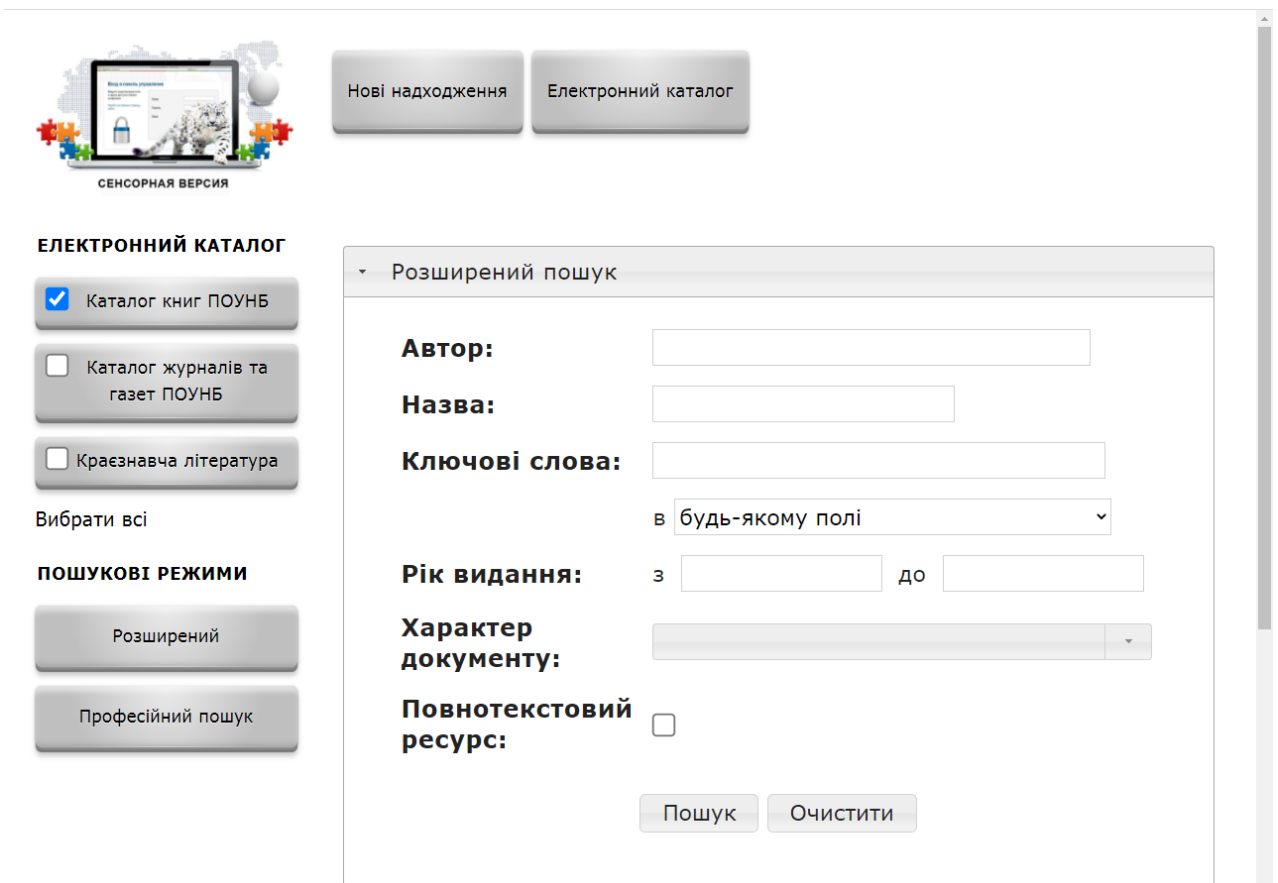

Рисунок 2.11 – Скриншот пошукової сторінки сенсорного інтерфейсу електронного каталогу ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Забезпечуючи право громадян на отримання інформації і керуючись законодавством України, бібліотека пропонує своїм читачам доступ до світової мережі Інтернет в контексті культурних, інформаційних, дозвіллевих, навчальних потреб користувачів. Обслуговування в Інтернет-центрі здійснюється за попереднім записом згідно з розкладом роботи бібліотеки, перерва з 13.00 до 14.00. Користувач Інтернету записується до бібліотеки на загальних підставах, а його читацький квиток має юридичну силу, необхідну для користування Інтернетом. Користувач зобов'язаний дотримуватися чинних правил роботи бібліотеки. Бібліотека забезпечує рівність користування Інтернет ресурсами для всіх користувачів. Працівники бібліотеки не несуть відповідальності за будь-які втрати інформації при введенні завантаження [80].

Користувач має право:

– безкоштовно працювати в мережі Інтернет одну годину. У разі запізнення місце зберігається на протязі десяти хвилин. Якщо читач не з'являється, або не попереджує про своє затримання, працівник має право надати це місце наступному бажуючому;

– замовити час користування в мережі Інтернет особисто або за телефоном;
– робити замовлення на роботу в Інтернет-центрі не більше одного разу на день;
– у разі відсутності наступного користувача відвідувач має можливість продовжувати свою роботу до часу наступного замовлення;

– одержати попередньо індивідуальну або колективну консультацію з питань користування Інтернетом [80].

Таким чином, довідково-бібліографічне обслуговування (ДБО) є важливим напрямом діяльності бібліотек України з метою задоволення запитів віддалених користувачів. Віртуальна довідкова служба Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського виконує разові запити віддалених користувачів, пов'язані з пошуком інформації за різними темами.

2.3. Віртуальні виставки як інноваційна бібліотечна послуга Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського

Послуги, реалізовані бібліотеками в електронному середовищі й адресовані широкому колу віддалених користувачів, можуть і повинні розвиватися і в змістовному плані, і в плані застосування нових технологій [14]. Зростання популярності Інтернету та інтенсивне впровадження нових інформаційних та комунікаційних технологій у бібліотечну практику висувають нові вимоги до бібліотекарів, змушуючи їх по-новому поглянути на свою професію та традиційні бібліотечні функції. У цьому контексті важливе місце в структурі бібліотечно-інформаційної діяльності займає виставкова робота, що є засобом розкриття інформаційних ресурсів книгозбірні, її візитною карткою, відображаючи стиль бібліотеки і творчі можливості персоналу [17].

У сучасних умовах віртуальна бібліотечна виставка стає ефективним інструментом не тільки надання доступу до інформаційних ресурсів з різної тематики, а й ефективним засобом інформування дистантних користувачів про нові надходження. Варіативність інструментів виконання, наявність численних сервісів з багатим функціональним набором, видова багатоманітність в організації віртуальних виставок сприяє розвитку творчості, збагаченню досвіду бібліотечного персоналу і визначає такі притаманні віртуальній бібліотечній виставці риси, як актуальність, динамізм, оперативність [23; 25]

Виставка передбачає презентацію видань в інтернет-середовищі, що розкриває їх зміст, а також доступ до матеріалів бібліографічного, фактографічного, енциклопедичного характеру, що існують в електронному вигляді і доступні через мережу Інтернет [24].

Н. Збаровська під віртуальною виставкою розуміє електронну виставку у форматі PowerPoint – електронної презентації. Автор пропонує таку виставку при відповідному звуковому оформленні і наявності мультимедійного проєктора застосовувати як ілюстративний матеріал на таких комплексних заходах, як літературні вечори, дні інформації. Можна її використовувати і в роздрукованому вигляді як ілюстрований рекомендаційний бібліографічний покажчик. До переваг створення віртуальних виставок як форми бібліотечного обслуговування вона відносить: можливість індивідуальної самостійної роботи читача з поданими матеріалами, нетрадиційну подачу матеріалу, наочність, структурування матеріалу [33].

І. Торлін описує досвід організації віртуальної виставки на сайті Національної бібліотеки України для дітей, яка пропонує користувачам оцифровані видання, що представляють творчість видатних українських і російських художників-ілюстраторів. Після вибору потрібного видання користувач може побачити в зменшеному вигляді всі його сторінки і скласти про нього попереднє враження. Кожне зображення пов'язане гіперпосиланням зі сторінкою, де його можна детальніше роздивитись і прочитати. Зображення представлено в jpg-форматі [24].

Разом з тим, виходячи з постійного розвитку сервісів та у зв'язку з більш широким впровадженням даного виду дистантної послуги в бібліотечну діяльність, виробленням певних стандартів з питань функціонування віртуальної бібліотечної виставки на сучасному етапі, з урахуванням наявного на сьогодні досвіду, питання функціонування віртуальної бібліотечної виставки даного виду дистантного обслуговування потребує наукового узагальнення.

На сьогодні у фаховій літературі найбільш поширеним є визначення віртуальної книжкової виставки як публічної демонстрації в мережі Інтернет за допомогою засобів веб-технологій віртуальних образів спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, а також загальнодоступних електронних ресурсів, рекомендованих дистантним користувачам бібліотеки для огляду, ознайомлення та використання [38, с. 42].

Віртуальна виставка дає змогу бібліотекареві направити увагу читача на додаткові інформаційні джерела, наявні в мережі, запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки, комплексно висвітлити визначену для розкриття через виставку тему. Таким чином віртуальна бібліотечна виставка, будучи мобільною, компактною, змістовною, виступає в ролі провідника у загальному потоці інформації.

У чому полягають відмінності, а в чому схожість виставки віртуальної з традиційною? Пропонуємо розглядати віртуальну книжкову виставку як онлайн сервіс для віддаленого читача, тобто читача, який не прийшов до бібліотеки, а користується бібліотечними послугами віддалено, і, отже, бажає отримати якийсь інформаційний сервіс, не покидаючи комп'ютера. Хоча віртуальна виставка не дає можливості користувачеві фізично використовувати книгу, проте вона дозволяє користувачеві у зручний для нього час знайомитися з представленими на виставках документами та висловлювати свою думку про них, а бібліотекареві спрямувати увагу читача на додаткові інформаційні джерела, наявні в мережі, або запропонувати скористатися іншими сервісними послугами бібліотеки [39].

Перші віртуальні виставки були мистецькими, розміщувалися на сайтах арт-галерей, музеїв, мистецьких організацій і повністю відповідали поняттю «виставка», основною специфічною рисою (і перевагою) якої є показ самих творів (друку, мистецьких тощо), що дає можливість користувачу безпосередньо ознайомитись із ними, а якщо йдеться про книжкову виставку, то негайно отримати конкретне видання для читання. В Інтернеті функціонують також віртуальні виставки бізнесового спрямування (презентують товари та послуги, подають їхню детальну характеристику), поліграфічні виставки (представлені сучасні досягнення поліграфії та технологій друку) тощо [40].

Існують різні моделі віртуальних виставок: фотовиставки; бібліобанер; виставки з аудіосупроводом, виставки-«листівки» за окремим невеликим літературним твором; виставки-«ілюстрації» з «багатим» мультимедійним контентом, у тому числі аудіо-та відеорядом; розгорнуті виставки – з розділами, цитатами, ілюстраціями, текстом, відео- та аудіоматеріалами; тематичні виставки; книжкові виставки – «Стрічка часу»; виставки – вікторини, презентації, казки, подорожі, кросворди, питання, цитати, хроніки та ін.

Автори віртуальних виставок використовують різноманітні підходи до їх організації: від традиційного, консервативного – зображення обкладинок книг і анотацій видань у форматі документа Ms.Word, до анімаційного. На виставках останнього типу представлений різноманітний ілюстративний, аудіо- та відеоматеріал, бібліографічні списки за темою. Використання серед інших засобів можливості веб-дизайну – наступний крок у розвитку концепції віртуальних виставок. Фахівці зазначають, що віртуальні виставки перестають дублювати традиційні книжкові, що демонструються в бібліотеці, і створюються спеціально для надання в інтерактивній формі з використанням усіх переваг інтернет-середовища. Такі виставки робляться як міні-сайти, де велика увага приділяється не тільки традиційним бібліотечним прийомам розкриття інформації про книгу, а й широко використовуються можливості віртуального простору з залучення додаткових видів інформації (наприклад оцифровані витяги з книги, рецензії, відгуки, інтерактивні посилання) [49, с. 37].

Використання у бібліотечній практиці віртуальних виставок дозволяє розв'язати низку проблем, які неможливо вирішити традиційними методами.

Це, зокрема:

- забезпечення збереженості документів;
- оперативність організації виставки та можливість постійного її поповнення новими документами;
- представлення документів у потрібній кількості назв;
- необмеженість терміну експонування документів;
- можливість перегляду змісту окремих документів, зокрема збір-ників наукових праць та ілюстрацій;
- розкриття змісту представленого видання за допомогою анотації;
- представлення документів, які відсутні у фондах даної бібліотеки, але мають певне значення для розкриття заданої теми;
- можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час (24 години на добу, 7 днів на тиждень) [54].

До переваг віртуальних виставок як форми бібліотечного обслуговування можна віднести: можливість індивідуальної самостійної роботи користувача з поданими матеріалами; нетрадиційну подачу інформаційних ресурсів; наочність; структурування матеріалу [65, с. 201].

Отже, користувачі послугою віртуальної виставки можуть отримати повну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень і витрат, супутніх традиційним виставкам, наочно ознайомитися з інформаційним ресурсом та одержати іншу додаткову інформацію, що, у свою чергу, безумовно, сприяє зверненню користувачів до ресурсів бібліотеки, більш активному відвідуванню її сайту.

У книзі «Виставкова діяльність публічних бібліотек» Н. Збаровської приведено алгоритм підготовки до організації віртуальних книжкових виставок. Зокрема, дослідниця виділяє такі етапи в підготовці віртуальної виставки:

I. Розробка моделі віртуальної книжкової виставки (вибір теми віртуальної виставки; аналіз, необхідного матеріалу; підбір необхідних книг та ілюстрацій; розробка схеми виставки).

II. Технічна підготовка проекту (сканування ілюстрацій, підготовка текстових матеріалів).

III. Оформлення робіт у форматі Power Point (створення слайдів; використання анімаційних елементів) [33, с. 174].

Таким чином, основними елементами, що становлять віртуальну виставку, є зоровий ряд і текст. Утім, за бажання можна додати і звук – багато сервісів надають таку можливість. Тим більше, що за бажанням користувача цю функцію можна вимкнути. Водночас процес створення віртуальної інформаційно-книжкової виставки вимагає високої професійної підготовки бібліотекарів, участі співробітників суміжних відділів (автоматизації), серйозної матеріально-технічної бази самої бібліотеки, інформаційної грамотності користувачів. Попередньо пишеться сценарій, здійснюється підбір книг, розробляється стилістика виставки, визначаються герої, їхні образи, продумується послідовність і комбінація рухів персонажів, кількість анімаційних заставок. В елементах дизайну віртуальної виставки враховуються пропорції, колористичні та інші особливості документів, що експонуються. Графічні засоби експозиції можуть також відтворювати деякі елементи видань, спрощуючи зорове орієнтування в структурі віртуальної бібліотечної виставки. Музичний супровід відтворює систему естетичних асоціацій, пов'язаних зі світом звуків, характерних для тієї чи іншої теми виставки [77, с. 42–43].

Використання інноваційних комп'ютерних технологій у виставковій діяльності бібліотек сьогодні означає, як правило, графічне оформлення заголовків, цитат та ілюстрацій (програми Print Shop DeLux, Corel Draw та ін.). Між тим мультимедійні технології дають змогу значно розширити межі представлення інформації, створювати різноманітні інформаційні продукти. На сьогодні існують й певні рекомендації щодо розташування текстової інформації на екрані. Ці рекомендації передбачають розташування підказок та довідкових

повідомлень у верхній частині екрана і використання різноманітних ефектів для виділення елементів або фрагментів тексту [78, с.16].

Досвід роботи зі створення віртуальних виставок у програмі PowerPoint дає змогу запропонувати кілька рекомендацій з анімаційного оформлення текстів: при використанні в текстових фрагментах анімаційних ефектів необхідно враховувати, що віртуальна бібліотечна виставка може бути реалізована у двох режимах: довільної демонстрації і демонстрації, яка регулюється користувачем. Ці режими передбачають різний час перегляду. Поява тексту за принципом «друкарської машинки» – за літерами – уповільнює час перегляду виставки, та якщо текст достатньо великий, втомлює зір. При використанні традиційних (статичних) малюнків і фотографій важливо вірно вибрати масштаб зображення та вдало використати палітру кольорів. При цьому, якщо графічне зображення представляється на екрані разом з текстом, рекомендується залишати екран порожнім; розмір деталей повинен відповідати можливостям екрана та людського зору [71].

Крім програми PowerPoint існує достатньо велика кількість різноманітних графічних редакторів, що можуть використовуватися при створенні віртуальних бібліотечних виставок. Частина з них є прикладними програмами в складі Windows (Paint), компонентом текстового редактора Word (WbrdArt) або спеціальними програмами для створення й обробки зображень (Microsoft Picture-It, Paint Shop Pro, PictureMan, CorelDRAW і ін.).

Розглянемо специфічні можливості деяких з таких програм, які дають змогу працювати з графічними файлами:

1. Paint Shop Pro 7.0 – програма надає можливість створення графічних файлів з використанням різноманітних інструментів: щіточок, крейди, олівців, пер, маркерів, пульверизаторів та ін. Для кожного інструмента існує можливість установки параметра: товщина лінії, ступінь прозорості тощо. Крім того, програма забезпечує роботу з фотографіями: редактор фотозображень дає змогу перетворити фотографію в гравюру, ескіз олівцем, мозаїку, тиснення

тощо. У програмі можна створювати анімації, відтворювати файли у вигляді «віртуального альбому» чи галереї. Інтерфейс програми – англійською мовою.

2. PhotoImpact 7 – програма надає можливість роботи з фотографіями, створення веб-сторінок і графічних файлів. Для роботи з векторною графікою існує набір інструментів і бібліотека образів. Мова інтерфейса – англійська.

3. CorelDRAW – програмний комплекс. У комплект поставки CorelDRAW входить бібліотека образів (понад 40 тис. картинок, 1000 фотографій, 1000 шрифтів і 450 спеціальних шаблонів). Основними графічними інструментами служать звичайні геометричні фігури та лінії. За допомогою цього редактора можна створити заголовки, логотипи й рекламні тексти. Програма підтримує не тільки стандартну заливку об'єкта, а й заливку з перетіканнями кольору, складною узорчатою текстурою. Мова інтерфейса програми: у версії CorelDRAW 8 – російська, CorelDRAW 10 – англійська.

4. PictureMan Painter 2.0 – Програма пропонує три рівні складності: від новичка до професіонала. Містить набір інструментів залежно від рівня складності, фільтри й спецефекти. Дає можливість працювати з готовими зображеннями. Мова інтерфейса – російська.

5. «Весела каліграфія» – програма є електронним підручником малювання для малюків, однак може використовуватися і як графічний редактор для оформлення в дитячих бібліотеках. Великі можливості роботи зі шрифтами: для оформлення букв передбачені різні орнаменти, заповнення, аплікативні форми. Характерною для інтернет-середовища властивістю є постійний розвиток сервісів, що обумовлює і постійне урізноманітнення форм роботи зі створення віртуальних бібліотечних виставок та їхніх видів.

На сьогодні ефективними та перспективними в бібліотечній практиці є використання в процесі створення віртуальних виставок таких сервісів як: Calameo, Maps.google, Slideshare, PhotoPeach, Prezi, Dipity, Popplet, Playcast, Myebook, Glogster, BannerSnack, Sharesnack, Empress, ZooBurst.

Calameo – це сервіс для миттєвого створення інтерактивних публікацій в Інтернеті, що дає змогу створювати інтерактивний електронний документ для

читання з комп'ютера. Сервіс також цікавий можливістю миттєвого створення книжкової полиці, яка оригінально виглядає на сторінці.

Гео-ресурс Maps.google дає можливість створювати віртуальні виставки-подорожі. Зокрема, дає змогу поєднувати місця, пов'язані з іменами письменників чи подорожами їхніх літературних персонажів. Для створення віртуальної виставки необхідно позначити міткою потрібне місце на карті. У вікні над міткою можна додавати пояснювальний текст, відео або фото тощо. Готову виставку-подорож можна редагувати і змінювати. Сервіс дає можливість працювати над картою колективно.

Також віртуальну виставку-подорож можна створити за допомогою сервісу Slideshare. Це сервіс цифрової публікації, який дає змогу транслювати віртуальні виставки у вигляді слайд-шоу. Для цього необхідно зареєструватися на сайті, завантажити готову презентацію у форматі PowerPoint. Після цього вона буде доступна для перегляду в мережі Інтернет на Slideshare чи на сторінці іншого сайту або блогу. Slideshare дає можливість ділитися опублікованою презентацією в соціальних мережах Facebook, Twitter та ін.

Віртуальну фото-виставку допоможе створити сервіс PhotoPeach, який призначений для створення простих та яскравих фото-виставок. Він дає змогу завантажувати з комп'ютера або іншого сайту достатню кількість зображень обкладинок книг та представляти виставку у двох варіантах: у вигляді фотокаруселі і слайд-шоу.

Сервіс *Prezi*, призначений для створення медіа-презентацій. Інструменти *Prezi* дають можливість «наближати» й «віддаляти» слайди, створюючи «трьохмірний ефект». Цей сервіс можна використовувати для підготовки виставки-презентації, невеликих оглядів тощо. При цьому матеріал можна згорнути в одну картинку, і, збільшивши той чи інший слайд, зробити акцент на певному тексті, слові, зображенні.

Створити віртуальну виставку «стрічка часу» дає можливість сервіс *Dipity*, який призначений для створення хронологічних стрічок або стрічок подій, так званих (Timeline). *Dipity* дає змогу оформлювати інтерактивні персональні

книжкові виставки та тематичні книжкові експозиції в хронологічному аспекті. Таку виставку можна доповнювати ілюстраціями, відеоматеріалами, посиланнями, картою, а переглядати створене можна в трьох режимах на вибір. Сервіс передбачає можливість колективної роботи над проектом.

Сервіс Popplet дає змогу творювати розгорнуті виставки з розділами, цитатами, ілюстраціями тощо. Технологія дає можливість використовувати під час підготовки виставки відео- та аудіоматеріали, тексти. Крім того, цей сервіс є зручним для організації колективної роботи, а також для залучення читачів до створення виставки.

Сервіс Playcast призначений для створення інтерактивних віртуальних листівок. Може бути корисним і в підготовці віртуальної виставки у вигляді плейкасту, який поєднує зображення, відео, звук. Особливо цікавою така виставка буде для дитячої аудиторії.

Сервіс Muebook призначений для створення своєрідних мультимедійних «книг», компілюючи інформацію з різних джерел. Інформація може бути різного роду: текст, фото, аудіо, відео, або комбінація всіх згаданих типів файлів. За допомогою сервісу Muebook можна створювати свої власні електронні книги, збираючи разом сотні типів необхідних файлів, включаючи PDF, DOC, TXT серед інших. Цікаво, що сервіс може самостійно знаходити і збирати файли з ресурсів, де зареєстрований даний користувач. Приміром, Muebook може забирати інформацію з Facebook, Flickr, 23, Vebo, Photobucket, and Picasa, так само як і десятків інших.

Нескладну і яскраву книжкову фотовиставку або «бібліобанер» можна створити за допомогою сервісу BannerSnack. У банер, крім картинок, можна вставляти відео та редагувати в будь-який час.

Сервіс Sharnack дає змогу створити озвучену виставку за творчістю одного письменника або за певною темою. Створюється продукт простим способом: у пропонувану форму вставляються посилання на відео з YouTube.

Сервіс Empress дає можливість створення виставки-ілюстрації. Для створення презентацій ресурс пропонує спеціальний редактор Empressr

Composer, що має зручний інтерфейс. Проте недоліком ресурсу є відсутність підтримки кирилиці.

ZooBurst – сервіс, що дає змогу створювати 3D книги. Може використовуватися при створенні виставки-казки. Для вставки картинок використовується бібліотека Clip Art, проте можна завантажувати і свої картинки [71, с. 124].

Віртуальні книжкові виставки є досить новим явищем на українському ринку бібліотечних та інформаційних послуг. Під цим поняттям фахівці розуміють і презентацію книг в електронному форматі Power Point, і електронну виставку повністю оцифрованих видань, і повні цифрові авторські колекції творів. Але найчастіше використовується термін «віртуальна книжкова виставка», коли говорять про виставку, розміщену на сайті бібліотеки [77].

Використання такої дистантної форми обслуговування як віртуальна виставка в бібліотечній діяльності дає змогу вирішити важливі завдання відповідно до запитів сучасного суспільства. Зокрема, істотно вдосконалити якість інформаційного обслуговування користувачів, ширше розкрити інформаційні ресурси бібліотек, надати доступ до наявного у їх фондах великого ресурсу культурних, духовно-ціннісних надбань попередніх поколінь українського народу, що є надійним орієнтиром у вітчизняному інформаційному виробництві, в утвердженні суспільних ідеалів, консолідації українського суспільства, збереженні його національної ідентичності й самобутності [54].

У сучасних умовах віртуальна бібліотечна виставка стає ефективним інструментом забезпечення доступу до інформації дистантного користувача. Проведення бібліотеками віртуальних виставок, які ознайомлюють користувачів з книжковими колекціями національних історично-культурних пам'яток, художніми, музичними, відеоколекціями бібліотеки, оцифрованою рукописною спадщиною, не лише сприяє підвищенню освітньо-культурного рівня громадськості, наступності національної свідомості, а й представленню України в глобальному інформаційному просторі.

На веб-сайті Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського є сторінка «Віртуальні виставки». На цій сторінці представлено виставки на різну тематику, зокрема виставка світлин В. Короткова, присвячена досліджуваній бібліотеці. Також представлено фотовиставку В. Короткова під назвою «Околицями рідного міста» [80].

У блозі відділу мистецтв «Мистецький калейдоскоп» ПОУНБ імені І.П. Котляревського на початку січня 2021 р. представлено онлайн-виставку ретролистівок «Хроніки різдвяно-новорічної листівки на прикладі колекції Юрія Меліхова».

11 січня 2021 р. у блозі Центру європейської інформації «Європа стає ближчою» ПОУНБ імені І.П. Котляревського розміщено віртуальну виставку книги «Роман «Собор Паризької Богоматері» – вічна загадка для людського розуму», завдяки якій читачі можуть здійснити мандрівку у світ середньовічної Франції, прогулятися багатолюдними вуличками Парижа (рис. 2.12).

The screenshot shows a blog page with a blue header containing the text "ЄВРОПА СТАЄ БЛИЖЧОЮ" and the Erasmus+ logo. Below the header, there is a navigation menu with links like "Головна сторінка", "Про нас", and "Все про Європу в бібліотеках". The main content area features a post titled "Віртуальна виставка однієї книги" and "Роман 'Собор Паризької Богоматері' - вічна загадка для людського розуму". The post includes a book cover image and a text block discussing the author Victor Hugo and the novel. To the right, there is a weather widget for Poltava and a sidebar with a "Архів блогу" section listing posts from 2021 and 2020.

ЄВРОПА СТАЄ БЛИЖЧОЮ
Erasmus+
БЛОГ ЦЕНТРУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ УНІВЕРСАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМЕНІ І.П.КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Головна сторінка Про нас Все про Європу в бібліотеках: Вісник центрів та пунктів європейської інформації
Віртуальна середовища Корисні посилання Посольства та консульства європейських країн в Україні
Міжнародні освітні програми та навчання за кордоном Клуб європейського кіно

понеділок, 11 січня 2021 р.

Віртуальна виставка однієї книги
"Роман "Собор Паризької Богоматері" - вічна загадка для людського розуму"

Віктор ГЮГО
Собор Паризької Богоматері

Якось Мопассан сказав, що Віктор Гюго представляє у Франції весь романтизм, і в цьому є значна доля істини. Творчість Гюго вражає розмаїття: він великий поет, знаменитий драматург, широко відомий романіст, до того ж літературний критик і темпераментний публіцист. Його слава давно вийшла за національні межі, ще за життя письменник став належати усьому світу. Віктор Гюго колись сказав, що "життя - це обірвана фраза". Але фраза, яку він писав усе життя, така довга, складна, так переповнена думками і почуттями, що навряд чи коли-небудь обірветься.

У 1831 році побачив світ один із найвідоміших романів Віктора Гюго - "Собор Паризької Богоматері", в якому письменник загрошує увагу на проблемах соціальної справедливості, історичного прогресу, а також вічні проблеми добра і зла та їхньої боротьби. Центр (Пункт) європейської інформації пропонує здійснити мандрівку у світ середньовічної Франції, прогулятися багатолюдними вуличками Парижа, доторкнутися до історії, переглянувши віртуальну виставку однієї книги "Роман "Собор Паризької Богоматері" - вічна загадка людського розуму".

<https://youtu.be/GZCZaFIsDEU>

Полтава -1 °C
Сильна хмарність
1 м/с, ПівС 752 мм рт. ст. 89% волог.

Пн, 11 січня		Вт, 12 січня	
Вдень	Ввечері	Вночі	Вранці
-1	-3	-4	-5
1 м/с	2 м/с	1 м/с	1 м/с
752	752	753	752
89%	84%	86%	92%

Gismeteo Прогноз на 2 тижні

Архів блогу
▼ 2021 (2)
▼ січня (2)
Віртуальна виставка однієї книги "Роман "Собор Пар...
Книжково-ілюстративна виставка «Роман Роллан – ре...
► 2020 (49)
► 2019 (39)
► 2018 (49)
► 2017 (54)
► 2016 (17)

Рисунок 2.12 – Скриншот сторінки блогу «Європа стає ближчою» ПОУНБ імені І.П. Котляревського [80]

Відеоролик вище згаданої віртуальної виставки із музичним супроводом розміщено у відеохостингу Youtube. На головній сторінці блогу «Європа стає ближчою» можна переглянути цей відеоролик і також вийти за прикріпленим посиланням на Youtube: <https://youtu.be/GZCZaFIsDEU> (рис. 2.13).

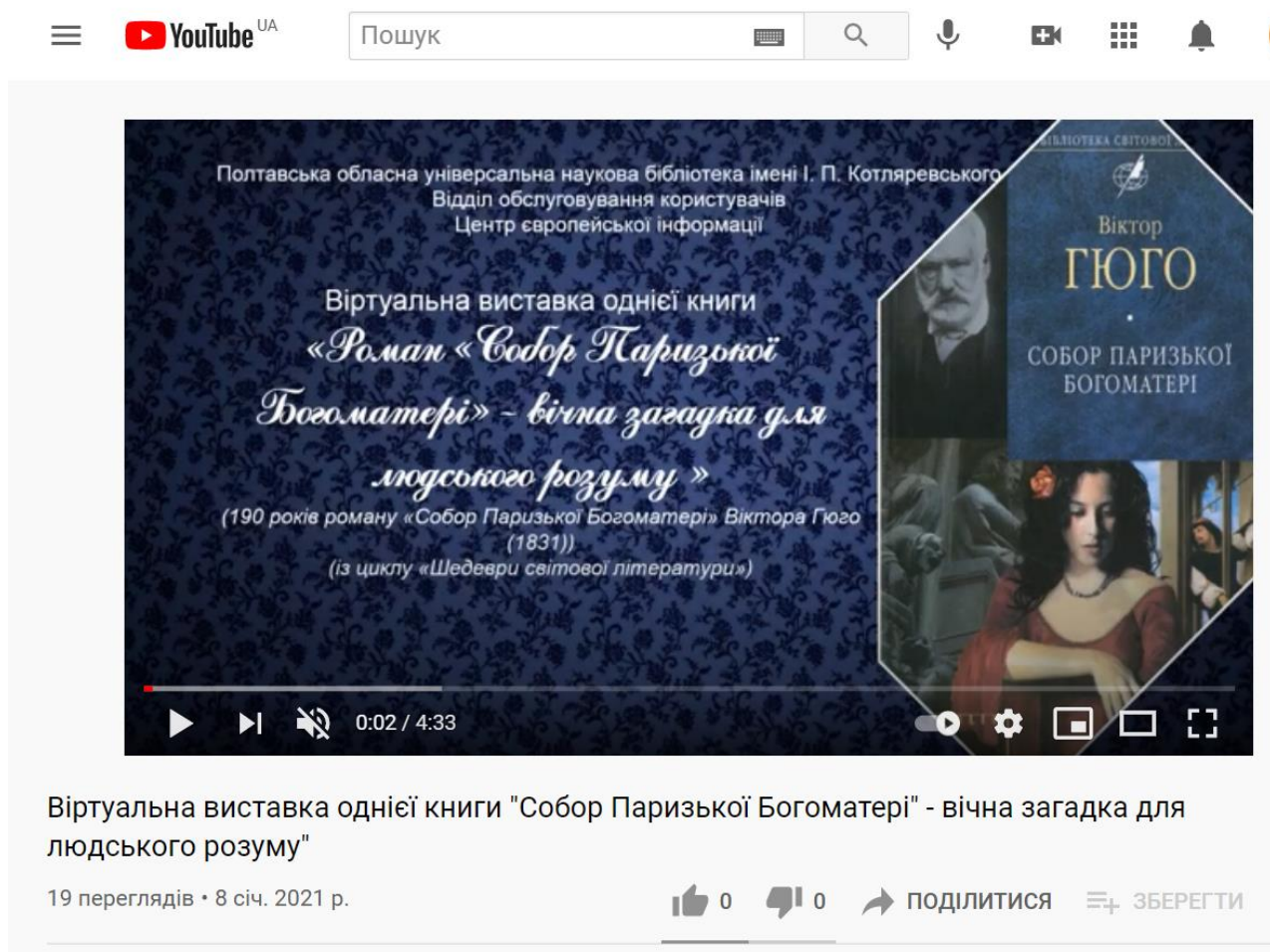

Рисунок 2.13 – Скриншот відеоролика «Віртуальна виставка однієї книги» у відеохостингу Youtube [80]

Серед віртуальних виставок бібліотеки у грудні 2020 р. були такі:

– віртуальні виставки Інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» в Instagram [windowonamerica.pl](https://www.instagram.com/windowonamerica.pl) (Волонтерство, як стиль життя; Книга із обличчям; Дитяча психологія; Книги із зимовою тематикою; Різдвяні традиції США; Книги у каміна тощо);

– мультимедійний мистецький календар Відділу мистецтв, присвячений 120-річчю від дня народження Катерини Білокур;

– віртуальна виставка-портрет Центру Європейської Інформації «Дзвінкоголосий бог поезії» до 145 річчя від дня народження австрійського поета-символіста Райнера Марії Рільке;

– віртуальна виставка Відділу документів іноземними мовами «10 сучасних книжок із різдвяним настроєм» [80].

Таким чином, віртуальна виставка є новим, багатофункціональним інформаційним ресурсом, що надає широкому колу користувачів можливість підвищити ефективність пошуку інформації, розширити спектр необхідних матеріалів і отримати комплексне уявлення з проблеми, якій присвячена виставка. Її безумовною перевагою є те, що це – умовно не обмежений у часі та просторі захід, який реалізується за рахунок Інтернет-ресурсів, у межах якого бібліотека має можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів, що розкривають зміст виставки. Крім того, використання нових технологій (оцифрування раритетних видань та система «Сторінки, що перегортаються») дозволяє досягти не тільки високої якості зображення, але й своєрідного «ефекту присутності».

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВ

3.1 Формування інтегрованих інформаційних бібліотечних ресурсів

Електронні каталоги більшості наукових бібліотек почали створюватися у 1990-х рр. і в них відсутня інформація про значну частину фонду. Це не дає можливості повноцінно автоматизувати більшість бібліотечно-інформаційних процесів (виконання замовлень літератури, організацію електронної доставки документа, автоматизацію книговидачі тощо). Тому питання повноти електронного каталогу та адекватного відображення існуючих фондів нині стає нагальним і своєчасним [2; 4; 6].

Одним із засобів інформаційного доповнення електронного каталогу можна вважати ретроконверсію (рекаталогізацію). Вирішення цієї проблеми залишиться актуальним до того часу, доки каталоги усіх бібліотек не будуть переведені в електронні [84]. Традиційні карткові каталоги сьогодні не задовольняють вимоги оперативного пошуку. Тому ретроконверсія електронних каталогів є одна з найважливіших частин автоматизованої бібліотечної технології [18, с. 26].

Термін «конверсія каталогу» (англ. «Catalogue conversion») став широко використовуватися в англійській спеціальній літературі в 70-х рр. ХХ ст., зазначав зміну, перетворення форми каталогів (від латинського «conversio» – зміна, звернення, трансформація). Таким чином ретроспективна конверсія – це процес перетворення бібліотечних карткових каталогів в електронну форму [16].

Основна мета ретроконверсії – уніфікація і модернізація довідкового апарату і збільшення доступності до знань, зібраних у фондах бібліотеки і відображених в її каталогах. Ретроспективна конверсія як процес має наступні складові: об'єкт конверсії, обсяг конверсії, спосіб переробки. Об'єктом ретроспективної

конверсії є усі види каталогів (алфавітний, систематичний, предметний, друкований), а також документи, які за різними обставинами не пройшли каталогізаційного опрацювання (старі колекції, зібрання). За обсягом ретроспективна конверсія може бути суцільна і вибіркова, яка передбачає вибір пріоритетних тем, галузей знання, видів видань тощо для внесення в електронний каталог.

Ретроконверсія (суцільний обсяг) використовується при ретроспекції генерального алфавітного каталогу. Це достатньо простий спосіб вибору документів, який забезпечує повне відображення фонду, незважаючи на цінність видань, новизну і запитів читачів [26]. Такий спосіб ретроконверсії потребує одночасної консервації генерального каталогу для збереження його актуальності.

Ретроконверсія (вибірковий обсяг) використовується за необхідністю переведення в електронну форму окремих галузевих, тематичних чи видових частин фонду, а також документів, які найчастіше запитуються читачами. Прикладом спроби тематичної рекаталогізації в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського (НБУВ) можна вважати доповнення масиву електронного каталогу записами на документи, які не ввійшли до нього, але з певної тематики. Проводились роботи з виявлення та представлення усіх видань Т. Г. Шевченка (усіма мовами), які зберігаються у фондах бібліотеки. Були впроваджені сучасні правила транслітерації різномовних форм імені у точках доступу, створено розширений авторитетний запис з відображенням багатомовних форм імені, псевдонімів особи. В свою чергу це призвело до вдосконалення традиційного карткового каталогу, куди вносились зміни на основі авторитетного запису. Це продемонструвало необхідність технологічного поєднання традиційної каталожної практики і новітніх інформаційно-бібліотечних технологій [67].

У процесі здійснення ретроконверсії в бібліотеці необхідно:

– вибрати оптимальну організацію робіт, найбільш ефективні технології, програмне і технічне забезпечення;

- підготувати каталог до ретроконверсії;
- окреслити строки проведення ретроконверсії;
- вивчити потреби створення ретроспективного каталогу: повністю чи частково;
- вибрати каталог, зробити опис структури даних, елементів бібліографічного запису і формату їх представлення;
- вивчити існуючі методики конверсії бібліографічної інформації;
- розробити інструкції з формування машиночитаних бібліографічних записів на основі традиційних карток, підготувати словники кодифікаторів для даних елементів запису, контролювати якість і редагувати занесені записи;
- організувати паралельне ведення і доповнення авторитетних файлів;
- забезпечити доступ до бази даних в локальній мережі і в Інтернеті [31, с. 37].

Створення імідж-каталогів є одним з найбільш ефективних засобів ретроконверсії карткових каталогів для бібліотек з великим ретрофондом (тобто тим фондом, який не відображено у повноцінному електронному каталозі) і являє собою електронну модель традиційних «паперових» каталогів, побудовану на основі оцифрованих (відсканованих) образів каталожних карток. На сайті НБУВ представлені: сканований генеральний алфавітний каталог, сканований каталог дисертацій, скановані (імідж-каталоги) історико-культурних центрів, які містять скановані зображення каталожних карток розташовані за принципом карткового каталогу за роздільниками. Пошук в імідж-каталогах ведеться за алфавітом, роздільниками і ключовими словами.

Створення імідж-каталогу має свої переваги і недоліки. Перевагами імідж-каталогу є збереження цифрового образу бібліографічної картки, забезпечення доступності каталогів незалежно від місцезнаходження користувача. Недоліки – це обмежені пошукові можливості, низька якість графічного зображення, оскільки значна кількість карток написана від руки або надрукована на дуже темному папері, а деякі картки зовсім неможливо прочитати. Імідж-каталог, без сумніву, буде потребувати ретроспективного опрацювання [35, с. 27].

Технологія ретроспективної конверсії документів широко застосовується в бібліотеках освітніх установ, промислових підприємств, музеїв. Крім цього, власники рідкісних рукописів і унікальних видань воліють робити електронні дублікати паперових примірників, щоб забезпечити їх збереження. Якісно виконана процедура полегшує доступ до документів, прискорює процес роботи, а також економить масу часу і простору в виробничих приміщеннях. Послуги ретроконверсії припускають чітке формулювання технічного завдання з боку замовника. Далі узгоджуються терміни виконання сканування, обумовлюються додаткові вимоги, і проект запускається. Готовий електронний архів проходить ручну перевірку з метою виявити можливі пропуски, після чого інформація стає доступною бібліотеці.

Отже, ретроконверсія – це переведення паперових карткових каталогів в електронний вигляд – є важливим етапом автоматизації бібліотеки. Яким саме методом буде розв'язане завдання ретроконверсії – вирішує кожна з них на стадії його постановки. Будь-яка помилка при прийнятті рішення може відбитися як на вартості проекту ретроконверсії, так і на його ефективності [16].

У бібліотечному світі нагромаджено досвід ретроконверсії карткових та друкованих каталогів. Зазвичай, розглядають п'ять можливих способів конверсії карткових каталогів: 1) рекаталогізація, яка передбачає створення нового бібліографічного запису при наявності книги; 2) ретроспективне переведення шляхом уведення з клавіатури інформації з каталожної картки; 3) корпоративна ретроконверсія, тобто імпортування машиночитаних баз даних з зовнішніх джерел; 4) сканування традиційних каталогів без подальшого оброблення; 5) сканування каталогів з подальшим переведенням графічних образів у текстовий і форматуванням відповідно до прийнятого формату машиночитаної каталогізації [60, с.188].

Нині завдяки досягненням інформаційно-комунікаційних технологій користувач отримав можливість доступу до різних інформаційних ресурсів з будь-якої цифрової системи. Інформаційні сервіси, серед яких і комплексні послуги, користуються найбільшою популярністю, заощаджуючи час і зусилля

на отримання необхідної інформації. У сучасному бібліотечному співтоваристві ці явища виражаються в концепції створення єдиного бібліотечно-інформаційного простору. Головними принципами такої інтеграції бібліотечних ресурсів є: технологічна єдність, єдність простору метаданих і єдність методичних принципів оброблення бібліотечних ресурсів. Залежно від ступеня інтеграції можливі такі варіанти реалізації інтеграційного рівня: формування загального результату пошуку і посилань на електронні ресурси із розподілених каталогів; збирання метаданих в єдиний зведений каталог; збирання метаданих та електронних ресурсів у єдине сховище [61, с.25].

Схему інтеграції електронних бібліотечних ресурсів можна зобразити так: розподілені інформаційні ресурси, засоби інтеграції в єдиний користувацький інтерфейс (рис. 3. 1).

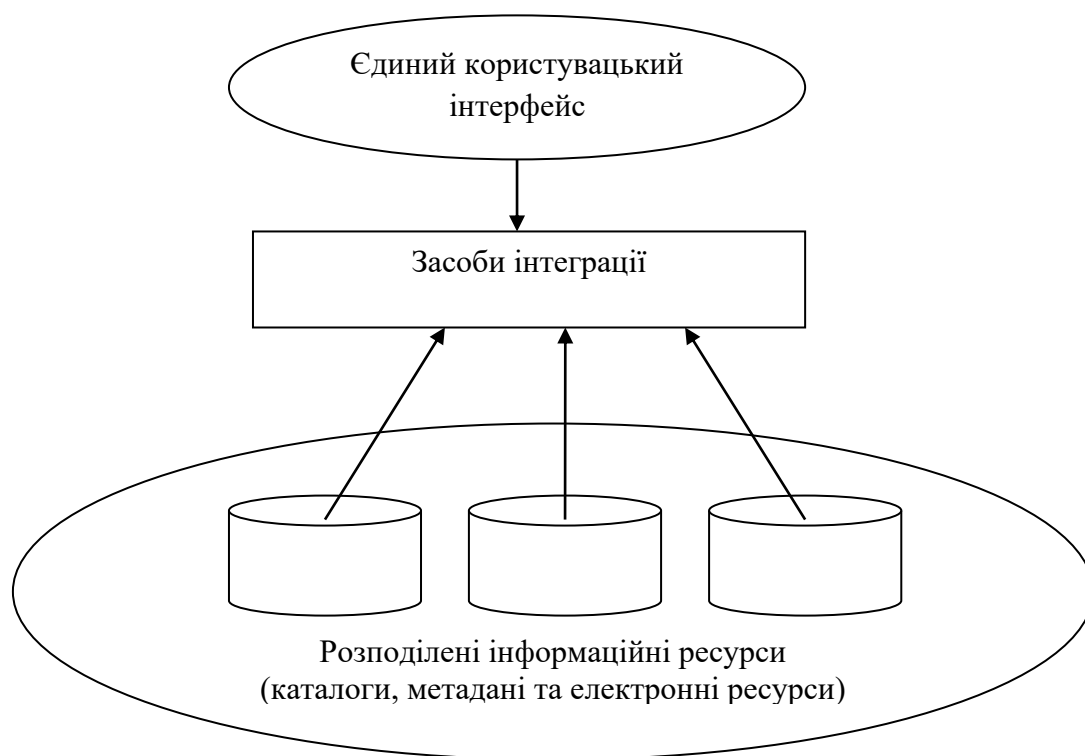

Рисунок 3.1 – Модель формування інтегрованого інформаційно-бібліотечного простору [57, с. 1].

Досвід інтеграції бібліотечних інформаційних ресурсів ґрунтується на створенні корпоративних автоматизованих бібліотечних інформаційних систем

(АБІС). Нині науковці виокремлюють такі основні види корпоративних бібліотечно-інформаційних систем і принципів їхньої реалізації: зведені каталоги; бібліотечні системи корпоративної каталогізації; інтегровані бібліотечно-інформаційні системи [76, с. 19].

Найбільшим і найвідомішим є проект зведеного світового каталогу OCLC WorldCat (www.worldcat.org), який містить документи і матеріали різноманітних форматів (фізичні та електронні): записи книг, відео, періодичних видань, статті, музику, електронні книги, ноти, генеалогічну літературу, культурні артефакти, цифрові об'єкти, веб-сайти та багато іншого. Це найпопулярніші, рідкісні або оригінальні ресурси майже всіх форм людського вираження, що зберігаються у 57 тисячах бібліотек із 112 країн світу 470 мовами. Нині WorldCat має інтегровані рішення з найрозповсюдженішою пошуковою системою Інтернету Google, зокрема можна отримати інформацію про фізичне розташування найближчої бібліотеки, що є власником знайденого матеріалу, переглянувши адреси відповідних книгозбірень за допомогою Google Maps (карти Google) [78, с. 16–17].

Іншими великими корпораціями, які виконують аналогічні послуги, є PICA (Project for Integrated Catalogue Automation), RLIN (Research Libraries Information Network), WLN (Westmoreland Library Network) та ін. Ці ж самі організації виконують замовлення зацікавлених бібліотек, пов'язані з переведенням у машиночитану форму їхніх каталогів. Основними завданнями створення і функціонування бібліотечних систем корпоративної каталогізації є: скорочення витрат на каталогізацію (в умовах автономних технологій вони досить суттєві та мають стійкі тенденції до зростання); забезпечення інформаційної та лінгвістичної сумісності електронних каталогів (ЕК) і баз даних (БД) бібліотек для реалізації повноцінного доступу до бібліотечних ресурсів (БР) окремих країн, так і світового співтовариства загалом; досягнення високої якості бібліографічного та аналітичного пису первинних документів в електронних каталогах бібліотек; підвищення ефективності обслуговування

користувачів, у тому числі через системи міжбібліотечного абонементу (МБА) та електронного доставляння документів (ЕДД) [88, с.25].

Характерними прикладами полярних підходів до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек є міжнародні цифрові проекти: Європейська електронна бібліотека та Всесвітня цифрова бібліотека. У першому випадку – це реалізована інтегрована система пошуку в розподілених ресурсах різних бібліотек (ресурси зберігаються на серверах учасників проекту), у другому – централізований репозиторій, у якому за визначеними стандартами зберігаються як метадані, так і самі цифрові об'єкти [83].

Європейська електронна бібліотека (The European Library (TEL), www.theeuropeanlibrary.org) – це інтернет-портал, що відкриває доступ (здебільшого безоплатний) до ресурсів національних бібліотек Європи та дає можливість пошуку як бібліографічних записів, так і цифрових об'єктів. Найбільші бібліотеки країн, що входять до Ради Європи, надають через портал доступ до своїх ресурсів: електронних каталогів бібліотек, повних текстів документів, аудіозаписів. З 2011 р. Європейська бібліотека керує проектом «Європеана» (Europeana, <http://www.europeana.eu>), який зробив доступними більше 5 мільйонів об'єктів з 19 наукових бібліотек – її партнерів. Інтеграція інформаційних ресурсів на пошуковому порталі проекту TEL реалізована на основі протоколу SRU, який дає змогу створити єдине вікно доступу до інформації незалежно від того, який протокол обміну даними підтримує АБІС конкретної національної бібліотеки [89].

Світова цифрова бібліотека (World Digital Library (WDL), <http://www.wdl.org>) створена для того, щоб спонукати користувачів досліджувати і вивчати світові історичні цінності різних країн. WDL надає безоплатний доступ у багатомовному форматі до великої кількості матеріалів, що відображають здобутки культур різних країн світу [87]. Критеріями відбору змісту для WDL є джерела, які ознайомлюють з історією людства, найкращим чином репрезентують національні культури, предмети або колекції, які включені в реєстр «Пам'ять світу» (рис. 3.2).

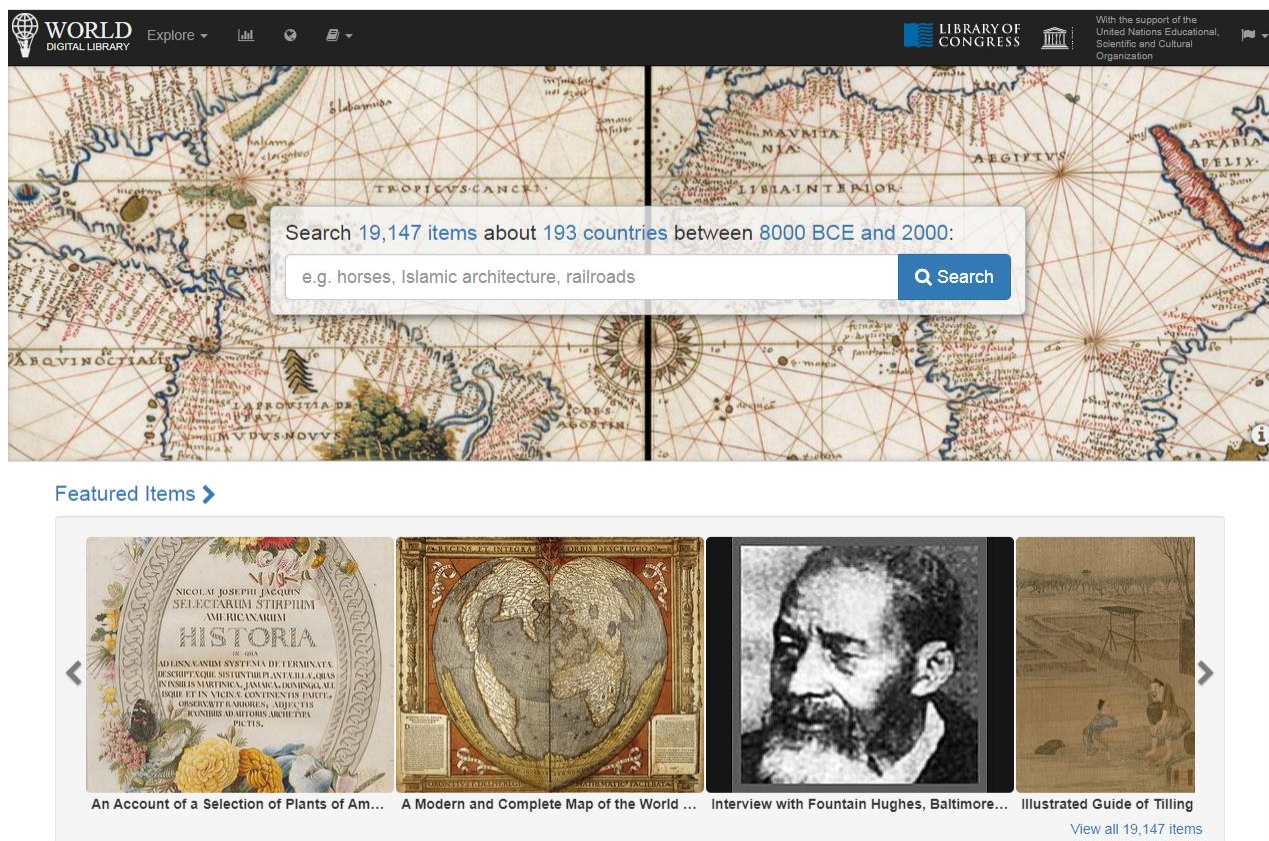

Рисунок 3.2 – Скриншот головної сторінки веб-сайту Світової цифрової бібліотеки [87]

Основними принципами створення WDL стали: високоякісний уніфікований бібліографічний опис всіх цифрових об'єктів; переклад усіх описів на мови країн-учасниць «Програми ЮНЕСКО»; високоякісні зображення; присвоєння ключових слів цифровим об'єктам за однією методикою; контроль якості (здійснюється силами співробітників Бібліотеки Конгресу США). Всі об'єкти та їхні описи збираються у централізованому сховищі, їх опрацьовують фахівці, зайняті реалізацією проекту, а партнери вчасно забезпечують інформаційними матеріалами [88, с. 26–27].

Партнерами Світової цифрової бібліотеки (WDL) є бібліотеки, архіви або інші установи, які зберігають колекції, що являють собою культурне надбання, і яке вони надають WDL. Серед українських бібліотек партнерами WDL є:

- Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського;
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого;

– Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»;

– Науково-технічна бібліотека Національного університету «Львівська політехніка».

Основною тенденцією кооперації українських бібліотек є регіональна взаємодія бібліотечних установ різних типів та форм власності. Ініціаторами створення єдиного соціокультурного простору регіону, як правило, виступають обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ): на їхніх потужностях розгортається міжбібліотечна інформаційно-комунікаційна взаємодія – від співпраці книгозбірень регіону в комплектуванні та опрацюванні нових надходжень через створення спільних баз даних до формування корпоративних бібліотечних систем [79, с. 28].

Організація кооперативної роботи зі створення інформаційних ресурсів в Україні знайшла свою реалізацію у корпоративному проекті «Національна система реферування української наукової літератури» (за участю Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Інституту проблем реєстрації інформації НАН України).

Кооперативна робота будується на взаємній зацікавленості учасників, оскільки вона вигідна, по-перше, постачальникам – їхня інформація оперативно надходить у реферативну базу даних і оприлюднюється в найближчому номері друкованого журналу «Джерело»; по-друге, службі реферування – виключає додаткові витрати на реферування і створення записів, що дає можливість опрацювати та відобразити в реферативній базі даних більшу кількість поточних надходжень до бібліотеки [84].

Результатом кооперативної роботи є формування та онлайн публікація загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова». Етап формування в Україні інтегрованого простору електронних бібліотек у 2009 р. був ознаменований схваленням «Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI», виконання якої має на меті організацію: єдиного національного

депозитарію електронних бібліотечних ресурсів; єдиної інформаційної інфраструктури, яка б охоплювала бібліотеки та архівні установи і забезпечувала належний рівень роботи працівників зазначених установ з використанням сучасних інформаційних технологій; базових центрів переведення в електронну форму документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах; єдиного веб-порталу «Бібліотека – ХХІ». Найперспективнішим у програмі визначається напрям створення розподіленої системи зберігання бібліотечних інформаційних ресурсів з єдиними правилами каталогізації та довідково-пошуковим апаратом [78].

Треба відзначити також національний формат обміну даними УКРМАРК, який має загальнодержавне значення і був створений у рамках міжвідомчої групи розробників, що об'єднувала фахівців Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (Національна академія наук України), Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого (колишня назва – парламентська, нинішня назва – з 2016 р.); Наукової бібліотеки імені Михайла Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Міністерство освіти і науки України) у рамках договору про інформаційну співпрацю провідних українських фахівців за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Її результати наведені на порталі НБУВ у вигляді електронної версії формату УКРМАРК [67].

У НБУВ було також проведено комплекс заходів з інтеграції власних електронних інформаційних ресурсів на єдиній технологічній платформі відповідно до міжнародних стандартів: конвертовано та реалізовано пошуковий інтерфейс електронного каталогу НБУВ та бібліографічних баз даних спеціалізованих фондів, проведено роботи з інтеграції пошукового апарату бібліотечних та архівних фондів, започатковано проект наукової електронної бібліотеки, формування цифрового фонду за колекційним принципом на основі міжнародних рекомендацій. Метадані цифрових об'єктів мають необхідний комплект полів для опису цифрових ресурсів, які відповідають сучасним

стандартам і можуть бути експортовані у форматі Dublin Core для інтеграції електронних колекцій НБУВ у міжнародні цифрові бібліотеки.

Із фондів НБУВ до Всесвітньої цифрової бібліотеки було включено три пам'ятки рукописно-книжної культури, які становлять частину надзвичайно цінної бібліотечної колекції давніх і рідкісних книг:

- «Київські глаголичні листки» (VIII–IX ст.);
- «Діяння та послання апостольські», видані Іваном Федоровим на території сучасної України (м. Львів, 1574);
- «Кобзар» Тараса Шевченка, перше видання (м. Санкт-Петербург, 1840 р.) [67].

Повільність інтеграційних процесів бібліотечних установ України пояснюється насамперед об'єктивними обставинами, оскільки вони – особливо це стосується книгозбірень наукових установ та вищих навчальних закладів України – не завжди мають необхідний потенціал для створення корпоративних об'єднань: автоматизовані робочі місця, комп'ютерну та копіювальну техніку, доступ до Інтернету, високий рівень кадрового забезпечення. Недаремно вітчизняні дослідники проблеми кооперативного руху українських бібліотек прямо пов'язують із такими показниками, як комп'ютеризація, автоматизація та інтернетизація бібліотечно-інформаційних установ.

В Україні відсутня цілісна система нормативно-методичного забезпечення процесів створення масштабних корпоративних бібліотечних систем, яка узгоджена з міжнародними стандартами та нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства [35, с. 29]. Електронні бібліотеки формуються залежно від вирішуваних завдань зі збереження фондів та економічних можливостей установи. Тому проблема вироблення єдиних технічних і технологічних підходів створення бібліотечних електронних ресурсів в Україні, безперечно, є актуальною і потребує подальшого дослідження та розвитку.

3.2 Дистанційне обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19

Нині з огляду на пандемію COVID-19 бібліотеки усього світу стикаються з серйозними проблемами, пов'язаними з тим, які послуги і яким чином можна надавати читачам в ситуації з обмеженнями в їх діяльності – від мінімальних до повного закриття. Уряди різних країн застосовують різні підходи: в деяких країнах закриті всі установи, в інших влада дотримується того, що життя має продовжуватися як зазвичай, у ряді випадків прийняття рішення залишається на розсуд директорів бібліотек.

Передусім бібліотеки намагаються забезпечити користувачам віддалений доступ до своїх колекцій та послуг. Вони просувають на своїх сайтах такі можливості для онлайн-обслуговування, як віртуальна довідкова служба, доставка документів, віддалений доступ до підписних ресурсів, відкритий доступ до репозитаріїв, віртуальні виставки та екскурсії, бібліографічні та інші послуги. Зокрема, бібліотеки просувають цифрові послуги – наприклад, Національна бібліотека Франції організовує віртуальні виставки, у тому числі виставки у відео-форматі. Національна бібліотека Іспанії просуває свій електронний контент, який можна використовувати для підтримки освіти, Національна бібліотека Марокко надає безкоштовні електронні книги, Публічна бібліотека в м. Орхус (Данія) розмістила цифровий контент на головній сторінці веб-сайту, а Публічна бібліотека Нью-Йорка на основі додатка SimplyE працює з книжковими онлайн-клубами [15].

Закордонні бібліотеки розміщують на своїх сайтах відомості про достовірні джерела інформації про COVID-19. Наприклад, Публічні бібліотеки міст Найробі і Накуру (Кенія), що є партнерами Програми інновацій публічних бібліотек, ініційованої Міжнародною асоціацією EIFL (Electronic Information For Libraries, у перекладі – Електронна інформація для бібліотек) просувають контент місцевою мовою про COVID-19 через соціальні мережі, а також діляться рекомендаціями щодо тих чи інших книг. Управління бібліотеки Гани (партнер вище згаданої програми) також сприяє доступу користувачів до цифрового контенту поряд з ключовою медичною інформацією.

Багато публічних бібліотек просувають онлайн-читання у випадку, якщо це не обмежено авторським правом. У Португалії, наприклад, є спеціалізований канал YouTube, а Бібліотечна асоціація Великобританії CILIP запустила «National Shelf Service» – щоденну трансляцію на YouTube з рекомендаціями книг від професійних бібліотекарів. Публічна бібліотека м. Редвуд-Сіті (Каліфорнія, США) поряд з інформуванням читачів і колег пропонує читання для національних меншин.

Останнім часом бібліотеками зроблено значні зусилля з розширення доступу користувачів до електронних книг, наприклад, шляхом збільшення кількості електронних книг, які люди можуть взяти в будь-який момент часу (Данія), створення додатків (Нідерланди) з вільно доступним контентом і перерозподілу бюджетів для оплати додаткового електронного контенту.

Вочевидь, що не всі користувачі вже ознайомлені з цифровими інструментами. У відповідь на це бібліотеки м. Уеска (Іспанія) розробили нові навчальні матеріали для користувачів, які допоможуть їм максимально використовувати ці можливості.

Інші ключові для закордонних бібліотек послуги, такі як допомога людям, які потребують отримання грошової допомоги або пошуку роботи, стають все більш важливими. Бібліотеки округу Майамі-Дейд (Флорида, США) вже надають роздруковані бланки для людей, яким необхідно подати заяву на отримання допомоги з безробіття, а бібліотеки в Hillsborough Country (Гіллсборо, Флорида, США) пропонують не лише ці послуги, але й можливість їх безпечного надання – як, наприклад, сервіс «Бери і проїжджай» для читачів на автомобілях.

Королівська бібліотека Нідерландів об'єдналася з організацією письменників, щоб надати послугу «автор на Вашому екрані». Ряд бібліотечних краудсорсингових ініціатив доступний на сайті журналу Library Journal [19].

Шкільні бібліотеки також докладають всіх зусиль для надання матеріалів у форматі, який дозволяє батькам підтримувати освіту своїх дітей вдома. В Іраку

бібліотека Al-Abbas Holy Shrine library надає послуги для дослідників, забезпечуючи їм доступ до електронних ресурсів.

На час карантину бібліотеки запустили пізнавальні онлайн-проекти. Так, Публічна бібліотека Vega la Camocha в Іспанії придумала тематичну книжкову джимхану (різновид змагань з виконанням різних завдань), щоб залучити дітей до читання і допомогти батькам їх зайняти. Публічна бібліотека Арлінгтона (Вірджинія, США) працює з місцевими дітьми і художниками для створення креативних робіт у відповідь на коронавірусну пандемію. Працівники Публічної бібліотеки м. Орхус пропонують музичну вікторину, конкурс творів, поетичний онлайн-слем, допомогу у виконанні домашніх завдань і публічні дебати. Датські бібліотеки створили загальнонаціональну довідкову службу онлайн «Запитай бібліотекаря», а в м. Орхус є така служба тільки для дітей.

Бібліотеки всіляко намагаються підтримувати різні ініціативи зі збору та зберігання матеріалів про пандемію. Бібліотеки в м. Уеска (Іспанія), наприклад, заохочують дітей писати розповіді про свої переживання, що допомагає їм справлятися з напругою, яку вони відчують.

У Борисівській центральній районній бібліотеці (Республіка Білорусь) стартував важливий соціальний проект «Папа поруч. Мамо, давай поговоримо», покликаний за допомогою читання об'єднати в онлайн-просторі близьких людей – дітей та їх батьків, які перебувають у місцях позбавлення волі [15].

В університетських бібліотеках здійснюються спроби забезпечити віддалений доступ, наприклад, через онлайн-запити книг у Східно-Західному університеті (Бангладеш) або через телефонні лінії в Університеті Родса, (Південна Африка). Бібліотека Університету Малайя пропонує інструменти для сприяння онлайн-пошуку інформації про пандемію COVID-19, підготувавши постер для пояснення своєї роботи, а бібліотека Американського Університету Вірменії створила можливості для віддаленої роботи та взаємодії з бібліотекарями через сайт бібліотеки.

У зв'язку з обмежувальними заходами і переходом ряду університетів на дистанційні форми роботи, найбільші видавці та постачальники ресурсів

пропонують безкоштовно скористатися можливостями, які вони надають для сфери освіти і науки. Міжнародна коаліція бібліотечних консорціумів ICOLC зробила заяву, звернувшись до видавців й інформаційних провайдерів. Багато видавців, серед яких Elsevier, Wiley, Springer, Cambridge University Press, MIT Press та інші, вже відгукнулися на цей заклик і відкрили частину своїх ресурсів. Великі торгові видавництва, такі як Macmillan і Penguin Random House також вітали кроки, які спростили б для публічних бібліотек придбання і доступ до електронних книг для видачі, а провайдер Audible надає доступ до аудіокниг. Nathi Trust (електронна бібліотека-репозитарій) також дозволяє бібліотекам видавати цифрові копії книг, якими вони володіють в друкованому вигляді.

Крім того, існують ресурси для навчання медіаграмотності та інформаційної грамотності в Інтернеті – це є традиційною сильною стороною в діяльності бібліотек і навичкою, яка є особливо необхідною в нинішніх умовах. Одним із прикладів є курс MOOC (масовий відкритий онлайн-курс – Інтернет-курс з великомасштабною інтерактивною участю та відкритим доступом через Інтернет), розміщений на платформі міжурядової організації Commonwealth of Learning. Багато університетських бібліотек також розширюють свої пропозиції з навчання інформаційної грамотності, щоб допомогти студентам проводити свої дослідження в Інтернеті. Бібліотеки на Гаваях, в м. Лавленд (Колорадо) та інших регіонах США також пропонують онлайн-курси з інформаційної грамотності в умовах пандемії [72].

Деякі бібліотеки також намагаються допомогти потенційним користувачам, які ще не зареєстровані і не можуть зареєструватися особисто. Наприклад, у Національній бібліотеці Естонії створено засоби для надання людям безконтактного доступу до книг, а Національна бібліотека Марокко також підтримує запис нових читачів онлайн. Організація Cultuurconnect в Бельгії, яка працює з бібліотеками, також відкрила свій контент для незареєстрованих користувачів, як і видання Американської бібліотечної асоціації «Booklist», яке надає рецензії на книги та інші матеріали.

У багатьох країнах надання бібліотеками безкоштовного Wi-Fi для користувачів є ваговою частиною їх послуг. Наприклад, у США до бібліотек зверталися з проханням залишити мережі включеними, щоб користувачі могли в разі необхідності отримувати доступ до Інтернету зі своїх автомобілів. Інші бібліотеки надають доступ до передплати на Zoom, щоб допомогти користувачам бібліотеки залишатися на зв'язку з друзями [72]

Таким чином, з огляду на небезпеку зараження коронавірусною інфекцією працівники бібліотек світу мотивують громадян дотримуватися «соціального дистанціювання», тобто безпечної відстані між людьми. Для того, щоб забезпечити це, деякі бібліотеки призупинили програми і заходи, які передбачають тривале перебування людей разом. Інші закрили читальні зали або ж дозволяють громадянам брати книги виключно за попереднім записом як всередині, так і за межами бібліотечної споруди, наприклад, на столах чи через спеціальне віконце для обслуговування читачів поза бібліотекою. Ще один досвід дистанційного обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19 полягає в тому, що працівники бібліотек забезпечують доставку книг вразливим групам населення, беручи до уваги важливість дотримання заходів безпеки для здоров'я. На нашу думку, найбільш цікавим є досвід бібліотек світу з надання послуг у дистанційному режимі, коли вони відкривають користувачам віддалений доступ до своїх фондів.

Важливе місце серед сучасних бібліотечних технологій посідають мобільні бібліотечні послуги. Мобільні бібліотечні послуги – це послуги, які доступні користувачам бібліотек у будь-який час, у будь-якому місці з мобільних пристроїв і мобільного Інтернету. Все більше бібліотечних установ пропонують свої веб-сайти в мобільній версії. Вона зручно відкривається з різних мобільних пристроїв, володіє легким для сприйняття контентом. Так як миша і клавіатура замінені сенсорним екраном, версією зручно користуватися за допомогою дотиків [87].

Однією з найбільш затребуваних мобільних послуг є доступ користувача до свого облікового запису (читацький акаунт) і пошук у каталозі в

інтерактивному режимі (Online Public Access Catalogue або OPAC) – можливість шукати, замовляти, резервувати, продовжувати термін користування виданнями, а також відправляти записи на мобільний пристрій або електронною поштою. Популярність цієї послуги сприяла появі нового терміна – MOPAC або Mobile OPAC [96].

На мобільній версії сайту зазвичай доступна інформація про години роботи бібліотеки, телефон, адреса електронної пошти, Skype, дорожня карта з найкоротшим шляхом до бібліотеки, профілі Twitter, Flickr, YouTube, Facebook. Так, наприклад, мобільна версія веб-сайту публічної бібліотеки федерального округу Колумбія (The District of Columbia Public Library) забезпечує читачеві доступ до акаунту, дає можливість користуватися каталогом, переглядати зображення обкладинки обраної книги і прочитати анотацію до неї, замовити книгу в найближчому філіалі, отримати його адресу, фото, контактну інформацію, а також список найбільш популярних книг [15].

У бібліотеках світу доступні такі мобільні інформаційні продукти: колекції (електронні книги, аудіокниги, записи музики, фільми, фотографії тощо); бази даних, адаптовані до використання з мобільних пристроїв; мобільні довідники; бібліотечні новини, календар бібліотечних заходів; найбільш поширені запитання (FAQ); бібліотеки текстових повідомлень (Short Message Service, SMS), різні види повідомлень за допомогою SMS-повідомлень (нагадування про термін повернення книг тощо); списки нових надходжень літератури; мобільна віртуальна екскурсія бібліотекою; інформація про доступність комп'ютерів та бібліотечних приміщень для дискусій; можливість створити свою особисту книжкову полицю; інформаційний бюлетень бібліотеки; можливість підписатися на бібліотечний RSS (за допомогою RSS дається короткий опис нової інформації, що з'явилася на сайті, і посилання на її повну версію).

Таким чином, розробка і впровадження мобільних додатків у бібліотечну діяльність дає гарну можливість популяризувати накопичену бібліотечною

установою культурну спадщину. З їх допомогою можна розширити доступ як до друкованих, так і цифрових бібліотечних фондів, унікальних матеріалів і краснавчих колекцій, інтегрувати бібліотечні ресурси в сучасне інформаційне середовище.

Інноваційними вважаємо так звані «відкриті бібліотеки» Данії. Такими нині є 180 з 450 датських бібліотек. Модель «відкритої бібліотеки» – це найбільш успішне нововведення бібліотечних установ Данії за останні роки. Поява «відкритої бібліотеки» в цій країні датується 2004 р., коли в подібну перетворили публічну бібліотеку м. Сількеборг (Ютландія). У години, коли робочий день співробітників уже закінчився, читачі можуть самі відкрити двері в бібліотеку. Увійти в будівлю можна за допомогою читацького квитка, медичної карти, яку має кожен датчанин, або спеціальної картки з вбудованим чипом для верифікації користувача. Порядок і безпеку в бібліотеках забезпечує система відео спостереження. Така бібліотека самообслуговування може працювати в режимі 24/7, тобто безперервно [87]. Читач «відкритої бібліотеки» може використовувати автомат самообслуговування з видачі та повернення книг, читати, працювати за комп'ютером, ксерокопіювати, слухати музику. Модель «відкритої бібліотеки» завоювала популярність не лише в Данії, але також в інших європейських країнах, зокрема Швеції, Норвегії та Ірландії.

Бібліотечною інновацією також можна вважати Британський Whichbook. Це веб-сервіс, який допомагає читачам вибрати книги за різними емоційними й іншими важливими для них критеріями (щасливий-нещасливий, веселий-серйозний, звичайний-незвичайний), за описом головного героя (походження, вік, стать тощо), сюжетом чи місцем дії. Автоматизована система Whichbook створює мільйони комбінацій цих факторів, а потім рекомендує книги, які найближче відповідають потребам конкретного читача. Додатково пропонуються тематичні списки літератури. Можна вести пошук за автором, назвою книги, надається також можливість пошуку книг, схожих на раніше прочитані. Даються гіперпосилання на каталоги публічних бібліотек, щоб можна було швидко і зручно замовити бажаний твір, вказується сайт

книжкового Інтернет-магазину Amazon, де це видання можна придбати (Whichbook отримує невеликий відсоток від суми покупки). На сайті також ведеться блог, присвячений книгам [72].

У бібліотечних установах США заклик «Zinio – подорожуй з 5000 журналів в кишені!» став дуже популярним, з тих пір як восени 2011 р. з'явився найбільший в світі портал цифрових версій періодичних видань Zinio. Завдяки співпраці з більш, ніж 1 тис. 500 видавництвами Zinio пропонує доступ до 6 тис. назв журналів з 200 країн на 33 мовах зі стаціонарних комп'ютерів і різних типів мобільних пристроїв (iPhone, iPad, Kindle Fire / Fire HD, Blackberry, Playbook, Nook та ін.). Спеціально для бібліотек розроблена програма Zinio for libraries. Бібліотеки самостійно вибирають із загального списку ті журнали, які вони хотіли б включити до свого каталогу. Зазвичай це буває 200-350 назв. Комплектування журналів здійснюється з різних підстав: одні бібліотеки вибирають популярні видання (Cosmopolitan, Good Housekeeping, Rolling Stone, Men's Health), інші керуються конкретними запитамі своїх читачів, треті вибирають те, що відсутнє в їх фонді в друкованому вигляді. Будь-який користувач бібліотеки може завантажити до свого мобільного пристрою безкоштовний додаток Zinio, створити обліковий запис, вибрати і завантажити журнали, а потім читати їх онлайн або в автономному режимі [96].

Заслуговує уваги електронний гід Сан-Хосе міської публічної бібліотеки в м. Сан-Хосе – столиці республіки Коста-Ріки. Щоб познайомити жителів країни і туристів з історичними та архітектурними пам'ятками, міська публічна бібліотека створила мобільний додаток – безкоштовний інтерактивний або електронний гід Сан-Хосе для мобільних пристроїв. У маршрути трьох історичних екскурсій електронного гйда включена інформація про 31 об'єкт огляду, в тому числі їх зображення із зібрань бібліотеки. Тим самим бібліотечна установа популяризує свої унікальні історичні колекції і робить їх загальнодоступними. У розробці мобільного додатку використовувалася програма Google Maps, інформація системи глобального позиціонування (GPS)

і Geotag. Девіз бібліотекарів звучить так: «Ми для Вас, де б Ви не були, хоч би який пристрій не використали» [15].

Прикладом позитивного досвіду впровадження інновацій у бібліотечних установах України є діяльність підрозділів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Повнотекстові версії інформаційно-аналітичних продуктів представлені на сайті НБУВ, а їх друковані примірники також адресно надаються відповідним замовникам [67].

Паралельно зі створенням і підтримкою функціонування веб-сайтів бібліотечні установи України спрямовують зусилля і на охоплення веб-середовища соціальних мереж. Найбільш пристосованою для просування бібліотеки більшість працівників вітчизняних бібліотечних установ вважають мережу Facebook. Водночас багато бібліотек представлені одразу в кількох соціальних мережах. Зокрема, НБУВ забезпечує інтернет-комунікацію зі своїми читачами через мережі Facebook та Twitter. На веб-сайті НБУВ створено посилання, за допомогою якого можна перейти на сторінку бібліотеки в мережі Facebook [67]. Аналогічно можливість переходу з веб-сайту на власні сторінки в соціальних мережах надають усі національні бібліотеки України, про що говорить аналіз їхніх веб-сайтів. Отже, веб-сайти та сторінки в соціальних мережах – це інноваційні інтерактивні бібліотечні інформаційні продукти.

Деякі бібліотеки, наприклад міська Централізована бібліотечна система (ЦБС) м. Житомира організувала доставлення літератури читачам додому. Цікавим був досвід проведення у червні 2020 р. на День Конституції онлайн-читань повного тексту Конституції бібліотекарями з різних бібліотек з усіх регіонів України [19].

26 травня 2020 р. Міністерство цифрової трансформації України підписало 4-сторонній меморандум про цифрову освіту на базі бібліотек спільно з Комітетом Верховної Ради України з питань цифрової трансформації, Інтернет Асоціацією України та Всеукраїнською громадською організацією «Українська бібліотечна асоціація». Меморандум передбачає багато аспектів і спільних кроків – від створення осередків цифрової грамотності на базі публічних

бібліотек у всіх регіонах України, залучення представників бізнесу до допомоги публічним бібліотекам і до поширення соціальної реклами та матеріалів для цифрової освіти населення.

Президент Української бібліотечної асоціації Оксана Бруй вважає, що призначення бібліотеки як соціального інституту в суспільстві – це навчання протягом життя. Підписання меморандуму є дуже важливим, щоб бібліотеки могли повністю виконувати функцію центрів навчання протягом життя [21].

Основні положення Меморандуму:

- направляти необхідні ресурси на створення осередків формування цифрової грамотності на базі публічних бібліотек у всіх регіонах України;

- вдосконалювати комунікацію між представниками органів місцевого самоврядування, фірм-провайдерів і керівників публічних бібліотек на місцях для створення техніко-технологічних та фінансових умов щодо підключення публічних бібліотек до інтернет-мережі;

- докладати зусиль щодо впровадження програми державних субвенцій і захищених статей Державного бюджету України на 2021 рік для відповідного технічного оснащення і підключення публічних бібліотек до Інтернету, стимулювати розвиток широкопasmового доступу до Інтернету в цих закладах;

- стимулювати залучення представників бізнесу до допомоги публічним бібліотекам щодо технічного оснащення і підключення до Інтернету і розвивати взаємні програми партнерства;

- сприяти інформуванню територіальних громад про переваги використання онлайн-сервісу «Бібліотека для тебе – Library for you»;

- сприяти залученню відповідних фахівців і консультантів до проведення на базі публічних бібліотек занять з відповідними верствами населення з розвитку цифрової грамотності і формування цифрових навичок [21].

Станом на кінець вересня 2020 р., за даними президентки Української бібліотечної асоціації Оксани Бруй, найкраще з ситуацією в умовах пандемії справилися ті бібліотеки, які мали відповідне оснащення, електронні каталоги й навички. Найкраще справились університетські бібліотеки, оскільки практично

всі вони мають високий рівень впровадження інформаційних технологій. Щодо публічних бібліотек, лише близько 30% з них комп'ютеризовані, ще менше мають підключення до інтернету. Особливо критична ситуація з цим у невеликих містах та селах, де в багатьох випадках бібліотеки є чи не єдиними осередками культури, неформальної освіти та дозвілля [19; 20].

Проаналізувавши досвід впровадження інновацій у закордонних та вітчизняних бібліотечних установах в умовах пандемії COVID-19, можна стверджувати, що нині світове бібліотечне співтовариство активно шукає нові ідеї, форми і методи діяльності, впроваджує інновації з тим, щоб бути затребуваним сучасним споживачем інформації. Карантинна ситуація в прискорює впровадження національних проєктів зведеного онлайн-каталогу видань і цифрової бібліотеки, а користування бібліотеками все більше здійснюється в дистанційному режимі. Для більшості бібліотек період карантину став поштовхом до створення нових пропозицій своїм користувачам.

3.3 Шляхи удосконалення інформаційних технологій у діяльності Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського

У комп'ютеризованому інформаційному середовищі бібліотечна діяльність набуває нових якостей, що трансформує соціальні зв'язки та відносини [76]. Нині ПОУНБ імені І. П. Котляревського є центральним сховищем творів друку українською та іноземними мовами, осередком з формування джерелознавчої та бібліографічної бази з історії та культури Полтавщини, науково-методичним центром для масових бібліотек області, центром інформаційно-бібліографічної роботи, галузевої інформації з питань культури і мистецтва, міжбібліотечного абонементу, координації та кооперування діяльності бібліотек всіх відомств і організацій на території області. Фонд бібліотеки універсальний за змістом і

налічує понад 800 тис. примірників книг, брошур, періодичних видань, платівок та інших матеріалів. Щороку бібліотека обслуговує понад 40 тис. читачів, 250 наукових установ, підприємств, організацій і навчальних закладів області [80]. Без інформатизації суспільства, без створення можливостей вільного доступу до якомога ширшого кола джерел інформації неможлива побудова громадянського суспільства, демократичної держави [6; 71].

Формування потужної електронної бібліотеки, доступність до достовірної та якісної інформації і наукових знань – пріоритетне завдання бібліотеки, стратегія її розвитку. Ключем до цього є використання сучасних засобів наукових комунікацій: баз даних, електронних публікацій, електронного каталогу, електронних колекцій, веб-сайту. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І.П. Котляревського активно продовжує роботу із створення власних електронних баз даних. Електронний каталог налічує більше 1 млн. записів і включає в себе бази даних «Книги», «Статті», «Книги іноземними мовами», «Статті іноземними мовами», «Ноти», «Краєзнавство», «Періодичні видання». Бібліотека займається проектною діяльністю, завдяки якій відкрито Інтернет-центр, інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку» (за сприяння Посольства США в Україні), Регіональний тренінговий центр (за програмою «Бібліоміст») [80].

На діяльність бібліотеки впливають такі чинники, як комп'ютеризація, використання всесвітньої мережі Інтернет, збільшення електронних інформаційних ресурсів, що значно розширює і полегшує можливості та форми доступу до інформаційних ресурсів і, як результат, позитивно впливає на якість задоволення наукових потреб як користувачів так і бібліотечних працівників [16; 27].

Важливе місце належить комплектуванню інформаційно-бібліотечних ресурсів, що передбачає формування фонду документів на паперових та електронних носіях. Автоматизація процесів комплектування забезпечує якісне формування фонду, суттєво прискорює процеси обробки і перетворення даних;

підвищує точність облікових і звітних відомостей; розширює можливості організації і різнобічного використання інформаційних ресурсів [60].

Успішність функціонування Полтавської обласної бібліотеки імені І.П. Котляревського як центру інформації зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни в інформаційних потребах користувачів, удосконалювати форми обслуговування, надавати якісне інформаційне консультування, розширювати спектр бібліотечно-інформаційних послуг. Процес запровадження інновацій у бібліотеці приносить певні результати. Це, насамперед, стосується: росту професійної компетенції бібліотекарів; тісної корпоративної діяльності у формуванні електронної бібліотеки; росту популярності віртуальних ресурсів; оперативності та якості надання інформаційних послуг [67; 80].

Інформаційний центр «Вікно в Америку» є складовою частиною Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського. Інформаційно-ресурсний центр «Вікно в Америку» відкрито у 2007 р. за сприяння Відділу преси, освіти та культури Посольства США в Україні. Мета відкриття інформаційного центру – надання сучасної інформації про США та поповнення фондів книгозбірні англійськими виданнями. Відвідувачі інформаційного центру мають змогу ознайомитись з літературою на політичну, правову, економічну тематику, про історію, культуру та освіту в США, одержати безкоштовний доступ до ресурсів Інтернету, вдосконалити англійську мову.

Центр «Вікно в Америку» є місцем проведення лекцій, презентацій, відеовечорів американських фільмів, літературних вечорів, зустрічей з цікавими людьми, що сприяє кращому розумінню життя народу США. Призначення центру «Вікно в Америку» – створити середовище зі сприятливою та дружньою атмосферою, де люди будь-якого віку й соціального статусу мають доступ до інформації про історію, урядування, суспільство та національні цінності Сполучених Штатів Америки. Ресурси інформаційного центру «Вікно в Америку» відображені в електронному каталозі у базі даних книги іноземними мовами, статті іноземними мовами, диски [80].

Полтавський Центр «Вікно в Америку» – один із 29 подібних центрів в Україні. З 2001 р. Посольство США надало понад 600 тис. доларів на відкриття інформаційних центрів «Вікно в Америку» в публічних бібліотеках, які містять інформаційні матеріали про США – уряд, культуру, літературу, історію, університети та бізнес. Мета створених центрів – надання сучасної інформації про США та поповнення фондів зібрань книг англomовними виданнями. Урядом США виділено кошти для придбання колекції книжок і відеокolleкції документальних і класичних американських художніх фільмів, забезпечення доступу до онлайн-ових баз даних. Бібліотеки отримали фінансування на меблі та обладнання, комп'ютери з підключенням до Інтернету, принтери, копіювальні апарат, телевізори, DVD-програвачі, iPad-и та електронні рідери (рис. 3.3).

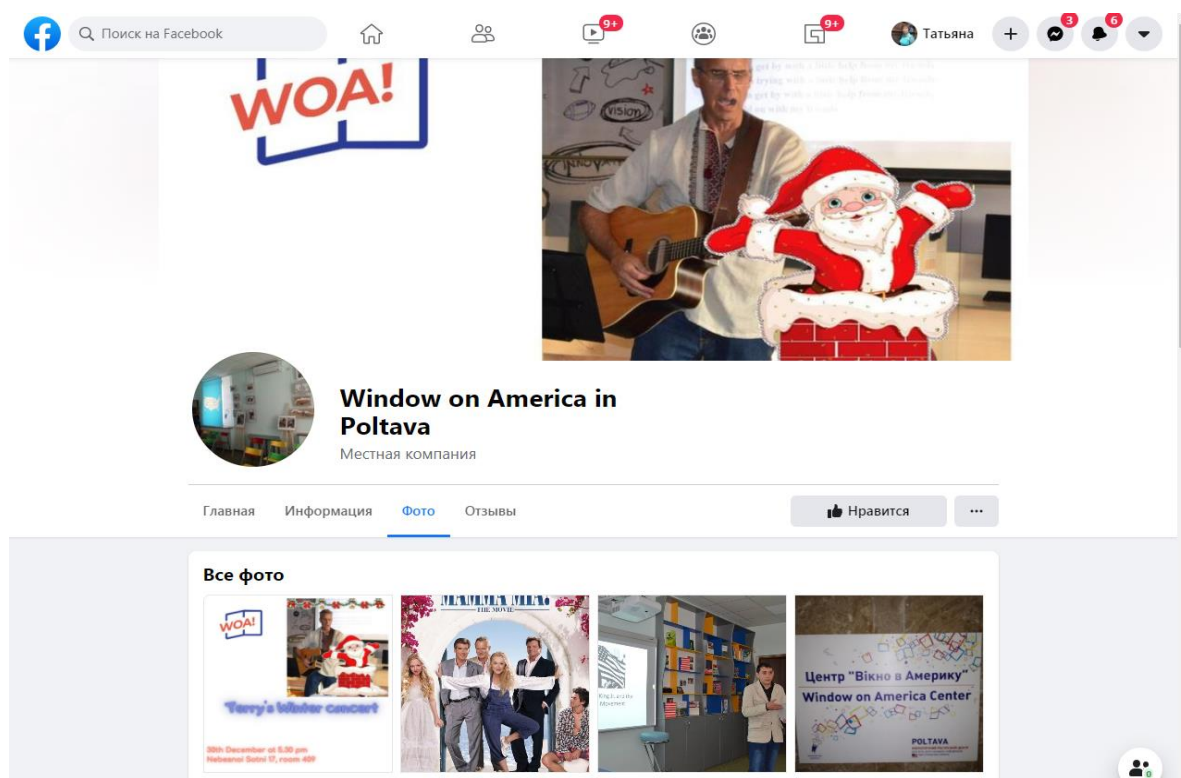

Рисунок 3.3 – Скриншот сторінки Інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» ПОУНБ імені І.П. Котляревського у Facebook [80]

Послугами Інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» даної бібліотечної установи є:

- відкритий доступ до фонду книг англійською мовою, а також до книг про США та американських авторів;

- електронні книжки;
- I-Pad;
- доступ до мережі Інтернет;
- WiFi;
- ліцензовані фільми англійською (із субтитрами);
- ігри;
- повнотекстова база даних книг та статей багатьма мовами;
- інформація про гранти та програми від Посольства США;
- клуби спілкування англійською мовою за участю волонтерів Корпусу

Миру та випускників програм від Посольства США.

З 2013 р. у бібліотеці й презентували проект «Бібліотеки – мости до е-урядування». Реалізація цього проекту здійснюється спільними зусиллями аналітичного центру «Бюро економічних та соціальних досліджень» та Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського. Мета проекту – розповсюдження інформації про наявні е-послуги національного та регіонального рівнів та, використовуючи ресурси сучасно обладнаних публічних бібліотек, навчити різні групи населення користуватися ними, щоб ефективно спілкуватися з урядовими структурами, брати участь у прийнятті рішень місцевої влади, отримувати необхідні адміністративні послуги у новому форматі [80].

У рамках проекту проводиться інформаційна кампанія з популяризації як навчання, так і можливостей використання послуг електронного урядування на базі Регіонального тренінгового центру Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І. П. Котляревського, створеного за програмою «Бібліоміст»; організовуються тренінги для бібліотечних працівників області, представників громадських організацій, мешканців Полтави з вивчення і використання електронних послуг, ресурсів та інструментів е-урядування.

Навчання електронному урядуванню включає в себе електронний уряд, можливість доступу до електронного документообігу, перегляд внутрішньої

діяльності влади; електронну демократію, коли є потреба звернутися в певну установу і внести пропозицію чи отримати відповідь [68].

Регіональний тренінговий центр (РТЦ) є сектором науково-методичного відділу ПОУНБ імені І.П. Котляревського. Створений за програмою «Бібліоміст» – партнерської роботи IREX, USAID та Міністерства культури України за підтримки Фондації Білла і Мелінди Гейтс у 2010 р.

Завдання Регіонального тренінгового центру:

- сприяти розвитку регіональної бібліотечної інфраструктури шляхом підвищення кваліфікації працівників бібліотек області;
- організація та проведення тренінгів для бібліотекарів з метою впровадження у бібліотечній сфері новітніх підходів та послуг;
- надання допомоги бібліотечним працівникам у створенні ресурсів, які відповідатимуть потребам усіх членів місцевої громади;
- навчання різних груп користувачів та впровадження для населення нових послуг з використанням вільного доступу до Інтернету [80].

Тренінговий центр проводить:

- навчання груп користувачів;
- надає доступ до мережі Інтернет (згідно Правил користування);
- проводить круглі столи, семінари, презентації з використанням мультимедійного обладнання.

Упродовж 2018–2019 рр. РТЦ провів такі тренінги для користувачів: «Основи комп'ютерної грамотності», «Основи роботи в Інтернет», «Електронне урядування». У цей період також були проведені такі тренінги для працівників бібліотек: ««Основи комп'ютерної грамотності», «Основи роботи в Інтернет», «Електронне урядування», «Особливості роботи з програмою EXCEL (Microsoft Office).

На веб-сайті бібліотеки в рубриці «Новини» систематично оновлюється інформація для користувачів. Наприклад, 15 січня 2021 р. в рубриці «Новини» була розміщена така інформація:

До уваги користувачів! Шановні друзі, в зв'язку з обмежувальними протиепідемічними заходами з 08.01 по 24.01.2021 р. призупинено обслуговування відвідувачів у Бібліотеці. Користуйтеся електронним каталогом <https://www.library.pl.ua/jirbis2/> онлайн. Користуйтеся послугами «Віртуальна довідка» https://www.library.pl.ua/poslugi/virtualna_dovidka/ та «Електронна доставка документів» https://www.library.pl.ua/poslugi/dodatkov_i_poslugi/. Слідкуйте за нашими новинами https://www.library.pl.ua/news/news_archiev/. Поки що ми працюємо тільки онлайн [80].

Отже, відповідати викликам нового часу, для якого характерні масштабні перетворення в усіх сферах життя – таке завдання ставлять перед собою працівники Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського. Відповідати – значить приводити традиційні функції бібліотеки в гармонію з новими технологіями і формами обслуговування, щоб бути затребуваними. Сприяючи різним видам людської діяльності, ПОУНБ імені І.П. Котляревського забезпечує стійкість суспільного життя, інтеграцію людських прагнень, дій та інтересів, формування системи цінностей суспільства в цілому та кожної особистості зокрема.

ВИСНОВКИ

У процесі виконання дипломної роботи виконано всі поставлені завдання та досягнута мета роботи. За результатами проведеного дослідження доцільно зробити такі висновки.

Все більше бібліотек намагаються задовольняти запити користувачів найкращим чином за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, адже вони дозволяють збільшити кількість відвідувань, полегшити працю бібліотекаря. А найголовніше – комп'ютеризація бібліотек відкриває можливості для більш повного задоволення читацьких запитів, зменшує витрати часу на пошук необхідної інформації, робить доступ практично до будь-якої інформації відкритим. Саме тому використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотечних установ видається актуальним і таким, що потребує систематичного всебічного дослідження.

У нинішніх умовах бібліотеки – це не тільки сховища паперових документів (книг, періодичних видань та ін.), а й власних нових електронних ресурсів. Проте, на відміну від традиційних, паперових фондів, які створюються повільніше, електронні ресурси створюються значно швидше, але тут багато залежить від фінансового стану бібліотеки. І вже сьогодні виникає проблема не їх накопичення, а їх зберігання і спільного використання.

Інтернет дає можливість створити бібліотеку нового типу – віртуальну бібліотеку, де читач знаходить не тільки те, що складає фонд даного сховища в електронному вигляді, але й має змогу миттєво отримати будь-яку інформацію із будь-якої бібліотеки світу. У найближчій перспективі електронні форми об'єднують процеси бібліотечної роботи – комплектування, обробку, збереження й обслуговування в один, ставлячи перед бібліотекарем нові завдання, серед яких вміння орієнтуватися та керувати інформаційними потоками, створити можливості для користувачів оперативно отримувати необхідну інформацію з будь-якої точки земної кулі.

З огляду на пандемію COVID-19 бібліотеки стикаються з проблемами, пов'язаними з тим, які послуги і яким чином можна надавати читачам в ситуації з обмеженнями в їх діяльності – від мінімальних до повного закриття. Бібліотеки намагаються забезпечити користувачам віддалений доступ до своїх колекцій та послуг. Вони просувають на своїх сайтах такі можливості для онлайн-обслуговування, як віртуальна довідкова служба, доставка документів, віддалений доступ до підписних ресурсів, відкритий доступ до репозитаріїв, віртуальні виставки та екскурсії, бібліографічні та інші послуги.

Аналіз контенту веб-сайту Полтавської обласної універсальної наукової бібліотеки імені І.П. Котляревського дозволяє зробити висновок про те, що на ньому розміщено широкий спектр важливої інформації про послуги цього закладу культури у контексті впровадження сучасних технологій. Довідково-бібліографічне обслуговування є важливим напрямом діяльності бібліотек України з метою задоволення запитів віддалених користувачів. Віртуальна довідкова служба ПОУНБ імені І.П. Котляревського в умовах пандемії виконує запити віддалених користувачів.

Віртуальна виставка є новим, багатофункціональним інформаційним ресурсом, що надає широкому колу користувачів можливість підвищити ефективність пошуку інформації, розширити спектр необхідних матеріалів і отримати комплексне уявлення з проблеми, якій присвячена виставка. Її перевагою є те, що бібліотека має можливість розмістити текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів.

Нині інформаційні технології та комп'ютери увійшли в усі сфери людської діяльності, тому використання таких технологій в бібліотеках – не виняток. Тож бібліотеки перетворилися на потужні центри різноманітної інформації. Особливу роль в роботі бібліотеки відіграє глобальна мережа Інтернет, оскільки вона дає можливість поширювати діяльність за межами бібліотеки, створювати електронні каталоги та картотеки, проводити віртуальні виставки.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

На сьогодні одне з актуальних завдань, що стоїть перед бібліотечними установами України – це використання сучасних інформаційних технологій з метою оновлення та оптимізації її діяльності. Це має сприяти зацікавленості представників різних соціальних та вікових груп до послуг модернізованих бібліотек. Для цього вважаємо доречним рекомендувати бібліотечним установам України, в тому числі Полтавській обласній універсальній науковій бібліотеці імені І.П.Котляревського», узагальнення та аналіз кращого закордонного досвіду щодо залучення громадян, передусім молоді, до користування інноваційними бібліотечними послугами:

- активізувати процеси оцифрування бібліотечних фондів;
- розширити практику використання в процесі створення віртуальних виставок таких сервісів як: Calameo, Maps.google, Slideshare, PhotoPeach, Prezi, Dipity, Popplet, Playcast, Myebook, Glogster, BannerSnack, Sharesnack, Empress, ZooBurst тощо;
- максимально забезпечити музичним супроводом віртуальні виставки книг та світлин;
- у контексті державної мовної політики забезпечити доступ читачів до електронних книг-творів класиків української літератури, зокрема І.П. Котляревського;
- створити на веб-сайті відеотеку «І.П. Котляревський та його твори у кіномистецтві» (зокрема, екранізація п'єс «Наталка Полтавка», «Москаль-чарівник», анімаційний фільм «Енеїда»);
- на веб-сайті бібліотеки створити сторінку «Інновації в обслуговуванні читачів: закордонний досвід»;
- забезпечити виконання замовлень на визначення індексів УДК в онлайн-режимі;
- проводити поетичні онлайн-слєми;
- забезпечити окремих груп користувачів доставкою книг додому.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу: [Закон України, прийнятий 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12. 11. 2020) – Назва з екрана.
2. Про доступ до публічної інформації: [Закон України, прийнятий 13 січня 2011 р. № 2939-VI] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (дата звернення: 30.10. 2020) – Назва з екрана.
3. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: [Закон України: прийнятий ВР 5 лип. 1994 р.] // Відомості Верховної Ради України N 1170-VII від 27.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 14. 01. 2021) – Назва з екрана.
4. Про інформацію: [Закон України, прийнятий 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>. (дата звернення: 24.12. 2020) – Назва з екрана.
5. Про Національну програму інформатизації: [Закон України, прийнятий 4 лютого 1998 р. № 74/98-ВР] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 26.11. 2020) – Назва з екрана.
6. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 // Верховна Рада України. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF> (дата звернення: 05.12. 2020) – Назва з екрана.

7. Заклади бібліотечних послуг. Класифікація. ДСТУ 4281:2004. – [Чинний від 2004-07-01]. – Київ: Держстандарт України, 2004. – 28 с. – (Державний стандарт України).

8. Захист інформації. Технічний захист інформації. Основні положення. ДСТУ 3396.0: 1996. – [Чинний від 1997-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1997. – 49 с. – (Державний стандарт України).

9. Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення. ДСТУ 2392: 1994. – [Чинний від 1995-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1994. – 39 с. – (Державний стандарт України).

10. Інформаційні технології. Електронний документообіг. Архітектура службових документів (ODA) та обмінний формат. ДСТУ 3719-8:1998. – [Чинний від 2000-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1999. – 34 с. – (Державний стандарт України).

11. Нормативні акти України в бібліотечній і суміжних галузях: сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/node/819> (дата звернення: 15.12.2020) – Назва з екрана.

12. Системи оброблення інформації. Оброблення тексту. Терміни та визначення. ДСТУ 2628: 1994. – [Чинний від 1995-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1996. – 53 с. – (Державний стандарт України).

13. Асеев Г. Г. Методологія автоматизації діловодства: документи / Г. Г. Асеев // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 11. – С. 23–26.

14. Бабій Л.М. Віртуальна книжкова виставка: нова форма інформаційних ресурсів бібліотеки / Л.М. Бабій // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. – 2015. – Вип. 4. – С. 272–276.

15. Библиотеки мира и Беларуси в условиях пандемии COVID-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://library.bntu.by/sites/default/files/covid-19_i_mirovye_bibliotchnoe_sobshchestvo3_1.pdf (дата звернення: 25. 12. 2020) – Назва з екрана.

16. Бібліотечна технологія: Українська бібліотечна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ube.nlu.org.ua/article/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 17.01.2021) – Назва з екрана.

17. Бібліотечний простір – виставкова робота [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=615> (дата звернення: 23.11.2020) – Назва з екрана.

18. Бобришева О. Правові засади формування комплексної системи захисту інформації в бібліотеках / О. Бобришева // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 12. – С. 23–26.

19. Богуш Т. Бібліотеки в умовах епідемії COVID-19 [Електронний ресурс] / Т. Богуш. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/news/4537-biblioteku-v-umovakh-epidemii-covid-19> (дата звернення: 07. 11. 2020) – Назва з екрана.

20. Бруй О. Інституційний репозитарій: перші кроки [Електронний ресурс] / О. Бруй. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/116/1/IR_Article_last.doc. (дата звернення: 16. 10. 2020) – Назва з екрана.

21. ВГО «Українська бібліотечна асоціація» підписала 4-сторонній меморандум про цифрову освіту на базі бібліотек (27.05.2020) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/news/4582-vho-ukrainska-bibliotechna-asotsiatsiia-pidpysala-4-storonni-memorandum-pro-tyfrovu-osvitu-na-bazi-bibliotek> (дата звернення: 14. 01. 2021) – Назва з екрана.

22. Вилегжаніна Т. Публічні бібліотеки України в інформаційному просторі: правові аспекти діяльності / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2005. – № 4. – С. 4–7.

23. Виртуальные выставки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unatlib.ru/librarians/methodical-materials/informational-and-analytical-materials/briefs/1172-virtualnaya-vystavka-provodnik-v-potoke-informatsii> (дата звернення: 21.12.2020) – Назва з екрана.

24. Виставкова діяльність бібліотек. Методика підготовки та організації книжкових виставок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.calameo.com/.../003195114874200ef8af (дата звернення: 18.02.2020) – Назва з екрана.

25. Виставкова діяльність – інформаційне обличчя публічної бібліотеки: методичні поради. КЗ «ОУНБ імені Тараса Шевченка» Черкас. обл. ради Черкаси : Дзвін, 2014. – 24 с.

26. Горовий В. Бібліотека в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / В. Горовий. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3025:biblioteka-v-informatsijnomu-suspilstvi&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 13.01.2021) – Назва з екрана.

27. Громницька Н. Сучасні методи та форми бібліотечного обслуговування користувачів [Електронний ресурс] / Н. Громницька. – Режим доступу: <http://library.zu.edu.ua/doc/hromnyska.pdf> (дата звернення: 19.01.2020) – Назва з екрана.

28. Давидова Л. Л. Книжкова виставка – основна форма популяризації книги та змістовного розкриття книжкового фонду / Л.Л. Давидова // Шкільна бібліотека. – 2010. – № 4.– С. 47–52.

29. Добко Т. Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному середовищі: віртуальне чи реальне / Т. Добко // Бібліотечний вісник. – 2018. – № 4. – С. 11–23.

30. Довідково-бібліографічне обслуговування читачів: метод. реком. / Харків. обл. універс. наук. б-ка. – Харків: ХОУНБ, 2014. – 23 с.

31. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / О.С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін. – Київ: НБУВ, 2011. – 235 с.

32. Єдинак В.С. Розвиток інформаційних технологій в Україні. Наукові доробки молоді – вирішенню проблем європейської інтеграції: збірник наукових статей / В. С. Єдинак. – Харків: Континент. – 2008. – 290 с.

33. Збаровская Н. Выставочная деятельность публичных библиотек / Н. Збаровская. – Санкт-Петербург: Профессия, 2004. – 224 с.
34. Золотарьова І. О. Автоматизація документообігу: навч. посібник / І. О. Золотарьова, Р. К. Бутова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2008. – 156 с.
35. Зуб В. Нормативно-правове забезпечення бібліотечної діяльності: необхідність удосконалення / В. Зуб, М. Дем'яненко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2015. – № 1. – С. 27–35.
36. Ілляшенко С. М. Сучасні тенденції застосування інтернет-технологій у маркетингу / С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій (Київ). – № 2011. – № 4. – С. 64–74.
37. Киричек Г. Г. Електронна бібліотека як об'єкт освітніх технологій / Г. Г. Киричек // Радіоелектроніка. Інформатика. Управління. – 2017. – № 2. – С. 122–127.
38. Кислюк Л. Удосконалення технологій бібліотечного та довідково-бібліографічного обслуговування бібліотек вищих навчальних закладів у перехідний період / Л. Кислюк // Вісник книжкової палати. – 2011. – № 3. – С. 38–47.
39. Книжная выставка – это всегда интересно. Методико-библиографический материал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libraribiruch.ru/attachments/article/79/15.pdf> (дата звернення: 14.10. 2020) – Назва з екрана.
40. Книжкова виставка: сучасні тенденції. Запорізька ОУНБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zounb.zp.ua/node/620 (дата звернення: 23.10.2020) – Назва з екрана.
41. Кобзаренко А. Бібліотеки: нові часи, нові можливості / А. Кобзаренко // Бібліотечна планета. – 2012. – № 2. – С. 30–32.
42. Колесникова Т. О. Інтеграція бібліотек ВНЗ України: сучасний стан та перспективи розвитку (за результатами соціологічного дослідження) / Т. О. Колесникова // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – Вип. 28. – Київ, 2010. – С. 209–217.

43. Колесникова Т. О. Інформатизація як умова системних змін в бібліотеках ВНЗ / Т. О. Колесникова // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – Вип. 26. – Харків, 2009. – С. 165–173.

44. Колесникова Т. О. Сучасна бібліотека ВНЗ: моделі розвитку в умовах інформатизації / Т. О. Колесникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 57– 63.

45. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи / Б. А. Кормич. – Київ : Кондор, 2008. – 382 с.

46. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики. Книжкова палата України; ред. Г. М. Швецова-Водка. – Київ: Книжкова палата України, 2006. – 116 с.

47. Костенко Л. Й. Реферативна база даних «Україніка наукова»: стан, перспективи використання / Л. Й. Костенко // Сучасний стан та перспективи наукового реферування : матеріали Міжнар. семінару-практикуму, присвяч. 10-річчю вид. РЖ «АПК України», 29 трав. 2009 р., Київ., 2009. – С. 33–40.

48. Красножон В. Комп'ютерні технології в інформаційно-бібліотечній роботі бібліотек / В. Красножон // Основні аспекти та прогресивні технології діяльності бібліотек. – Київ, 2011. – № 2. – С. 46–50.

49. Кудря Л. Віртуальна книжкова виставка – нова форма популяризації документів / Л. Кудря // Бібліотечна планета. – 2009. – № 1. – С. 37–39.

50. Кузьмінська О. Г. Інституційний репозитарій як складова електронної бібліотеки сучасного ВНЗ [Електронний ресурс] / О. Г. Кузьмінська. – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com/firstforum/m19.html> (дата звернення: 24.11. 2020) – Назва з екрана.

51. Кулешов С.Г. Загальне документознавство: навч. посібник / С.Г. Кулешов. – Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. – 157 с.

52. Купесок Л. Проблемы создания и функционирования корпоративной базы данных на основе опыта Донецкой ОУНБ / Л. Купесок // Бібліотечний форум України. – 2013. – № 2. – С. 34–36.

53. Курбацький О.М. Автоматизація переробки документів / О.М. Курбацький. – Мінськ: БДУ, 2010. – 220 с.

54. Лис Н.В. Віртуальні книжкові виставки – важлива складова діяльності бібліотеки: досвід НТБ НУ «Львівська політехніка» [Електронний ресурс] / Н.В. Лис. – Режим доступу: ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/1548/4/44-437-447.pdf (дата звернення: 25.12.2020) – Назва з екрана.

55. Лобузін К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності: монографія / К. Лобузін; відп. ред. О. С. Онищенко; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ: Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, 2012. – 252 с.

56. Лобузін К. Технологія організації ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / К. Лобузін. – Київ: Либідь, 2012. – 162 с.

57. Лобузін К. Сучасні підходи до інтеграції електронних інформаційних ресурсів бібліотек / К. Лобузін // Вісник Книжкової палати. – 2012. – № 12. – С. 1–5.

58. Лук'янець Т. І. Маркетингова політика комунікацій: навч. посіб. / Т.І. Лук'янець. – Київ: КНЕУ, 2013. – 524 с.

59. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону у сучасному веб-просторі / Т. Луцишина // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 4. – С. 26–33.

60. Макаренко П. Д. Бібліотечна складова інформаційної інфраструктури системи інтелектуальної власності України / П. Д. Макаренко // Дивосвіт. – 2016. – № 44. – С. 185–190.

61. Мар'їна О. Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні / О. Мар'їна // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 1. – С. 22–25.

62. Матвієнко О. О. Основи організації електронного документообігу. навч. посібник / О.О Матвієнко, М.С. Цивін. – Київ : Центр навчальної літератури, 2008. – 112 с.

63. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби

інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ): монографія / В. Медведєва. – Київ: НБУВ, 2013. – 180 с.

64. Медведєва В. Мультимедійні інформаційні технології в інформаційно-бібліотечному середовищі [Електронний ресурс] / В. Медведєва // Вісник Книжкової палати. – 2019. – № 2. – С. 29–31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2019_2_9 (дата звернення: 10.01.2021) – Назва з екрана.

65. Менсо І. Електронні бібліотеки : історико-правовий огляд / І. Менсо // Юридичний вісник. – 2014. – № 1. – С. 227–232.

66. Мотько А. ВГО «Українська бібліотечна асоціація» в умовах пандемії COVID-19 [Електронний ресурс] / А. Мотько // Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2020. – Випуск 6. – С. 63–72. – Режим доступу: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/218610> (дата звернення: 14.01.2021) – Назва з екрана.

67. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: веб-сайт. електронний каталог журналів та продовжуваних видань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення: 17.12.2020) – Назва з екрана.

68. Оніпко Т.В. Інформатизація бібліотечної справи в Україні / Т.В. Оніпко, Д.А. Саліч // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 15-16 травня 2016 року) / за ред. М.В. Макарової. – Полтава: ПУЕТ, 2106. – С. 247–249.

69. Оніпко Т.В. Віртуально-довідкове бібліографічне обслуговування користувачів / Т.В. Оніпко, Н.В. Семергей // Структурні зміни у суспільстві та економіці під впливом комунікацій та інформації: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Полтава, 12–13 травня 2016 року) / за ред. М. В. Макарової. – Полтава : ПУЕТ, 2016. – С. 201–204.

70. Оніпко Т.В. Інновації в діяльності бібліотечних установ / Т.В. Оніпко, Л.М. Колечкіна // Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий інститут бізнесу та сучасних технологій. – Полтава: ПУЕТ, 2020. – С. 184–189.

71. Оніпко Т.В. Сучасні бібліотечні технології / Т.В. Оніпко, Т.В. Козоріз // Сучасний рух науки: тези доп. XI міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 8–9 жовтня 2020 р. – Дніпро, 2020. – Т. 2. – С. 123–126.

72. Оніпко Т.В. Дистанційне обслуговування користувачів бібліотек в умовах пандемії COVID-19: світовий досвід / Т.В. Оніпко // Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми та перспективи: матеріали V Всеукраїн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 25 листопада 2020 р. / редкол. : І. Г. Передерій, О. Є. Гомотюк та ін. Полтава, 2020. – С. 299–304.

73. Палеха Ю.І. Загальне документознавство / Ю.І. Палеха, Н.О. Леміш. – Київ: Ліра, 2008. – 395 с.

74. Пальчук В. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Пальчук. – Київ: НБУВ, 2014. – 280 с.

75. Пасмор Н.П. Електронні бібліотеки як елемент інформаційного суспільства: консенсусні рішення [Електронний ресурс] / Н.П. Пасмор. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5526/1/Pasmor.pdf> дата звернення: 20.01.2021) – Назва з екрана.

76. Пашкова В. Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України: (за матеріалами дослідж.) / В. Пашкова, І. Шевченко, Я. Хіміч // Бібліотечний форум України. – 2019. – № 1. – С. 7–13.

77. Пащенко Ю.В. Віртуальна книжкова виставка – інноваційна бібліотечна послуга / Ю.В. Пащенко, Т.В. Оніпко // Наука і молодь в ХХІ сторіччі : збірник тез доповідей III Міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 1 грудня 2017 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2017. – С. 42–45.

78. Пелецишин А. М. Особливості інформаційних технологій в бібліотечній справі [Електронний ресурс] / А. М. Пелецишин, В. В. Добровольська, О. Р. Трач // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2018. –

№ 4. – С. 14–21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2018_4_4 (дата звернення: 11.01.2021) – Назва з екрана.

79. Перехрест Г. Електронні інформаційні ресурси українського сегмента Інтернету / Г. Перехрест // Бібліотечна планета. – 2010. – № 3. – С. 26–29.

80. Полтавська обласна універсальна наукова бібліотека імені І.П. Коляревського: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.pl.ua/> (дата звернення: 17.10.2020) – Назва з екрана.

81. Полтавський університет економіки і торгівлі. Бібліотека: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lib.puet.edu.ua/> (дата звернення: 16.10.2020) – Назва з екрана.

82. Поняття «бібліотека» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%B0> (дата звернення: 17.10.2020) – Назва з екрана.

83. Поняття інформаційних технологій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/14711221/informatika/informatsiyni_tehnologiyi_vlasti_vosti_vimogi_tsili_ (дата звернення: 22.10.2020) – Назва з екрана.

84. Поняття «ретроконверсія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/ (дата звернення: 15.01.2021) – Назва з екрана.

85. Робота бібліотеки в умовах карантину. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kpi.ua/2020-kr14-2> (дата звернення: 22.12.2020) – Назва з екрана.

86. Саух В.М. Електронні бібліотеки в розподіленому освітньому середовищі / В.М. Саух, С.В. Сорока // Вісник ЧДТУ. – 2017. – № 3–4. – С. 227–232.

87. Світова цифрова бібліотека: веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wdl.org/en/> (дата звернення: 14.01.2021) – Назва з екрана.

88. Симоненко Т. Інформаційне забезпечення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні / Т. Симоненко // Бібліотечний вісник. – 2013. – № 5. – С. 22–27.

89. Соколова Н. В. Интеграция информационно-библиотечных ресурсов и сервисов – вариативность решений в рамках общей концепции / Н. В. Соколова // Электронная библиотека: современные технологии интеграции информационных ресурсов : сб. науч. тр. – Санкт-Петербург, 2011. – № 2. – С. 54–73.

90. Соснін О. Проблеми управління національними інформаційними ресурсами в сучасних умовах / О. Соснін // Наука та наукознавство. – 2013. – № 1. – С. 16–26.

91. Спірін О. М. Проектування системи електронних бібліотек наукових і навчальних закладів АПН України [Електронний ресурс] / О. М. Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009. – № 6 (14). – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/213/199> (дата звернення: 24.12.2020) – Назва з екрана.

92. Тарасенко Н. Інноваційні аспекти бібліотечно-інформаційного виробництва [Електронний ресурс] / Н. Тарасенко. – Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1044:innovatsijni-aspekti-bibliotechno-informatsijnogo-virobnitstva&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 27.12.2020) – Назва з екрана.

93. Хмельовська О. Пророкуємо майбутнє: видавництва, друкарні й бібліотеки після пандемії [Електронний ресурс] / О. Хмельовська. – Режим доступу: <https://chytomo.com/prorokuiemo-majbutnie-vydavnytstva-drukarni-j-biblioteku-pislia-randemii/> (дата звернення: 09.01.2021) – Назва з екрана.

94. Шемяєва Г. В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемяєва; Харківська державна академія культури. – Харків: ХДАК, 2008. – 289 с.

95. Шемяєва Г. Перспективні напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів бібліотек / Г. Шемяєва // Бібліотечний вісник. – 2012. – № 3. – С. 3–8.

96. COVID-19 и глобальная библиотечная сфера [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ifla.org/node/93042> (дата звернення 17.11.2020) – Назва з екрана.